

TOLETI

IN ALECTI

INTRODV
INDIALECTICA
ARISTOTELIS

Per R. P. Franciscum Toletum
Doct. Thcologum Societatis

I E S V.

Et ab eodem den o recognita.

ACULTAD
DE
TEOLOGIA
UNIV. de Deusto
BILBAO

ROMA,
Apud Victorium Helianum.
M. D. LXIX.

Crit. N. 10

LECTORI S.

Introductiones, quas Isagogas
Græci appellant, cum in discipli-
nis omnibus & artibus, amice le-
ctor, vtilissimas esse constat, tū verò in ea,
quæ ab Aristotele tradita est, disserendi
doctrina ita certum est, vt confirmatione
indigere non videatur, nam etsi vir erudi-
tissimus oēs eius artis partes accuratissi-
mè sit persecutus, ac foeliciissimè absolue-
rit vniuersas, tamen (q̃ negari non pōt)
ita obscure plerunq; multa ab eo dicen-
tur, vt nisi ab iis, qui rem velut in summa
iā perceperint, facile intelligi nō possint.
Itaq; in omnibus Academiis, quas noui-
mus toto orbe celebratissimas, is mos iā
inde ab initio inoleuit, vt Philosophiæ
Professores anteq̃ Aristotelis libros ex-
plicandos tironibus aggrediantur, iis to-
tius Dialecticę rudia quædā elemēta pau-
cis, quantum natura rei patitur, & apertis
præceptionibus cōprehensā proponant,
quò neq; ignari oīno harū rerū ad Arist.
lectionē accedant, neq; rursus diutius æ-
quo ī his retineātur, quę sunt ex ipso ple-
nius postea percepturi. Quā quidē cōsus

adine; nisi experientia certissima rerum
magistra cōpertum fuisset, optimā esse &
vtilissimā, nunq̃ tam diu, tanto oīum do-
ctorū consensu tam frequētes, ac nobiles
Academię retinuisēt. Quod si nostrū hic
iudiciū ēt & exēplū aliquid valet, exper-
tus sum & Romę hoc anno, & alibi aliās,
cū hęc eadē profiteremur, magnā ex ea re
vtilitatē ad auditores puenisse, quod mo-
rē hunc secuti essemus. Neq; verō illi au-
diendi sunt, qui hęc Sophistarū esse com-
mēta affirmāt, quę introductionibus hu-
iusmodi cōtineri solēt: nam (vt de cēteris
nūc taceā, quę sunt à viris doctissimis nō
paucā cōscriptę) in hac certē nostra dedi-
mus operā diligēter, vt nihil nisi ex opti-
mis quibusq; authoribus Gręcis, Latinis,
et Arabibus prōferremus, quales sunt, in-
ter Gręcos quidē Amonius, Porphyrius,
Alexander, Theophrastus, Psellus, inter
Latinos autē Boetius, Thomas, Albertus
Magnus, Aegidius, & alii pleriq; , inter
Arabes verō Auerroēs, Algazeles, Auicē-
na. Qua in re si quid est boni (vt fore nos
quidē speramus) id & Deo laudi, & tibi
cōmodo esse vehemēter optamus. Vale.

INTRODVCTIONIS³

IN DIALECTICAM
ARISTOTELIS,

LIBER PRIMVS.

De nomine Dialecticę. Cap. I.

DIALECTICA viam ostendit, & Me-
thodum tradit, qua occulta manifestare,
confusa discernere, errores repellere, ve-
ritatesq; cōfirmare possimus, propterea
ante omnem aliam scientiam addiscenda
est, ipsa enim est ianua, qua aperta, omnes aperiuntur,
& qua clausa omnes clauduntur; cuius adequatū obie-
ctum est Argumentatio, quę ex simplicibus dictionibus
significatiuis, quas terminos uocant, primō componitur,
a quibus prius nobis esset incipiendum, cum simplicia
priora sint, nisi aliunde initium capere si studentis utili-
tas pramoneret, quibus conducibilis multo futurū exi-
stimamus, si ante, quę ad ipsam Dialecticam, eiusque in-
strumenta pertinent, breui compendio tenuerint, ut quid
Dialectica sit, prę alijs omnibus percipientes, modum
que diuidendi, desiniendi, & argumentandi edocēli prom-
ptiores fiant faciliusque per reliqua procedant. Cum
igitur pręceptū Aristotelis sit, ut alicuius rei cognitio-
nem indagantes, quid nomen significet, pręcognoscāt, no-
minum enim significatione ignorata ad rerum cōtēplā-

LIBER

scire non potest, nos autem breuem quandā
introductionem ad Dialēcticā Aristō. paremus, quid
nomen Dialēcticæ sibi uelit exponamus, oportet. Dialē-
cticæ idem est, quod latine disputatrix, uel disser-
atrix, quasi ars quæ disputare, & disserere doceat, quam
sicuti partem logicæ esse existimabant, duas logicæ fa-
cientes partes, alteram inueniendi argumenta, & ratio-
nes, quibus uerum a falso discernitur, alteram de inuen-
tis indicandi, illam Topicam, hanc Dialēcticā uocabant.
Dialēcticorum tamen communis usus iam nomen Dialē-
cticæ utrique parti commune fecit, immo logicæ nomē a
Dialēcticā nomine non discernunt, præsertim cum apud
Arist. talis distinctio Dialēcticæ, & logicæ non inueni-
tur, at logicæ a λόγος dicitur, quod latine idem quod ser-
mo, uel ratio est, quasi scientia sermocinialis, uel rationa-
lis, idest, quæ uersatur circa rationes, & sermonē. Voca-
mus autem rationes discursus intellectus, quibus uerum
uel falsum inquirimus, unde logicæ nomen latius pa-
tet, si eius Etymologia inspiciatur quam Dialēcticæ,
cum logicæ etiam Grammaticam, & Rhetoricam, quæ de
sermone sunt, complectatur, qua parte uero idem quod
rationalis est, Dialēcticæ conueniat & aliqua ex par-
te Rhetoricæ quæ etiam ratione utitur, proinde latissime
sumpta Grammaticam, Rhetoricam, & Dialēcticam
comprehendit: quod quamuis uerum est, communiter
tamen iam est receptum, ut quoties de logica sermo sit,
idem quod per Dialēcticā intelligatur, præsertim apud
Dialēcticos, uocabula enim peculiariter secundum su-
biectam materiam accipienda sunt.

PRIMVS.

Cap. II. Quid sit Dialēctica, de eius neces-
sitate, materia, fine, & officio.

Artes omnes in hunc finem inuenta sunt, ut per
eas operationes nostræ quas per naturam non ita
facile, & perfectè præstare poteramus, absolute,
& exacte reddantur: quod in omnibus reperire est, ho-
mo enim potest scribere, pingere, luctari, texere, sed id
imperfectè, & non sine errore: ut si artem teneat, expe-
ditius, & certius illa omnia exequitur, unde ars recte
quicquam faciendi, aut cognoscendi dicitur promptitu-
do: ex quo factum est, ut cum multa in nobis sint opera-
tiones, atque inter se diuersæ, quas recte exercere nō po-
teramus, plures ad hoc inuenta sunt artes. Sunt autem
in cōmuni, tres operationes, quedam exteriores, quæ cir-
ca aliquam materiam extra nos uersantur, ut pingere,
texere, agros colere. Sunt aliæ operationes exteriores,
quæ tamen non in aliquam extra nos transeunt mate-
riam, sicut loqui, sermocinari, dicere. Sunt aliæ in tertio
genere interiores, sicut contemplari rerum naturas, cō-
siderare, uerum cognoscere. Ad tres has operationes o-
ptime exercendas multa sunt adiuuentæ artes ad opera-
tiones exteriores primi generis, sunt omnes illæ artes,
quæ Mechanicæ dicuntur, ut nemoraria, militaris, nauti-
ca, fabrilis. Ad operationes secundi generis sunt artes
quæ sermocinales dicuntur, Grammatica scilicet, quæ recte
& congrue uoces connectere docet, Rhetorica, quæ de
gāt ac suis numeris absolutā reddit orationē. Ad ope-
rationes uero tertij generis, quedam ars adiuuenta est.

LIBER

que Methodum traderet, & uiam sterneret, qua ad perfectam rerum contemplationem, & cognitionem uenire possemus, & hæc dialectica est: unde sicut artes Mechanicas recte faciendi, & operandi artes, Grammaticam congrue loquendi, Rhetoricam recte dicendi, ita Dialecticam recte intelligendi iure artem dixeris, non quod per Dialecticam res ipsas sciamus, aut cognoscamus, hoc namque aliarum munus est scientiarum, sed quod Dialectica modum, & Methodum præbeat, quibus rectam rerum contemplationem consequamur, propter quod instrumentum, & organum scientiarum et modus sciendi dicitur. Quod si Dialectica etiam circa sermonem uersatur, id non est per se nisi quatenus per sermonem operationes intellectus manifestantur, nec hoc etiam pacto circa quemcumque sermonem uersatur, sed circa eum solum, quo aliquid uere, uel falso dicitur. De reliquis uero que ad Dialecticam pertinent, dicamus oportet. Experientia enim constat, & Arist. 7. Polit. c. 4. docet artes habere aliquam materiam, circa quam operentur, ars enim textoria circa filum, lignaria circa lignum, militaris circa arma uersatur. Est etiam cuique arti suus finis, & officium, quorum nihil Dialectica deest. Pro quo aduerte primo, quod Materia in aliqua arte duplex est, quedam propinqua, & proxima, circa quam talis ars uersatur, ut ligna materia sunt artis lignariae, fabrilis ferris quia circa hæc tales artes uersantur, altera materia est remota, quam ars quidem præsupponit, non tamen circa eam primo uersatur, quo pacto arbores materia lignariae artis, remota tamen, ferrum militaris, lana tucto-

PRIMVS. 5

via dicuntur, quia sine his materia proxime non constant. Aduerte etiam præter hæc, in Grammatica, Rhetorica, & Dialectica duplicem esse materiam, alteram propinquam, ut in Grammatica sunt uoces ad congruam connexionem aptæ, in Rhetorica sermo ornatus, & elegans, in Dialectica uero operationes intellectus, uel sermo qui tales operationes manifestat, alteram autem remotam, qua in his tribus artibus eadem est, nempe res omnes, cum discrimine tamen, Grammaticus enim circa res omnes uersatur de eis congrue loquendo, Rhetoricus ornate dicendo, Dialecticus inani ostendens, qua uere cognoscantur, & inde uero sermone exprimantur, propterea hæc artes communes dicuntur. Ex his apparet finis, & officium Dialectici. finis enim eius est methodum ostendere, qua res uere dignosci, & secerni queant. officium autem ea ministrare, quibus talis cognitio obtineatur, id autem fit diuidendo, definiendo, & argumentando, officium ergo ipsius definire, diuidere, & argumentari est. Instrumenta, quæ modi sciendi dicuntur, sunt definitio, diuisio, & argumentatio, de quorum singulis introducto uero modo nonnulla dicemus. Et primum de definitione.

Cap. III. Quid definitio, & quotuplex sit.

Circa definitionem quatuor nobis breuiter consideranda sunt. Primum quid sit definitio. Secundum, quotuplex sit. Tertium, quæ sint leges bonæ definitionis. Quartum, qui modi argumentandi, & loquendi per definitionem. Circa primum aduerte. Arist. 1. Top. c. 4. id quod nos definitionem uocamus, terminum uocare.

LIBER

transfatione sumpta a termino, & limite, quo agri, vel
aree circumscribuntur: ut enim totū quod illius est area
intra: talem terminum continetur, nec quicquam area
est extra terminum, nec aliud, quod non sit area, est
intra, ita illa oratio, quae omnes partes, quae sunt in natu-
ra rei ita explicat, ut nihil deficiat, vel redundet, dicitur
terminus. nos uocamus definitionem, quasi iudique cir-
cumscribentem rei naturam. est autē definitio iuxta Ari-
stotel. 2. Post. c. 10. oratio ipsam quod quid est, signifi-
cans, ac si dixisset, est oratio, quae naturam alicuius ma-
nifestat. In qua definitione duae sunt particulae conside-
randae. Altera est, quod sit oratio, id est, aggregatio quae-
dam multarum uocum & notionum, cum enim natura
rerum quae definiuntur, habeant plures partes, necesse
est pluribus manifestentur uocibus, unde una sola uox
non est definitio. Altera particula est, naturam alicuius
significans. Hoc ponitur ad excludendas orationes mul-
tas, quae definitiones non sunt, quia alicuius naturā non
manifestant, ex quo fit ut ista sit definitio, animal ratio-
nale, est enim oratio: & hominis naturam explicat, at
homo est doctus oratio quidem est, definitio uero mi-
nime, nullius enim naturam exprimit. Contra hoc unum
posset argumentū opponi huiusmodi: Una uox sola po-
test significare totam naturam rei, ergo definitio non est
oratio antecedens probatur, ista uox homo significat to-
tum hominem, & integrā ipsius naturam, ergo una uox
totam rem explicat. Ad hoc respondetur, dupliciter ali-
quam rem uoce significari, & manifestari posse, uno mo-
do distincte, altero modo confuse, hoc exemplo poterit in-

PRIMVS.

6

telligi, uidere quandoque possumus imaginem aliquam
confuse, cum totam simul conspiciamus, nec magis uisus
ad unam quam ad aliam partem inclinatur, uidemus et
eamdem distincte, cum ad singulas partes oculos conuer-
tinus uel minimam quamque lineam inspicientes, quod
etiam intellectu contemplantes aliquando facimus, ita
res significatur una quidem uoce, confuse tamen, quia
per eam tota simul representatur, at uero pluribus uoci-
bus eadem res singulis singulas eius partes significanti-
bus distincte significatur. Modo respondetur, definitio-
nem debere significare rem totam non confuse, sed distin-
cte, propterea debere esse orationem, ex quo sequitur, no-
men alicuius rei, & definitionem eiusdem idem significa-
re, sed non modo eodem sed alterum distincte, alterum
confuse, homo enim, & animal rationale eandem rem ex-
primunt, sed uox homo, confuse definitio uero animal ra-
tionale, distincte. Cum igitur definitio alicuius naturam
explicet, fit ut prima diuisione diuidatur iuxta diuisionē
eius, cuius naturam explicat, quod duplex potest esse, al-
terum uox aliqua significatiua, alterum res aliqua, ut
enim res ipsae suas habent proprias naturas, ita etiam,
& nomina suas sortiuntur naturas, quae a significatio-
ne sumuntur, ut sicut homo est homo per animam, & cor-
pus, ita & nomen nomen est, quia ex uoce, & significa-
tione componitur. Possunt ergo & res, & nomina defi-
niri, unde exurgit duplex definitio, altera quae dicitur no-
minis, altera quae dicitur rei, definitio nominis, quae in ce-
pretatio, & Etymologia aliquando dicitur, est oratio no-
minis significationem exponens, hic autem uocamus uo-

men quamcunque dictionem significatiuam, ut magnanimus est, qui magnum habet animum; infinitum quod non habet finem, uacuum est quod caret corpore, argumento autem est is definitionibus sola nomina non res definiti. quod aliquando contingat similia nomina fictitiis quid significare, multiplex quidem huiusmodi definitio assignatur, sed quia grammatica est potius consideratio talis, prætermittitur. Definitio uero rei est oratio rem aliquam explicans, ut animal rationale, quæ hominis naturam manifestat.

Cap. III. Quotuplex sit definitio rei.

Triplicem est definitio rei, quædam essentialis, quædam causalis, quædam descriptiua, seu accidentaria. Essentialis definitio est oratio genus & differentiam alicuius rei continens. Vocatur autem genus id quod natura definiti ita competit, ut simul etiam de alijs prædicetur, ut in hac hominis definitione, animal rationale, animal genus est, quia cum de natura hominis sit, etiam de equo, capra & alijs multis prædicatur. Est autem differentia, id quod cum de natura etiam definiti, sit cum genere iunctum ipsum determinat, & coarctat, ut pro sola re definita sumatur, sicut se habet in illa eadem definitione rationale, est enim in ipsa hominis natura, & coarctat genus animal, ut non equum, nec aliud præter hominem dicat, huiusmodi definitio dicitur essentialis, quia naturam rei per ea quæ illi essentialia sunt, manifestat, idem enim natura, & essentia sunt, nec exactiorem modo petas horum declarationem suo enim loco diligentius

ista considerata sunt. Definitio Causalis est oratio rei proprias causas manifestans. Causarum autem numerus quadruplex est, quædam causa est materialis, ea nempe, ex qua aliquid fit, ut ligna, & lapides materia sunt domus, & statue, corpus humanum ipsius hominis. altera est forma, ea scilicet, per quam res est, & quæ simul cum materia rem totam absoluit, ut anima rationalis hominis est forma, & figura statue. tertia est efficiens, à qua aliud producitur, ut sol qui lumen producit, ipsius est efficiens causa, & ignis caloris, & sutor calcei. quarta est causa finalis gratia cuius, seu propter quam aliquid fit, ut beatitudo causa est finalis hominis, ad beatitudinem enim creatus est, & sanitas est finis potionis amare. Ex his igitur causis, aut singulis aut pluribus, aut omnibus definitiones causales fiunt, Sunt autem, quæ per materiam dantur, ut domus est ex lapidibus, lignis, & terra, reliquisque partibus constructa. Zithum est potus ex aqua, hordeo, & lupulo confectus, sub hoc definitionis genere, comprehenduntur definitiones, quibus res artificiatæ per ea ex quibus fiunt, definiuntur. Comprehenduntur etiam definitiones, quæ partes rei continent ut mundus est ex celo, terraque, & ex naturis, quæ intra hæc includuntur, constitutio. corpus humanum est quod ex erecto capite, pectore, manibus, uentre, pedibusque constat, quas alij uocant partitiones. Comprehenduntur etiam definitiones accidentium, quæ per subiecta ipsorum assignantur, ut risibilitas est aptitudo hominis ad ridendum: lumen est actus diaphani. Secundum genus Causalium definitionum est per formam, ut homo est ani-

mal ex rationali anima constans, ad quod genus ille definitiones reducuntur, quibus concreta per abstracta definitur, ut album est quod albedine afficitur. tertium genus est per efficientem causam, ut dies est latitudo solis supra terram. Ecclipsis est interpositio terre inter solem, & lunam, contrarium est extinctio ignis in nube. Possimus etiam his uti in obliquo dicentes, nox est privatio luminis proveniens ex latitudine solis sub terram. Quartum genus est per finalem causam, ut homo est animal ad sui boni perceptionem destinatum, domus est regumentum ad incommoditates extrinsecas propulsandas. Possunt etiam definitiones per plures causas simul assignari: ista enim quatuor continet causas, homo est animal ex rationali anima & corpore in eternam beatitudinem a deo creatum; hæc autem duas, Ecclipsis est privatio luminis ex interpositione terre, hæc autem tres, homo animal est ex anima & corpore in beatitudinem ordinatum. hic autem unum adverte, definitiones eas, quæ per materiam, & formam assignantur, esse etiam essentielles materia enim & forma ad rei naturam spectant, ipsamque componunt unde dici possent essentielles, at quia simul etiam causæ rei sunt, causales dicuntur, distinctionis gratia solent aliqui eas essentielles Physicas nuncupare, reliquas vero, quæ genere, & differentia constant, essentielles Metaphysicas. Tertia definitio est accidentaria, quæ non quid res, sed potius qualis sit, significat, hæc autem est oratio rem per sua accidentia manifestans. Est autem duplex, altera, quæ per genus, & accidens proprium quod soli rei convenit, assignatur, ut homo est animal risi-

bile, terra est elementum gravissimum, ignis elementum levissimum, & hæc proprie dicitur descriptio. Ad hæc definitionem reducuntur ea, quæ dantur per effectus, ut instituta est, quæ suæ cuique tribuit, sol est auctor diurnæ lucis, homo est animal, quod loqui potest. Altera definitio accidentaria est, quæ datur per accidentia communia quorum singula pluribus rebus insunt, simul tamen iniuncta, non nisi rei, quæ definitur, ut homo est animal bipes, implume, pulchrum, magni cerebri. Ad hoc definitionis genus aliquæ Poetarum descriptiones reduci possent, sed ista ulterius prosequi non præsentis speculationis est, ne introductionis limites extra modum diuturnos transiliamus.

Cap. V. De legibus bonæ definitionis, De modo argumentandi, & loquendi circa ipsam definitionem.

Ultæ quidem præcepta sunt ad bene definiendum observanda quæ diserte. 6. Top. Arist. tradit, ex quibus tria omnibus definitionibus communia in præfati explicanda elegimus. Primum igitur præceptum, seu lex est, ut definitio clavior sit definito, cum enim in hoc sit inventa definitio, ut rem occultam manifestet, oportet, ut notior sit quam illud quod definitur, ut hæc definitio, animal a deo creatum ad beatitudinem, naturam hominis magis manifestat, quam si unica exprimitur voce nempe, homo. Hinc præcepto adversantur definitiones illæ, quæ per ignotiora, vel æque ignota assignantur, ut si dicas, somnus est imago mortis, mors enim ob-

L I B E R

ferior est sonno. Aduersantur etiam, quæ idem per idẽ definit, ut si dicas, leo est animal, quod est leo, aduersantur tandem, quæ notæ metaphoricam habent, ut homo est arbor inuersa. Secundum præceptum est, definitio debet reciprocari, & conuerti cum definito idest de quo cumque prædicatur definitum, de eodem & definitio prædicari debet, & de quocumque definitio, de eodem et definitum, ita ut nulli unum competat, cui non & alterum. Huic præcepto aduersantur, qui solum per cõmunia definitum, quæ pluribus quam definito insunt, ut homo est substantia sensibilis. Aduersantur etiam nominum Etymologie, quæ ob id nõ sunt proprie definitiones, cum pluribusque definitis conueniant, ut Theologus est qui de Deo loquitur, lapis est quod pedem lædit. Tertium præceptum est, definitio nihil debet habere superfluum, uel diminutum, sed ita rem explicare, ut nec deficiat, nec excedat unde non est bona definitio, homo est animal rationale, coloratum, bipes, est enim superflua, cõcoloratum, & bipes nõ sit in natura hominis. nec ista est bona definitio, homo est substantia rationalis, est enim diminuta, cum plura sint in natura hominis quam ea, quæ in tali definitione actu continentur, est enim homo substantia corporea animata, sensibilis rationalis. Hæc sunt præcepta cuiuslibet bonæ definitioni necessaria, ita ut ex minus defectu uitiosa reddatur definitio, unde si quis uelit definitionem aliquam bonam esse contendere, omnes simul æges illi inesse probare tenetur, at qui definitionem uitiosam esse contenderit, uel unicam legem deesse sufficiet ostendere. Modus argumentandi in definitione duplex

P R I M U S.

plex est admodum utilis, alter est, ut tam definitum quæ definitio de aliquo prædicatur, & tunc de quocumque affirmatur definitum, affirmabitur & definitio, & de quocumque definitio, pariter & definitum: Similiter etiam negatiue, ut concha est animal, ergo est corpus animatum sensibile, & contra: concha est corpus animatum sensibile, ergo est animal, humilitas est habitus bonus, ergo est uirtus, & contra, est uirtus, ergo est habitus bonus, pariter etiam in negatione, ut simia non est animal rationale, ergo non est homo; e contrario non est homo, ergo non est animal rationale superbia non est habitus bonus igitur nec est uirtus, item, non est uirtus, ergo nec habitus bonus. Alter modus argumentandi est quando aliquid de definito, uel de definitione prædicatur, & tunc quod affirmatur de definito, affirmabitur & de definitione, pari ratione quod negatur, & contra a definitione ad definitum, ut animal rationale est capax beatitudinis ergo, & homo, & homo est capax beatitudinis, ergo, & animal rationale negatiue pariter, ut habitus malus non est expetendus, igitur nec uitium, uirtus non est spernenda, ergo nec habitus bonus est spernendus. Superest ut de modo loquendi per definitionem, dicamus. Duplex autem loquendi est modus & interroganti, & respondenti. Primum, petenti, quæ definitio est ista? responde, uel est nominis, uel est rei, est causalis, uel essentialis, uel descriptiua. Petenti secundo, qualis est hæc definitio? responde, est bona, uel est mala. Circa definitum etiã potest interrogans petere, quid est hoc, scilicet, quid est homo uel leo? Cui responde per definitionem essentia-

et nel causale. secundo, quale est hoc? responde per accidentaria. Circa definitionem autem nominis solet peti, quae est huius nominis significatio? Et respondetur per illius significationes. At circa causalem secundum causam numerum quadruplex sit interrogatio, ut a quo est cathedra? responde per efficiens, ex quo est? responde per materiam per quid? responde per formam propter quid causam finalem petit.

Cap. VI. quid Diuisio, quotuplex, quae ipsius praecepta sunt.

EST alius sciendi modus, qui dicitur Diuisio, qua utimur ad totius alicuius partes inuestigandas, unde non minimum haec diffinitioni prodesse solet, quae ex partibus constituitur. Quid igitur sit diuisio, et quotuplex, quae ipsius leges, quibus modis per Diuisionem argumentari liceat, quis tamē sit loquendi modus tractare oportet. Diuisio oratio est totum in suas partes distribuens, oratio dicitur, non enim diuisio quaecumque ad Dialecticum spectat, sed ea, quae mente, et uoce sit, id est cum rem aliquam simul intelligentes singulas eius partes inuestigare, et uoce exprimere conamur, et propterea diuisio talis oratio dicitur, aliae uero diuisiones, nempe, cui gladio lignum, uel aliud quiduis scindimus, Dialecticae non sunt. Est igitur Dialectica diuisio oratio, qua de toto aliquo loquentes singulas eius partes enarramus, quae diuisio manifestat eam, quam intellectu concepimus, ut totum hoc bonum scilicet assumentes in singulas suas distribuimus partes, utile, honestum, et delectabile, in qua oratione duo sunt, Alterum totum illud, quod secatur

in partes, et hoc diuisum dicitur: Alterum, ipsius enumeratae partes, et haec membra diuidentia dicuntur. Ex utroque autem constituta oratio diuisio est, quae sicut et definitio in diuisionem nominis, et diuisionem rei primo diuidi potest. Diuisio Nominis est oratio, qua uox in suas significationes distinguitur ut canis significat syldus quoddam, significat et animal terrestre, haec diuisio nominis est non enim res aliqua per eam in suas partes diuiditur, sed sola uox, Hanc Graeci enumerationem uocabant. Tali autem diuisione non inam uocem tantum, sed et orationem integram in uarios sensus, quos recipit, distinguimus, quas orationes amphibologicas uocant ut aio te Aeacida Romanos uincere posse. Crassus Halim ingressus perdet quam plurima regna: Diuisio rei est, cum res aliqua in suas partes, uel accidentia distinguitur, quae triplex est. Prima diuisio generis in species, haec autem est, cum commune aliquod in minus communia, de quibus per se praedicatur, diuiditur, ut Elementorum aliud ignis, aliud aer, aliud aqua, aliud terra. haec autem diuisio fieri aliquando solet per differentias, ex quibus species constituntur, ut animalium, aliud rationale, aliud irrationale, idem est ac animalium, aliud homo, aliud brutum. Altera diuisio est totius in partes, ex quibus componitur, et haec duplex solet esse secundum duplicem rationem partium, ex quibus componitur, sit enim quaedam partes, quae ad naturam, et essentiam rei pertinent, quales sunt, forma, et materia, de quibus superius diximus, et secundum has fit diuisio quaedam essentialis in partes, ut hominis alia pars anima, alia

corpus. Vasis alia pars argentum, alia figura. Quadam sunt partes, quæ quantitatis rei, potius quam nature, partes sunt, & secundum has fit diuisio, quæ in partes integrantes dicitur, quam aliqui partitionem uocant, ut corporis humani alia pars caput, alia brachia, alia thorax, alia uenter, alia pedes, in his enim decorus partium ordo seruandus est. Similiter Terræ alia pars Asia, alia Africa, alia Europa. Tertia diuisio est, quando subiectū aliquod in uaria accidentia, quæ illi insunt, distribuitur, ut hominum alius doctus, alius indoctus. hominum alius liberalis, alius prodigus, alius auarus, alius studiosus, alius prauus. Ad hanc Diuisionem pertinent, diuisiones eæ, quibus subiectum in suas potentias diuidimus, ut rationalis animæ alia potentia intellectus, alia uoluntas, alia memoria, animalis alia potentia sensus, alia appetitus, alia ad motum. Solet autem hæc accidentium diuisio adhuc dupliciter fieri, aliquando enim accedens in sua subiecta diuiditur, ut alborum aliud lilium, aliud nix, aliud Cignus & cetera. Virtutum alia in parte intellectiua, alia in sensitiua sunt. Aliquando etiam accedens in accidentia diuiditur, ut dulcium aliud flauū aliud album; His igitur constitutis, præcepta in diuisione obseruanda constituamus. Primum præceptum est, ne plura membra contineat, quam par est, si enim aliquis diuisione prima animal in omnes suas species diuidat, non erit congrua diuisio, nam cum diuisio rei manifestande gratia inuenta sit, si multa contineret membra, fastidium potius, & obscuritatem quam cognitionem pareret. Adde etiam quod diuidentia membra quæ-

dam ordinem inter se petunt, quem si tam multa sint, obseruare difficillimum est. Circa hoc autem præceptum tria attendenda sunt. Primum ut si alicuius communis generis species paucae sint, per illas diuisio fiat, ut elementorum aliud Ignis aliud Aer, aliud aqua aliud Terra. Secundum si species plurimæ sint, tunc per aliquas species superiores diuisio procedat, & has rursus per alias diuidamus, ut animalium aliud homo, aliud brutum, Brutorum aliud æereum, aliud aqueum, aliud terre nam: & hæc rursus per alia, donec ad ultima deueniamus. Tertium potest etiam diuisio fieri per duas oppositas differentias, ut animalium, aliud rationale, aliud irrationale, sed horum causas perferutari, alterius negotij est. Secundum præceptum. Singula membra diuisionis debent esse inferiora, diuiso id est diuisum sub se plura debet amplecti, quam singula membra, unde non esset congrua diuisio, animalium aliud sentit, aliud mouetur, nam sentire ita commune est sicut animal, cum omne animal sentiat. Tertium præceptum, Omnia membra simul sumpta sint suo diuiso equalia, ita ut nihil contineatur sub diuiso, quod non sub aliquo membro, nec aliquid sub membro, quod non sub diuiso: unde non est diuisio bona, animalium aliud rationale, aliud irrationale, aliud elementum. hoc enim tertium membrum non est sub diuiso. Quartum præceptum est, ut membra inter se aliquam habeant equalitatem. id est unum in altero non contineatur, unde non est diuisio bona, animalium aliud irrationale, aliud bipes, unum enim alterum includit, cum aliquod sit irrationale simul et bipes. Nec

ista, hominum alius pius, alius literatus, cum sint homi-
nes pii simul & literati.

Cap. VII. De modis argumentandi, &
loquendi per Diuisionem.

Quadruplex est modus, quo circa diuisionem ar-
gumentari possumus, Primus est a positione diui-
si ad positionem alicuius ex membris diuidentibus;
et e converso id est, de quocunque ipsum diuisum affirma-
re uerum est, de eodem aliquod ex diuidentibus membris
affirmare uerum erit, ut leo est animal, ergo rationale, uel
irrationale. Similiter de quo membrum aliquod affirma-
tur, & ipsum diuisum affirmabitur, ut equus est irratio-
nalis, ergo animal, hic tamen obseruandum est, ut a diui-
so procedentes non unum membrum solum, sed omnia sub
diuisione colligamus, non enim ualet hoc, est animal
ergo rationale, sed inferre oportet ergo rationale, uel
irrationale, at ab ipsis membris ad diuisum progredien-
tes possumus, et ab omnibus simul, & singulis diuisum in-
ferre, ut hoc est irrationale ergo animal, item, hoc est ra-
tionale uel irrationale, ergo animal. Obseruandum etiam
alterum est, ut in partitionibus cum diuiso aliquid commu-
ne, quod de singulis predicetur, affirmamus, ut mundi alia
pars Africa, alia Asia, aliqua Europa, predicatio sic est
constituenda Africa est pars mundi, Asia est pars mundi,
& Europa est pars mundi. Secundus, argumentandi
modus a negatione diuisi ad negationem membrorum di-
uidentium, & e converso, id est, si de aliquo diuisum nega-

re uerum est, de eodem, & membra diuidentia negare ue-
rum erit, ut lapis non est animal, ergo nec rationalis, nec
irrationalis. Item si membra negare uerum est, et ipsum
diuisum negare uerum erit, ut lapis non est rationalis,
nec irrationalis; ergo nec animal. hic autem modus ali-
ter se habet quam procedens, a negatione enim diuisi
procedentes omnia membra simul & singula licet nega-
re, & ab ipsis ad diuisum regredientes non ab uno solo,
sed ab omnium negatione procedere debemus, non enim
ualet, non est rationale, ergo non est animal, ualeat tamen,
non est rationale, neque irrationale, ergo non est animal.
Tertius modus est a positione diuisi, & negatione unius
membrum ad affirmationem alterius, si fuerit diuisio bi-
membris, uel a negatione duorum uel trium, si fuerit plu-
rium membrorum, id est, si de aliquo affirmas diuisum,
& negas unum, aut duo membra, affirmabis certe
membrum reliquum, ut hoc corpus est elementum, &
non est ignis, nec aqua, nec terra, ergo est aer, leo est
animal, non rationale, ergo irrationale. Quartus mo-
dus est inter ipsa membra diuidentia ab affirmatione
unius ad negationem alterius, ut hoc est ignis, ergo non
est aqua, hoc est caducum, ergo non est perpetuum, non
tamen semper iste modus argumentandi ualet, non enim
sequitur, uirtus est honesta, ergo non est delectabilis,
utrumque enim est, nisi uelis inferre, non eadem ratio
est delectabilis, quae est honesta. Modus loquendi inter-
roganti triplex est. Primum enim querenti. Quae Di-
uisio est ista? Responde per aliquam speciem ex supe-
rius assignatis. Secundo, Qualis est diuisio? Responde

bonam, uel malam. Tertio, Quot partibus constat hæc diuisio? Responde, duabus tribus; secundum numerum partium, seu membrorum ipsius.

Cap. VIII. quid Argumentatio, quæ species, quæ præcepta ipsius sint.

Argumentatio præcipuum est Dialecticæ Instrumētum, quo ad probandas ueritates ignotas, falsitates que repellendas uti solemus, hæc autem est oratio, in qua unum ex altero cōsequi denotatur, id est, oratio, in qua propositio una incognita, ex altera cognita probatur, & declaratur, ut spongia est animal, ergo est sensitiua. Dicitur autem oratio, quia una uox Argumentatio non est. Dicitur, in qua unum denotatur consequi ex altero, quia non sat est, ut unum ex altero sequatur, ut argumentatio sit, nisi in tali oratione talis consecutio exprimitur. unde ista, Argumentatio non est: spongia est animal, & est sensitiua, licet unum ex altero sequatur, nisi illud explicetur, dicendo, spongia est animal, ergo est sensitiua. ex quo fit, ut in argumentatione qualibet sint tres partes necessaria. Prima, illa propositio ex qua altera infertur, scilicet spongia est animal, quæ dicitur, antecedens, seu argumentum. Altera, illa, quæ infertur, spongia est sensitiua quæ dicitur, consequens, Tertia illa cōnunctio, ergo, uel similis explicans consecutionem, quæ dicitur, nota illationis: Tota autem oratio ex Antecedenti, seu Argumento, & consequenti, & nota illationis constructa, Argumentatio est. Argumentationis

Quadruplex est species Syllogismus. Enthymema, Inductio, & Exemplum. Syllogismus est oratio in qua ex duabus propositionibus inter se dispositis, tertia necessario colligitur, ut omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. prima propositio maior, secunda minor, tertia conclusio dicitur. Enthymema est Syllogismus truncatus, id est, qui ex una propositione procedit ad alterius probationem, ut omnis homo est animal, ergo omnis homo est sensitiuus. Inductio est a singularibus sufficienter enumeratis ad uniuersale progressio, ut iste ignis est calidus, & ille ignis est calidus, ergo omnis ignis est calidus, exemplum est ex uno, uel pluribus particularibus unius particularis propter similitudinem illatio, ut Deus pepercit Ninuitis pœnitentiam agentibus, ergo, & alijs peccatoribus parcat si eos pœnituerit. Has species breuiter modo pro incipientium captu tractasse sufficiat, plura enim suis in locis tradenda sunt, Nunc quæ Argumentationis præcepta sint, dicamus oportet. Est autem Vnum in præsentia solum obseruandum, ut in Argumentatione, unum uere ex altero sequatur, & inferatur sicut sequi, & inferri denotatur, quando enim talis consequentia, & illatio deest, argumentatio uitiōsa redditur, ut si dicas homo mouetur, ergo currit, argumentatio mala est cum non bene inferatur hominem currere, ex eo quod mouetur, potest enim moueri, & non currere, si tantum ambulet at si dicas, homo currit, ergo mouetur, argumentatio bona est, oprime enim colligitur, hominem moueri ex eo quod currat, ubi

*U*ilenter debes aduertere. Vitium, uel reſtitutionem Argumentationis non conſiſtere in ueritate, uel falſitate propoſitionum, ex quibus conſtat, ſed in reſta, uel non reſta unius ex altera deductione, poteſt enim fieri, uti Argumentatio bone ſit ex propoſitionibus falſis, in quibus tamen illatio reſta eſt, ut homo uolat, ergo homo habet alas, poteſt etiam fieri ut Argumentatio uitioſa ſit ex propoſitionibus ueris reſta illatione deficiente, ut homo eſt animal, ergo habet duos pedes, propterea Argumentatio uera, uel falſa non eſt dicenda, ſed bona, uel mala; ſignum unum adhiberi poteſt, quando conſequentia mala eſt, nempe cum antecedens poſſit eſſe uerum conſequenti exiſtente falſo, non quod propter falſitatem propoſitionis mala ſit, ſed quod in tali caſu certum eſt non eſſe illationem reſtam cum in conſequentia bona, ſi antecedens uerum eſt, & conſequens uerum ſit, ex uero enim non ſequitur falſum. Reliqua in libro quarto traduntur.

Cap. IX. Quis ſit diſputandi modus obſeruandus inter ſcolasticos concertantes.

*D*iſputatio ueritatis alicuius indaganda cauſa eſt, cum enim plurima nobis non ſtatim manifeſta ſint, eo quod multa ſimul eorum ueritatem impediencia occurrant, nec facile ſit iſta diſcernere, Diſputatione indigemus, qua propoſita re alia omnia, quæ illius non ſunt, ſeparantes, ueram eius naturam conſequamur, unde effluat, ut clara ueritatis cognitio dicatur diſtincta,

quaſi ſegregata ab alijs multis, quibus rei ueritas opprimebatur, & uerbum Diſputare optima Analogia deductum eſt, ut enim planta & uites putantur, reuertiſque inuilibus, quibus ſuffocata erant, purgantur, ita illa diſceptatio, qua ea quæ ueritatem uelut ſupprimebant, reuiciuntur, merito dicitur diſputatio.

Prima Regula communis.

Ex his id tam Reſpondenti, quam Argumentanti obſeruandum maxime uidetur, ne finem huius Diſputationis, qui eſt, ueritatem indagare peruertant, dum manifeſte falſa defendunt, uel circa res admodum per ſe notas tempus inutiliter conſumunt. Vnde cauere oportet a propter uia, quod clare falſum eſt ſuſtinendo, uel quod manifeſtum eſt pertinaciter negando. Poterit tamen propter ſcolasticorum exercitationem uerum aliquando impugnari, & falſum aliquod defendi. Secunda Regula communis. Vtraque etiam id obſeruandum eſt, ut id, cuius ueritas inquiritur, & quod diſputandum proponitur, quod thema, uel poſitio uel quaſtio attente conſideretur, & diſputatio circa illud uerſetur, uel circa ea, ex quibus illius cognitio dependet, nec ſiant extra rem digreſſiones: uel uerba inaniter iactentur, aut repetantur. Tertia Regula communis. Illud utrique obſeruandum eſt, ut initio ſemel beneuolentiam comiter, & modeſte captent: Is qui argumentatur, Magiſtri circumſtantium, & Reſpondentis: Reſpondens uero ſolius argumentantis, uterque autem ardorem aliquem ac nim modo ſernato diſputationi adhibeat, hoc enim, & diſputantium ingenium acuitur, & circumſtan-

LIBER

tium animi ad attente, & sine fastidio, & non circa uti-
litatem audiendum eriguntur. Prima Regula Ar-
gumentantis. Argumentans maxime obseruet ut
suam argumentationem integram proponat aduersus
id, quod proponitur à Respondente defendendum, sem-
per præmittens, sic argumentor, sic contendo, uel simi-
le, quam postquam semel proposuerit, sinat Respon-
dentem suas partes agere, nec interrumpat illum, donec ali-
quid ei negetur, uel respondeatur. Secunda Regu-
la Argumentantis. Si aliquid ex ijs, quæ fuerint
ab eo proposita, Respondens negauerit, alio argumento
conetur illud probare, & postea sinat illum respondere.
Si autem aliquid ei responderit, uel aliquam solutionem
adhibuerit, quæ uideatur, uel falsa, uel dubia, uel non cũ
præcedentibus dictis, aut assertionibus Respondētis cohæ-
rere, uel tandem ei libuerit impugnare, illud alio argu-
mento conetur repellere, quod dicitur replicare, & cir-
ca id poterit multoties eadem argumentandi methodo
uti. Prima Regula Respondentis. Attente
consideret ea quæ ab argumentante opponuntur, qui-
bus propositis fideliter eisdem uerbis totam argumenta-
tionem bis reiteret & in posteriori repetitione ante om-
nia inspiciat. Antecedentis terminos, an aliquis patiatur
multas significationes, uel ipsam antecedens diuersos ha-
beat sensus, quod si ita fuerit, distinctione utatur, & il-
lum eligat sensum, qui magis ad præsentem disputatio-
nem pertinere uideatur, quo facto obseruet. Secun-
dam regulam. Et consequentiam aduertat, quæ si
ei uisa fuerit uitiosa, eo quod Consequens ex antecedenti

PRIMVS. 15

non inferatur, consequentiam imprimis negat, quod fiet
hoc pacto si resumpto antecedenti, siue uerum sit, siue
falsum, dicat. Transeat, quo uerbo non asserit illud esse
uerum uel falsum sed impertinens ad inferendum tale
consequens, & resumpto Consequenti dicat. Nego Con-
sequentiam. Differt autem inter hoc, quod est negare conse-
quēs, & negare cōsequētīā, Negat consequens qui negat
illud esse uerū negat consequentiam qui illud siue uerum
sit, siue falsū, ex antecedenti negat inferri. Quod si Cōse-
quentia, & illatio bona uisa fuerit, uel quia necessaria,
uel quia probabilis est, obseruet. Tertiam regulam.
In posteriori repetitione Argumentationis neget ante-
cedens si enim admittit esse uerum, cum consequentia
bona sit, consequens etiam erit uerum, quod erit op-
positum eius quod ipse defendit: Argumentans enim
id semper inferre conatur, quod est contra positionem
Defendentis, propterea uideat Respondens, ut in bona
consequentia Argumentantis neget Antecedens, cu-
ius si fuerit duplex pars, neget eam quæ prius illi falsa
apparuerit, quamuis poterit etiam in consequentia non
bona sed apparenti, uel probabili concedere antecedens
uerum, & negare consequentiam, Debet tandem qua-
tuor uerbis uti Respondens. Distinguo. Nego. Concedo.
Respondeo. Distinguo, dubia. Nego, falsa, uel malas con-
sequentias. Concedo, uera. Respondeo, quod ad difficulta-
tis solutionem facit. In responsione autem obseruet.
Regulam ultimam. Cum Solutio ab eo petita fue-
rit, uideat, ne quicquam contra suas assertiones, uel con-
tra aliquam aliam solutionem ab eo datum dicat, uel

aliquid, ex quo facile oppositum contra eum comunicatur. Hæ autem omnes regula usu, & exercitatione ipsa magis manifestabuntur, & in promptu eriant.

Cap. X. Quid sit terminus in communi, & Quotuplex.

Absolutis Instrumentis tribus, prout incipientium ingenio sat erat, ad simplicissima versus Dialecticæ Elementa redeamus oportet, quæ Græmatici dictiones, Logici Terminos communiter uocant, & ut ab ipso nomine incipiamus Aristoteles Terminū docet esse extremū alicuius corporis, uel rei, extra quod nihil illius rei est et intra quod omnia eiusdē rei, sunt, quo pacto duo extrema puncta unius lineæ dicimus terminos lineæ, quia talis lineæ non habet ullam suam partem extra illa, & omnes ipsius lineæ partes intra ea continentur, hac Analogia utimur in propositionibus ipsis, quarum extrema terminos uocamus. Sunt autem propositiones, quantum sat est modo cognoscere orationes, quibus uere, uel falso aliquid, exprimimus, & harum extrema, quorum unum Subiectum, alterum prædicatum est, termini sunt, ut in hac, homo est animal: homo, & animal, termini dicuntur, his enim clauditur illa propositio, sicut lineæ duobus finitur punctis, hoc autem pacto definitur termini est. Extremum, in quod resoluitur propositio, ut in subiectum, & prædicatum. Vocamus autē Subiectum id, de quo aliquid dicitur. Prædicatum uero, quod de aliquo dicitur, ut in hac propositione, homo est animal: homo, subiectum, animal prædicatum est, atque ista duo sunt extrema, in quæ propositio illa ultimo diuidi potest

propterea termini dicuntur. Cum autem propositiones non solum uocibus, sed etiam scripturis & ipso intellectu fiant, ut enim uoce proferimus, homo est animal, ita intellectu cognoscimus, hominem esse animal, & idem scripturæ mādāmus, imo propositio in uoce explicat propositiones intellectus, sicut scriptura uoces exprimit, solet communiter distinguere triplex terminus. Mentalis. Vocalis. Scriptus. Mentalis terminus est cognitio correspondens termino uocali, ut enim uox homo est unus terminus, & unum extremum huius propositionis, homo est animal, ita cognitio in intellectu, quæ cognosco talem uocem, uel rem per ipsam significatam, dicitur terminus mentalis, seu notitiā, uel conceptus, nam idem sunt. Pari ratione ista scriptura, homo, illi uoci subordinata dicitur terminus scriptus. Vnde possent hic termini sic definiri. Terminus Mentalis est extremū, in quod resoluitur ea propositio, quæ est in intellectu. Terminus uocalis est extremum, in quod resoluitur propositio uocalis. Terminus scriptus est extremum, in quod resoluitur scripta propositio. Intellige semper de resolutione in subiectum, & prædicatum, nam apud Arist. aliæ uoces, seu signa, quæ in propositione sunt, præter subiectum, & prædicatum, non censentur proprie termini, quales sunt, coniunctiones. Aduerbia, & quantitatis signa, ut omnis, nullus, aliquis. Terminus Mentalis, seu conceptus duplex est, Alter Non ultimatus, Alter ultimatus. Non ultimatus est cognitio, seu notitiā, quæ uoces seu scripturas significatiuas cognoscimus. Ultimatus uero est cognitio, quæ res per tales uoces, aut scripturas significatas cognoscimus,

ut cum aliquis audit uocalem hanc propositionem, homo est animal, uel eam scriptam legit, prius uocum seu scripturarum singulare habet cognitiones, & ha dicuntur conceptus non ultimati, posterius rerum significatarum habet cognitiones, & ha dicuntur Conceptus ultimati, unde ignari significationis uocabulorum solum habet conceptus non ultimatos. Conceptus Ultimatus duplex est quidam directus, quidam Reflexus, Directus ille est per quem cognoscimus res per uoces aut scripturas significatas, uti diximus Reflexus est, alter conceptus, & cognitio, qua priores conceptus nostros cognoscimus, nempe cum intelligimus nos intelligere, & cognoscimus nos cognoscere: non solum enim res ipsas contemplantur sed & tales contemplationes animum ad ipsas reflectentes contemplantur, & tales posteriores contemplationes seu cognitiones, conceptus uocamus reflexos. Quamuis autem Dialectica proxime circa hos omnes conceptus uersetur, uoces autem non nisi horum ratione attendat, tamē quia uoces clariores sunt, & per eas magis quae in intellectu sunt, nota fiunt, frequentius de uocibus in dialectica fit sermo, Et propterea uocales terminos deinceps explicabimus. Solet aut uocalis Terminus primo diuidi in significatiuum, & Non significatiuum. Significatiuus est, quae ad aliquā rem manifestandā est impositus, ut homo animal. Non Significatiuus est, qui cum nullā rem significet pro se in propositione constituitur, ut, Dac est uox, blitiri est sonus. subiecta enim harum propositionum nullius rei significatiua sunt. At quia harum rarus est usus ad terminos significatiuos Vocales transeamus.

Cap. XI. De Termino Vocali Significatiuo.

Terminus uocalis Significatiuus est uox significatiua ad placitū, ex qua simplex componitur propositio. Ut autem, quo pacto terminus significet, percipi possit, quid signum, quid significare sit, aduertamus. Signū est, quod praeter sui cognitionem, alterius etiā cognitionem inducit, ut fumus signū ignis est, ipsius enim cognitio cognitionem ignis etiā occulti facit. Duplex ergo Cognitio quae Notitia dicitur. Signa cuiuslibet respondet. Prior ipsiusmet signi, Posterior eius, cuius notitiam inducit. Signum duplex est, alterum Naturale, alterum uoluntarium, quod ad placitum, seu ex Instituto dicitur. Signum Naturale illud est, quod ex natura sua seclusa hominum uoluntate aliud facit cognoscere, sicut fumus est signum naturale ignis, signum ad placitum, quod ex se alterius cognitionem non inducebat, sed solum, quia homines, uel alia quacūque causa id alterius signum constituit, sicut, sonitus campanae signum est lectionis ad placitum. Signum tā Naturale quam ex Instituto reperitur in rebus, & in uocibus. Signum naturale in rebus est res, quae ex natura sua alterius facit cognitionē, ut uestigium signum est naturale animalis, & fumus ignis. Ex Instituto uero est res, quae ut diximus non ex natura sua, sed hominū uoluntate & instituto, uel alia extrinseca causa alterius facit cognitionem, ut ramus appositus signum est ad placitum uini uendibilis, & sonitus lectionis. In uocibus autem signum naturale est

noy, quæ ex se alterius facit cognitionem, ut gemitus est signum naturale tristitiæ, & brutorum uoces naturalia signa suarum passionum sunt. Ad placitum autem est uox, quæ propter hominum uoluntatem alterius cognitionem facit, quales sunt uoces quibus loquimur: hæc non ex natura sua rerum, & conceptuum signa sunt, sed quia linguarum authores has, uel illas uoces rebus manifestandis adaptarunt, huiusmodi signa uocales termini sunt. dicuntur enim significare ad placitum, quasi sint signa uoluntaria, & ex hominum instituto rerum manifestatiua; apud logicos enim significare idem est ac esse alterius signum, quod alii significare instrumentali-ter uocant, quasi uoces quedam instrumenta sint, quibus res conceptas exprimimus. Ex his autem manifesta sit termini definitio. Est enim illa particula uox, loco generis ad excludenda realia signa, quæ termini non dicuntur, non enim fumus, aut sonitus campanæ, termini sunt, dicitur Significatiua ad placitum, ad excludendas uoces brutorum, & eas hominum, quæ naturaliter significant, ut gemitus, suspiria, nec enim ista termini sunt. Dicitur demique, ex qua simplex componitur propositio ut manifestetur totum illud, ratione cuius tales uoces termini dicuntur, hoc autem est propositio, cuius extrema termini sunt. Ex his omnibus colligitur terminio enilibet, duplicem in intellectu respondere conceptum. Alter est Non ultimatus, qui ipsius uocis cognitio est. Alter Ultimatus, qui est ipsius rei per talem terminum significatio. Terminorum alius Aequiuocus, alius Analogus, alius Uniuocus. Aequiuocus est, qui significat

plura, ut plura sunt, ut hoc nomen Petrus respectu plurium, qui tali nomine nominantur, & Canis respectu Canis latrabilis, & marini, et syderis celestis. Analogus est, qui significat plura propter aliquem ordinem ad unum, ut homo respectu iuni, & pueri, & Nero, ut de Rege quodam, & hominibus crudelibus propter ipsius similitudinem, ut dicitur, & sanum, ut animal, quod sanitatem habet, & urinam, & pomum, quæ ad sanitatem referuntur, significat. In quo Analogo obseruandum est plura esse significata, unum principale, reliqua minus principalia. Principale illud est, ad quod significandam uox primo fuit imposita, ut illius uocis Nero principale significatum est quidam rex, reliqua significata minus principalia sunt, scilicet, homines crudeles, qui propter illius similitudinem in crudelitate, Neronem dicuntur. Similiter principale significatum illud est, ad quod reliqua significata reducuntur, ut in sano Significatum principale est animal habens sanitatem, reliqua enim eatenus sana dicuntur, quatenus ad sanitatem animalis ordinatur, nam urina sana dicitur, ut sanitatis animalis signum est, & pomum sanum dicitur, quod ipsius animalis sanitati conducit. Uniuocus est, qui significat unum, uel plura, ut in uno conueniunt, ut Petrus respectu iunioris, & ista uox, homo, respectu minorum, quæ quamuis plures homines significet, eos tamen, ut in una natura humana conueniunt, significat, in quo ab Aequiuoco differt, qui plura, ut plura sunt, nec, ut in uno conueniunt, significat. sunt autem hic due regulæ aduertendæ, prior est. Omnis terminus æquiuocus, uel Analogus potest esse & uni-

uocis, si ad unum significatum cōparetur, ut Canis, respectu latrabilis, et sanū respectu animalis. Posterior Regula, quando terminus Aequiuocus restringitur ab uno significato, sumitur uniuoce, ut canis latrabilis ambulat. Analogus uero, cū sine restrictione est, stat pro principali significato, ut si dicas, homo currit, sumitur pro uiuis, nisi restringatur a mēbro minus principali, dicendo homo pictus est imago; uel ab aliquo signo demonstrāte illud minus principale significatū, ut hic homo est bene pictus, si demonstrēs imaginem. Differunt autem hi termini quantum ad conceptus, nam sicut in Analogo, & Aequiuoco plura sunt significata, ita & plures correspondent ultimati conceptus secundum significatorum multitudinem, at Vniuoco, cum unum significet, unicus correspondet conceptus. In conceptu uero non ultimato non differunt, ut enim sunt singulæ uoces, seu termini, ita singulos habent conceptus non ultimos.

Cap. XII.

Terminorum iterum alius Categorematicus, alius Syncategorematicus, alius Mixtus. Categorematicus est, qui aliquid uel aliqua per se significat, ut homo, populus, album. Syncategorematicus qui nihil per se significat, tamen alteri termino adiunctus illum facit aliter significare, ut omnis, nullus, nō, quæ dicuntur aliquatim significare, idest aliquem modum applicant termino, cui iunguntur, quamuis hæc proprie non sint cōfessenda pro terminis, cum nec subiecti, nec prædicati locum habeant.

beant. Mixtus est, qui aliquid aliquo modo in se significat, ut doctē, sapienter, qui dicuntur Categorema in se includere, pari ratione ista proprie termini non sunt, sed uerborum modi, ut inferius dicemus. Solet Categorematicus terminus in Complexum, & in Incomplexum subdividi. Complexus est, cuius partes per se significantiæ sunt, ut homo iustus. Incomplexus, cuius partes per se non sunt significantiæ, ut homo. Illæ partes dicuntur per se significantiæ, quæ retinent significationem, quam ante habebant, quando non erant simul iunctæ, Hoc autem cognoscitur, cum totum nihil aliud significat quam partes, quod non sit in hac uoce dominus. Vnde quattuor necessaria sunt ad terminum cōplexum. Primum, ut sit quoddam totum, idest habeat aliquam unionem pluris dictionum, quod significatur in hoc, quod dicitur, cuius partes, si enim partes habet, totum est, unde ista uoces, homo, animal, leo, non sunt terminus complexus, sed plures termini cum nullam copulationem ad inuicem habeant. Secundū, ut hæ partes sint significantiæ, ad excludendas uoces simplices, quæ partes habent nempe syllabas, sed hæ non significant. Tertium ut sic ista partes significant, ut per se significant, idest ut earum significatio sit tota significatio totius, & totum nihil aliud significet quam partes, ad excludendas uoces simplices aliquas, cuius partes uidentur significare, ut domus, dominus, non tamen est eadem significatio totius. Exigitur quartum, ut partes non significant eandem rem, tunc enim esset terminus Incomplexus, ut Marcus Tullius Cicero. Subdiuiditur iterum Categorematicus in Communem,

et singularem. Communis, qui & vniuersalis dicitur, est cuius significatio non prohibet illum a multis uniuoce participari, sicut equus, arbor, homo, quamuis enim non esset in mundo, nisi unus equus, una arbor, aut unus homo, illi essent communes termini, cum ex parte sue significationis apti sint ad multa uniuoce significanda, si multa essent: unde sol, Phœnix, sunt termini communes, si enim essent plures Soles & Phœnices, his eisdem nominibus significarentur. Dixi, a multis participari, intelligo, seorsum de singulis, aut binis, unde Roma, Mantua non sunt termini communes, licet plura significant, quia seorsum, non enim quilibet, cuius est Roma aut Mantua, propterea potest sic defini. Terminus communis est, qui plura diuisim significat. Dixi uniuoce, quia hoc nomen Petrus potest pluribus adaptari, sed non uniuoce, ideo non est terminus communis. Singularis est, cuius significatio prohibet illum a multis uniuoce participari, ut Petrus, uel aliter, qui unum tantum significat, aut plura communia, ut Roma, Mantua. Ex his liquet hoc complexum, Petrus, uel Paulus, seu quoduis disiunctum ex terminis singularibus esse terminum communem, cum de singulis seorsum predicetur: demonstrato enim Petro, uerum est dicere, iste est Petrus, uel Paulus. Idem etiam de monstrato Paulo: at si copulat uel sumantur, quodlibet complexum, terminus est singularis, cum seorsum de multis non predicetur. At complexa, que ex terminis communibus sunt, siue ex utroque communi, siue ex uno singulari, altero communi, tam copulatiue quam disiunctiue, termini communes sunt, quia de singulis inferioribus

aut saltem binis predicantur, ut: homo, & leo: homo uel leo: Petrus & leo: Petrus, uel leo. Subdiuiditur Communis in transcendentem & non transcendentem. Transcendens est, qui omnia significat, ut Res, Ens, Vnum, Bonum, Aliquid, Verum, que hoc uocabulo ex singulis initialibus literis confecto clauduntur. Reubau, quamuis isti non proprie communes existant, cum analogi sint. Non transcendens est, qui limitatam habet significationem, ut homo. Singularium quidam Collectiuus, quidam Determinatus, quidam Vagus, quidam ex suppositione. Collectiuus est, qui tantum plura communia significat, ut Roma. Determinatus, qui unum tantum significat, ut Petrus. Vagus, qui unum significat indeterminate, ut hic homo. Ex suppositione, qui unum significat, & potest plura significare, ut filius hominis, filius Cesaris, supposito, quod unum habuerit filium, & hi singulares in supponendo communes in significando dicuntur.

Cap. XIII.

Terminorum Categorematicorum, & Incomplexorum alius est terminus Concretus, alius Abstractus. Iterum alius Connotatiuus, & alius Absolutus. Concretus est, qui ab alio denominatur, ut homo, albidum. Abstractus, a quo alius denominatur, ut humanitas, a qua homo, albedo, a qua albidum dicitur. Connotatiuus, qui significat aliquid per modum adiacentis. Absolutus, qui significat per modum per se stantis. Differunt autem hæc quattuor. Adiacere. Per se stare. Significare.

Connotare: duo priora competunt rebus significatis, duo posteriora terminis ipsis significantibus. Illa res adiacere dicitur large uocabulo sumpto, quæ alteri inest, & in alio sustentatur, sicut uestes adiacent homini, & accidentia substantiæ, & partes toti, licet illud proprie dicatur adiacere quod alteri inest, & non est pars, nec de natura eius, sicut uestis, & accidentia proprie adiacent, illud uero per se stat, quod alteri non adiacet, quamuis alia sint in ipso, ut homo, animal, terminus igitur non dicitur absolutus ex eo quod significet rem quæ per se stat, sed quia illam significat, ac si per se staret, ut albedo, iustitia, nec terminus dicitur connotatiuus, quia significat rem quæ alteri adiacet, quia significat per modum adiacentis, siue adiacet sine non. Unde duplex Connotatiuus, Extrinsecus, & Intrinsecus, qui significat per modum adiacentis rem quæ non adiacet, ut corporeus, animatus, Extrinsecus, qui significat per modum adiacentis rem, quæ proprie adiacet, & hic denominatiuus dicitur, ut album, uestitum. Significare autem est aliquid ex impositione manifestare, ut homo hominē significat. Connotare est id manifestare, quod ex impositione sequitur, ut album significat albedinem, ut adiacet alteri, Et quia adiacet corpori, dicitur connotare corpus. Alij, quod nos dicimus Connotare, uocant significare, de Materiali quod nos uero, Significare dicunt, Significare de Formali, utrumque tamen connotatiuo inest, nec est idem concretus & connotatiuus, homo enim concretus est, non connotatiuus, licet omnes connotatiui concreti sint, nec idem abstractus, quod Absolutus. Corpus enim

Absolutus est, non tamen Abstractus quamuis omnes Abstracti absoluti sint. His subdiuisionibus explicatis iterum. Terminus a principio diuiditur in Terminum. Primæ intentionis, & terminum secundæ intentionis. Primæ intentionis ille est qui ad res ipsas significandas est impositus, ut homo, albi. secundæ intentionis est, qui ad significandos terminos & uoces, quatenus res significant, est impositus, ut nomen, uerbum, oratio, definitio, propterea enim Primæ intentionis dicuntur, id est, primæ impositionis, quia prius termini ad significandas res impositi fuerunt: posterius autem sunt etiam impositi alijs termini ad ipsos priores terminos significandos, ideo secundæ intentionis, id est, impositionis dicuntur, ut sicut priores termini res significant, ita etiam posteriores ipsos terminos significant, seu uoces, rerum significatiuas. Dico autem, rerum significatiuas, quia termini significantes solas uoces secundum se sunt primæ intentionis, ut hi, uox sonus gemitus, suspirium.

Cap. XIII.

Hucusque terminum unumquemque per se diuisimus, at si unum alteri comparemus, complures existent terminorum species: alij enim sunt Pertinentes, alij Impertinentes. Impertinentes sunt, qui ad inuicem sic se habent, ut nec repugnent inter se, nec se in bona consequentia inferant, ut album, iustum, hæc enim non repugnant, quia possunt uni inesse, aliquis enim potest esse albus, & iustus: nec se inferunt, non enim est bona consequentia, hoc est album, ergo iustum, nec eoduer-

so, quia alterum sine altero esse potest. Pertinentes sunt, quorum alter alteri repugnat, ut album, & nigrum homo, & equus, non enim ista duo uni inesse possunt, uel similiter, quorum unus alterum infert, ut homo, risibile isti dicuntur Pertinentes sequela: illi Pertinentes Repugnantia, Pertinentium sequela, alij se habent ut superior, & inferior, ut homo & animal. Inferior est, qui alterum infert & non infertur ex illo, ut homo superior, qui ab altero tantum infertur, ut animal respectu hominis. Inferior excessus superior, excedens dicitur. Alij Conuertibiles qui se inuicem inferunt, ut homo, risibile, alij Synonymi, qui significant eandem rem, cum diuersa sint uoces, ut uestis, indumentum. In his autem Pertinentibus sunt aliquot modi argumentandi, obseruandi, Primus circa superiorem & inferiorem, ex parte alicuius subiecti: si de aliquo affirmatur inferior, affirmabitur superior, ut homo est animal, ergo est uiuens, non autem contra, si de aliquo affirmatur superior affirmabitur inferior, non enim ualet, hoc est uiuens, ergo hoc est animal, quia uiuens est superius animali: Negatiue autem ualet, contra, a superiori ad inferiorem, ut hoc non est animal, ergo non est homo, non autem hoc non est homo, ergo non est animal. Secundus modus ex parte predicati, & tunc ualet affirmatiue & negatiue, ex parte utriusque, scilicet quicquid affirmatur, uel negatur de inferiori, affirmabitur uel negabitur de superiori, particulariter tamen sumpto, ut homo currit, ergo aliquod animal currit, homo non est irrationalis, ergo aliquod animal non est irrationale. Similiter, quicquid affirmatur, uel negatur de superiori uni-

uersaliter tamen sumpto, etiam affirmabitur, uel negabitur de inferiori, ut omne animal est sensibile, ergo homo est sensibilis. Item, nullum animal est incorruptibile, ergo homo non est incorruptibilis. Tertius modus argumentandi est inconuertibilibus, & synonymis, in quibus sunt, iidem modi, qui erant in definitio, et de definitione, nepe de quocumque affirmatur, uel negatur unus, affirmatur uel negatur & alter, & quicquid affirmatur uel negatur de uno, affirmatur, uel negatur de altero, ut superius diximus. Pertinentium Repugnantia, alij Disparati, alij Contrarij, alij Priuatiui, alij Contradictori, alij Relatiui. Disparati, qui significant res diuersas, ut homo equus. Contrarij, qui significant res, quae ab eodem subiecto mutuo se expellunt, ut calidum, frigidum. Priuatiui quorum unus significat carentiam alterius cum aptitudine, ut uidens Cecum, dicitur enim cecum, quod non uidet, erat tamen aptum ut uideret. Contradictori, quorum unus exprimit negationem alterius, ut currens, non currens, & tales termini negati infiniti dici solent. Relatiui sunt, quorum unus significat ordinem ad alium, ut pater ad filium, & filius ad patrem. His omnibus unus est communis argumentandi modus, nepe ab affirmatione, unius, ad negationem alterius, ut hoc est album, ergo non est nigrum, homo est rationalis, ergo non irrationalis, Non autem ualet a negatione unius ad affirmationem alterius, non enim dicitur bene, hoc non est album, ergo est nigrum, potest enim aliquid esse nec album, nec nigrum, quale est caelum, si qua alia circa hoc supersint, alibi dicenda sunt, atque haec diuisiones sufficiant terminorum, quae praecipue necessarie uise sunt.

ENunciatio simplex ex nomine, & uerbo tanquam ex duabus partibus nomine, ut materia, uerbo, ut forma constat. Nomen autem est uox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata est significatiua finita & recta. Differunt significare tempus. Importare tempus, & significare cum tempore. Id, tempus significat, quod impositum est ad explicandum, uel tempus totum, uel aliquam ipsius partem, ut hi termini, dies, hora, tempus. Id connotat, uel importat tempus, quod significat aliquid, quod tempore determinato sit, ut cena prandium. Id cum tempore significat quod significat, uel esse, uel aliquam actionem, uel passionem, quae sunt in tempore, & ea significat prout sunt in tempore, ut currit, uincit. Primum, & secundum nomini conueniunt. Tertium uerbo, & participio, non nomini. propterea ad separandum nomen a uerbo, & participio in ipsius definitione ponitur illa pars, sine tempore. Adiungitur praeterea, quod nulla pars nominis separata significet, ad differentiam orationis, quae nomen non est, cum ipsius partes per se significant, ut dicemus, Nomen enim incomplexus terminus est, quod si compositae figurae nomina ex partibus significatiuis constare uidentur, tales tamen partes, cum in compositione sunt, iam non significant, cuius signum est quod aliquando etiam pristinum characterem amittant, quod si aliqua retineant id per accidens est, nec necessarium. Dicitur praeterea finita ad excludendas negatas uoces, ut, non homo, non leo. quae cum nihil certi aut determinati signi-

ficient, simpliciter nomina dicenda non sunt. additur ultimum, recta. propter obliquos casus, qui cum per se partes propositionis non sint nisi rectis adiuncti sint, nomina non sunt, sed nominum casus. Verbum est uox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars separata est significatiua finita, & recta, & est eorum, quae de altero dicuntur, nota. In qua definitione aliqua particula cum Nominis definitione communes uidentur, quamuis non eadem ratione hic, & illic constituantur, hic enim dicitur, quod nulla pars uerbi sit significatiua per se ad excludendas orationes ex pluribus uerbis, ut currere est moueri, legit, & studet, sicut in definitione nominis excluderentur orationes ex pluribus nominibus, ut homo iustus. Praeterea dicitur, finita, ad excludendum uerba infinita, ut non currit, non uincit, quod cum nullam actionem determinatam significet, uerbum non est. Circa quod aduerte: Verbum tria habere, primum enim significat aliquam operationem, ut curro, cursum, disputo, disputationem, in quo cum nomine conuenit, ac propterea dicitur, uox significatiua ad placitum, sicut & nomen. Secundo illam significat, ut sit in tempore, in quo a nomine differt, sed cum participio communicat, propterea dicitur, cum tempore ad differentiam nominis. Tertio illam unit cum aliquo nomine subiecto, ut homo currit, & hoc proprium est uerbo, ac propterea dicitur, est nota eorum quae de altero praedicantur. quando autem audis, uerbum infinitari, hoc intellige, quando negatio eius significationem destruit, ut idem sit, non disputat, ac est, non disputans. dicitur tandem recta, ut .n. in Nomine

Solus rectus nomen dicitur, reliqui obliqui casus, ita Verbum presentis Indicativi, verbum est, prateritum, & futurum, casus uerb. hoc autem fit, quia propositio simplex non constat ex alijs modis. praterindicativum in quo prateritum, & futurum ad presentis normam expendantur, nam prateritum nihil aliud est, quam quod fuit praesens, futurum quod erit praesens, ideo praecipua ratio uerbi in presenti consistit, quoniam non sit negandum praeteritum & futurum uerba esse, cum ex eis propositiones fiant.

Cap. XVI. De Oratione, & Enunciatione.

Oratio est uox significatiua ad placitum, cuius partes separatae sunt, significatiua, ut dictiones. Ad autem significat, ut dictio, quod terminus est, ut sit sensus. Oratio est uox significatiua ex pluribus simplicibus terminis composita, nec obstat orationem aliquam ex propositionibus aliquando esse constata, ut Deus est uerax, & homo est mendax, tales enim orationes etiam ex dictionibus simplicibus componuntur, propterea orationes sunt. Oratio quaedam Imperfecta, quaedam Perfecta, Imperfecta est, quae non constituit quietem audientis intellectum, sed suspensam dimittit, ut si uenires ad me. sunt autem illae omnes orationes Imperfectae, in quibus non est uerbum, & in quibus est relatiuum cum unico uerbo, & in quibus sunt dictiones, quae uirtutem habent suspendendi, & non est nisi unicum uerbum, ut ubique, quandoque; oratio perfecta est, quae perfectum generat sensum, & intelligentiam, ut homo studet.

Harum quaedam Enunciatiua quaedam non Enunciatiua. Enunciatiua est, quae cum perfectum generet sensum, uere uel falso significat, ut Deus est iustus. Non Enunciatiua illa est, quae cum perfecta sit, nihil ueri, nihil falsi significat, qualis est oratio interrogatiua, imperatiua, optatiua & similes, quas Dialecticus in uniuersum non curat, qui solum uerum uel falsum indagat. Est igitur Enunciatio, quae communiter Propositio dicitur. Oratio perfecta, quae uere uel falso significat, ut leo non est animal, homo disputat, est autem quaedam simplex, quam Categoricam: quaedam composita, quam Hypotheticam, alij uocant. Simplex est Enunciatio constans ex subiecto, copula, & praedicato, tanquam partibus praecipuis. Subiectum id est, de quo aliquid dicitur, ut homo in hac propositione, homo est Dialecticus, quod aliquando nostra dictio est, aliquando una integra propositio, quoties est cum relatiuo, qui, & quoties materialiter accipitur, ut sit in hac, homo, qui est iustus, spernit mundum, ubi totum id; homo, qui est iustus: locum habet unius subiecti, similiter in hac, homo est animal, est propositio, illud totum, homo est animal, subiectum est, quia materialiter sumitur & in his utrisque illud uerbum, quod in tali propositione, quod subiectum est, inest, dicitur, minus principale. Copula est ipsum uerbum, Praedicatum est id, quod de alio dicitur, sicut Dialecticus, in illa propositione, homo est Dialecticus. Enenit aliquando propositiones non habere aliquod praedicatum, et tunc copula totalis praedicati locum habet, & huiusmodi propositio, de secundo adiacente dicitur, ut homo est aliquando praeter copulam

predicatio aliud inest, & huiusmodi de tertio adiacente dicitur, ut Deus est bonus. Enunciatio Hypotetica est, quæ ex pluribus simplicibus principalibus, uel earum locis habentibus componitur, ut Virtus est sequenda, & uitium fugiendum, dicitur autem locum simplicium habentibus, quia Enunciationes aliquando fiunt ex orationibus, quæ licet simplices non sint propositiones, earum tamen uirtutem habent, ut si homo studeret, esset doctus. Ommissa igitur Hypotetica ad simplicem manifestandam prius accedamus.

Cap. XVII. De Materia forma, & qualitate
Simplicis Enunciationis.

Quemadmodum in re aliqua naturali quatuor præcipue Philosophi considerant, Materiam nempe, ex qua res facta est. Formam, per quam est, Passiones, & proprietates à tali re procedentes, quas qualitates uocant, & denique magnitudinem, & dimensionem rei, quæ quantitas dicitur ita proportionem quadam hæc quatuor in Enunciatione, quæ compositum quoddam est, logici speculantur. Enunciationis materia est ordo, & habitudo quædam inter subiectum, & prædicatum. Forma est ipsorum unio, & connexio, quam uerbum importat. Qualitates sunt, quod affirmatiua sit, quod negatiua, uera, aut falsa. Quantitates autem, quod universalis, particularis aut indefinita sit, ut suo ordine trademus. Cum igitur Enunciationis materia sit habitudo prædicati

predicati ad subiectum, sit, ut cum tripliciter predicatum se ad subiectum habere possit, triplex sit, & propositionis materia. Prima est Naturalis, Altera Contingens, Tertia Remota. Naturalis est, in qua prædicatio, uel est definitio subiecti, uel pars definitionis ipsius, uel subiectum, est de definitione prædicati, ut homo est animal, homo est rationalis, homo est animal rationale, homo est risibilis. Similiter etiam harum negatiua. Contingens est, quando prædicatum sic inest subiecto, ut possit non inesse, uel sic non inest, ut possit inesse, ut equus est albus, homo disputat. Remota est, quum prædicatum sic non inest subiecto, ut nunquam inesse possit, ut homo est leo, album est nigrum, & harum omnium negatiua: in eadem enim materia sunt negatiua, in qua & affirmatiua. De Forma autem Enunciationis nihil aliud, quam quod de uerbo dictum est, tractare modo oportet. Circa qualitatem autem, enunciatio Simplex, in Veram, & Falsam, diuidi primo potest. Vera est, quæ rem ita se habere significat, sicut se habet, ut homo est animal. Falsa, quæ aliter significat, quam res se habeat, ut homo est leo, nec eodem modo ueritas, uel falsitas in omni simplici Enunciatione sumenda est. Enunciationes namque de præterito, & futuro ex præsentis ratione pendet, tunc enim propositio de præterito uera erit, si aliqua præsentis eiusdem præcesserit uera. Similiter & propositio de futuro, si aliqua de præsentis futura sit uera, & tales Enunciationes de præsentis dicuntur propositiones de inesse, ut Petrus cucurrit erit uera, si ista, Petrus currit, fuit aliquando uera. Similiter, & ista Antichristus erit, est uera si

aliquando ista Antichristus est futura, sit uera. Preterea est etiam propositio aliqua necessaria, alia impossibilis, alia contingens. Necessaria est, quæ significat ita rem esse, sicut est, nec aliter se res habere potest, ut homo est animal. Impossibilis, quæ aliter significat, quam res se habet uel habere potest, ut homo est leo. Contingens est quæ significat rem sic se habere, qualiter se habere, & non habere potest, ut homo currit. Necessaria semper est uera. Impossibilis semper est falsa. Contingens aliquando uera, aliquando falsa. Propositio in materia Naturali affirmatiua est necessaria, ut homo est animal. Negatiua impossibilis ut homo non est animal. In materia remota contra. negatiua necessaria, ut homo non est lapis: affirmatiua impossibilis, ut homo est lapis. In materia uero contingenti utraque contingens & affirmatiua, & negatiua, ut homo currit, homo non currit. Enunciationum simplicium quedam affirmatiua, quedam negatiua. Affirmatiua est, cuius copula principalis affirmatur, ut homo est animal, Deus est uerax. Negatiua, cuius copula principalis negatur, ut uirtus non est uirtus. Dico autem de copula principali, quod negatur, uel affirmetur: non enim habenda est ratio copulæ minus principalis, quâ superius explicuimus. Erit enim Enunciatio affirmatiua si copula principalis affirmatur, etiam copula minus principali negata, qualis est illa qui mecum non colligit, dispergit: & contra erit negatiua copula minus principali affirmata, si tamen principalis negetur, ut qui sequitur Christum, non ambulat in tenebris. Dico etiam, ut copula negetur uel affirmetur,

quando enim negatio unicum extremum negat, quod sit in terminis infinitis. Enunciatio affirmatiua erit, ut lapis est non animal, non homo est albus. Sunt autem Enunciations aliquæ, quæ duas habent copulas principales & simplices sunt formaliter, quamuis uirtute compositæ sint, ut Petrus fuit, & est iustus, homo uiuit, & uiuet: in his accidit aliquando unam copulam affirmari, & alteram negari, ut Petrus non uenit, sed ueniet; homo uiuit aut non uiuet, & tales propositiones, quamuis formaliter mixtæ sint, quia partim affirmatiuæ, partim negatiuæ sunt, tamen uirtute uel affirmatiuis, uel negatiuis adscribende sunt. Pro quarum cognitione, hæc regula est obseruanda, ut si fuerit sub disiunctione adscribatur negatiua, ut Petrus non uiuit, uel cito morietur, si autem sub copulatione adscribatur affirmatiua, ut Petrus studet, & non studebit. Et hoc est, quod alij aliter dicunt, nempe si talis propositio insert in bona consequentia affirmatiuam simplicem: ipsa est affirmatiua: qualis est illa sub copulatione, ualet enim, Petrus studet, & non studebit, ergo Petrus studet; quod si ipsa inseratur ex negatiua simplici, erit etiam negatiua, qualis est illa sub disiunctione, ualet enim, Petrus non uiuit, ergo Petrus non uiuit, uel cito morietur. nam disiectiua ex una parte inferri potest. Ad hoc genus Enunciationum reducuntur ille, in quibus est multitudo negationum, est enim malignantis naturæ, Quicquid post se inuenit, negat, & oppositum reddit: si inuenit affirmatum, negat, ut homo non est lapis: si inuenit negatum, iterum negat, & uirtute affirmatum reddit, negare enim negation est uirtute

de affirmare, ut nullus homo non est animal, idest, omnis homo est animal: unde dici solet, paritas negationum affirmat, imparitas negat. sed hoc intellige uirtute, nam semper negatio negat, negat autem id solum, quod post se est, ut homo non est bonus, illa negatio non negat subiectum, sicut ista; nullus homo est bonus, nullus impius est gratus Deo.

Cap. XVIII. De quantitate Simplicis Enunciationis.

Enunciatio simplex secundum quantitatem, quadruplex est, quedam Vniuersalis, quedam Particularis, quedam Indefinita, quedam Singularis. Vniuersalis est, in qua subiectum est terminus communis signo uniuersali determinatus. ut omnis homo appetit bonum, nullus impius habet pacē. In his denotatur, quod omni indiuiduo subiecti predicatum competit, uel ab eo remouetur. Particularis est in qua subiectum est terminus communis aliquo signo particulari determinatus, ut aliquis homo disputat, in qua denotatur quod non omni predicatum conueniat & non ab omni remoueat. Indefinita cuius subiectum est terminus communis communiter acceptus, nullo tamen signo determinatus, ut homo currit. Hæ autem indefinitæ in materia naturali æquualēt uniuersalibus, & earum frequens est in scientijs usus, ut homo est animal, huic æquualet, omnis homo est animal. Singularis est, in qua subiicitur terminus singularis, uel terminus communis signo demonstratiuo determinatus,

ut Paulus fuit decapitatus. iste homo est iustus. In his omnibus diligenter attende non esse habendam rationē prædicati, sed subiecti; quāticūque enim prædicatum sit commune, si subiectum singulare sit, & enunciatio singularis erit, ut petrus est homo, seu petrus est omnis homo. Similiter etiam si subiectum commune sit, quāuis prædicatum sit, singulare enunciatio communis erit, ut aliquis homo est paulus. Cum igitur triplex sit enunciationis facta diuisio secundum species, aliquo modo, cū in Categoricalam, & Hypotheticam. Secundum qualitatem, cum in Veram, uel Falsam, Affirmatiuam & Negatiuam. Secundum quantitatem, cum in Vniuersalem Particularem Indefinitam, & Singularem diuisa est. Triplex erit etiam interrogandi & respondendi modus. Quæ Enunciatio est ista? qualis Enunciatio est ista? Quanta Enunciatio est ista? Ad primum Responde, esse categoricam, uel Hypotheticam. Ad secundum per qualitatem esse ueram uel falsam, affirmatiuam, uel negatiuam. Ad tertium responde per quantitatem esse uniuersalem particularem, indefinitam, uel singularem.

Cap. XIX. De Enunciatione Hypothetica.

Supra quid esset Enunciatio Hypothetica, definiuimus. Est enim ex simplicibus Enunciationibus, uel ex complexis locum simplicium habentibus, media aliqua coniunctione composita. Huius tres, sunt species, Conditionalis, Copulatiua, Disiunctiua. Conditionalis est, in qua una parte concessa posterior sequitur, ut si homo

territ, homo mouetur. Copulatiua, in qua coniunguntur partes per coniunctionem copulatiuam, Deus est bonus, & iustus saluatur. Disiunctiua, in qua partes iunguntur per copulam disiunctionis, ut ego moriar, uel tu non uiues. Conditionalis diuidi solet in Causalem. Rationalem, & particulariter Conditionalem. Causalis, in qua coniunctio est causalis, ut quia sol lucet, dies est. Rationalis, in qua est coniunctio illatiua, ut sol lucet, ergo dies est. Conditionalis, in qua coniunctio est conditionalis, ut si sol lucet, dies est. Hæ autem tres communiter conditionales dicte & Consequentie quadam, & simul Enunciationes sunt. Consequentie, quia in eis unum ex aliis denotatur inferri: Enunciationes, quia in eis uerum uel falsum exprimitur. Ut consequentiæ sunt, bonæ uel malæ dicuntur, & ex antecedenti, & consequenti constant. Est autem antecedens in conditionali & Causali, quod immediatum est post coniunctionem, quale est id, Sol lucet in his, si sol lucet, dies est, quia Sol lucet, dies est, reliquum est consequens. In Rationali, uero quod antecedit coniunctionem, antecedens est. Earum autem trium relictudo, uel uitium, in bona uel mala consecutione unius ex altero constat, ut superius diximus. Quæ partes uero Enunciationes sunt ueræ, uel falsæ, necessarie impossibiles & contingentes sicut reliquæ dicuntur, & quantum ad hoc; Rationalis a Copulatiua non differt ita, ut possumus quattuor species Enunciationis Hypotheticæ constitutire. copulatiuam Disiunctiuam, Proprie conditionalem, & Causalem. Ad Copulatiuam multæ Enunciationes reducuntur, hæc nempe, in quibus est aliquod aduerbium

temporis uel loci, uel coniunctiones aduersatiuæ, uel relatiua, ut dum lego, uos auditis: ubi est magister, est discipulus; Paulus est Sanctus, sicut Petrus: tanta est turris quantus mons: qualis pater, talis filius, & multæ aliæ huiusmodi. Hic autem Hypotheticam pro composita Enunciatione accipimus, quamuis antiqui aliter eo uocabulo usi sint, ut inferius trademus. Harum ueritas, & falsitas non eodem modo in omnibus pensanda est. Veritas enim Copulatiuæ & rationalis in suarum partium omnium ueritate consistit, ut tunc Copulatiua uel Rationalis uera sit, cum omnes eius partes ueræ sint. Unde ista est uera. Ignis est calidus, & aer est humidus, terra autem sicca, singule enim partes ueræ sunt. Eius autem falsitas ex partium falsitate, siue omnium, siue iuniorum solum prouenit, ad eo, ut si Copulatiua quattuor. aut quinque partes aut plures habeat, inter quas una inueniatur falsa, tota etiam copulatiua falsa erit, qualis est ista, terra est grauis, & ignis leuis, & aqua non est Elementum, tota est falsa: cum tertia eius pars falsa sit. Disiunctiua autem uera est, cum una eius pars est uera, adeo ut si plures partes ueræ simul aut falsæ sint, tota etiam disiunctiua falsa sit, unde hæc uera est, Ignis est calidus, uel non est calidus. Petrus stat, uel non stat: hæc autem falsæ, homo est animal, uel homo est risibilis, quia utraque pars uera. Similiter, homo non est animal, uel homo non est risibilis, ita sentiebant antiqui Græci, & Latini de disiunctiua ueritate, uel falsitate, quamuis recentiores non admodum proprie Disiunctiuas utentes existimant Disiunctiuam, cuius non solum una pars, sed etiam omnes ueræ

sunt, & ipsam et esse uera, praesertim, quando disiunctiue sunt ex partibus inter se non oppositis, ut Petrus ambulat, uel Paulus studet, tunc autem falsa est solum disiunctiua, cum omnes partes falsae sunt. Conditionalis autem ueritas solum in illatione consistit, ut illa sit conditionalis uera, quae consequentia sit bona, illa uero falsa; quae consequentia sit mala, siue propositiones uerae sint, siue falsae, propterea dici solet, conditionalis nihil ponit in esse, unde ista uera est nullo homine currente; si homo currit, mouetur, cum sit recta illatio. ista uero falsa, etiam homine currente, si homo mouetur, homo currit, cum non sit recta illatio. At causalis plura petit ad sui ueritatem, nempe, quod utraque pars sit uera, & antecedens sit causa consequentis, adeo, ut ex unius horum defectu falsa sit, unde ista est uera, quia ignis est calidus, ignis est leuis non solum quia utraque pars uera est, sed etiam, quia antecedens scilicet ignis est calidus, est causa consequentis, quod ignis sit leuis. ista uero est falsa, quia fumus est, ignis est, fumus enim non est causa ignis; Similiter, & ista falsa est nullo homine currente, quia homo currit, homo mouetur, cum prior pars sit falsa. Hac omnia intellige in affirmatiuis Hypotheticis, nam negatiue opposito modo se habent. Sunt enim ad affirmatiuarum rationem examinandae. Negatiua enim est falsa, cuius affirmatiua uera, uera autem, cuius affirmatiua falsa.

Cap. XX. De reliquis Accidentibus Hypo-
theticæ Enunciationis.

Non solum Hypothesis Enunciationes uerae, aut falsae, sed etiam necessariae, impossibiles & contingentes sunt, ac reliqua accidentia, quae simplicibus insunt, participant, quamuis non eodem modo omnibus accedant. Copulatiua enim necessaria est cum omnes eius partes necessariae sunt, qualis est ista homo est animal, & Deus est unus, illa autem contingens est, cuius utraque pars est contingens, & compossibilis, ut homo studet, & leo currit. Dico autem, ut pars utraque sit compossibilis, id est, ut simul uera, uel, simul falsa esse possit, nam cum incommpossibilis est, id est, ut simul uera, uel falsa esse non possit, quamuis utraque pars sit contingens, copulatiua non erit contingens, sed potius impossibilis, qualis est ista Petrus stat, & Petrus non stat similiter ista, ego lego, & ego non lego. Potest et copulatiua contingens esse, quando una pars est necessaria, & altera contingens, qualis est ista, homo est animal, & equus currit, nam ratione unius partis contingētis poterit tota copulatiua aliquando esse uera, aliquando falsa. Vera quidem, cum contingens simul cum necessaria fuerit uera, tunc enim utraque pars uera erit: falsa autem cum sola contingens, fuerit falsa manente etiam necessaria uera quia ex unius falsitate tota copulatiua fit falsa. Illa uero est Impossibilis, cuius uel omnes partes sunt impossibiles, uel solum una pars, uel tandem utraque pars fuerit contingens, sed incommpossibilis, ut diximus: unde ista est impossibilis, homo est

est animal, & homo non est rationalis est enim utraque pars, impossibilis. Similiter & ista homo non est animal, & equus est himibilis est enim una pars impossibilis. Tandem & ista, Petrus stat, & Petrus non stat, quia cum utraque pars sit contingens per se, est tamen impossibilis. Idem iudicium est de rationali, sicut de copulatiua. Disiunctiua autem necessaria est, cuius partes impossibiles sunt, siue utraque sit contingens, siue una necessaria, & altera impossibilis, quales sunt istae, homo est animal, uel homo non est sensibilis. Petrus stat uel Petrus non stat. contingens, cuius utraque pars contingens, & composibilis, uel cuius una pars contingens, quales sunt istae, Petrus currit, uel aliquis homo studet, est enim utraque pars contingens & composibilis, similiter, homo non est animal, uel equus currit, est enim una pars contingens. Similiter ista eadem ratione, homo est animal, uel equus currit, contingens est, cum possit esse uera, uel falsa, quamuis secundum recentiores sustinentes ueram esse disiunctiuam, cum utraque pars est uera, ista ultima necessaria est, quia una pars est necessaria. Impossibilis autem disiunctiua est, cuius utraq; pars impossibilis qualis est ista, uel homo non est animal, uel homo non est rationalis quamuis secundum antiquos etiam Disiunctiua, cuius est utraque pars necessaria, est impossibilis, ut ista, uel homo est animal, uel homo est rationalis. conditionalis autem & causalis, cum praecipue in illatione quadam consistant, maxime earum contingentia, necessitas, uel impossibilitas, secundum illationem pensandae sunt, ut conditionalis sit necessaria in qua unius

ex altero necessario sequitur, ut si homo currit, homo mouetur. Impossibilis uero, in qua unum ex altero sequi non potest, ut si ignis esset calidus, ignis frige faceret. Contingens uero, in qua unum contingenter ex altero sequitur, hoc est, aliquando sequitur, aliquando non sequitur, ut si Petrus assidue lectionibus intersit, euadet doctus, Vnum autem praeter hoc habet causalis, ut praeter illationem unius ex altero tanquam ex causa uti diximus, habeatur ratio partium, sicut in copulatiua, quauis enim unum ex altero necessario sequitur, tanquam ex causa si pars utraque necessaria non sit, causalis non erit necessaria sed contingens, uel impossibilis, unde ista contingens est, quia homo currit, homo mouetur, ista impossibilis, quia ignis est frigidus, ignis est grauis. Haec pari ratione intelligenda sunt in affirmatiuis, nam negatiuae ex harum ratione discernuntur, ut sit negatiua impossibilis, cuius sit affirmatiua necessaria, & negatiua necessaria, cuius affirmatiua impossibilis; & negatiua contingens, cuius affirmatiua contingens.

cap. XXI. De Affirmatione, & Negatione,
ac Quantitate Hypothesis.

VT autem inter has, quae affirmatiuae, quae negatiuae sint dignoscatur, duo obseruanda sunt. Alterum est, Coniunctionem in his se habere sicut in simplicibus enunciationibus uerbum principale, ut quemadmodum simplex non dicitur affirmatiua nec negatiua, ob extrema solum affirmata uel negata, sed propter

Copulam principalem, ita Hypothetica non dicatur affirmatiua, uel negatiua propter simplices, ex quibus componitur, sed pro ratione coniunctionis eas connectentis, quæ si negata fuerit, et Hypothetica negatiua erit: si affirmata, affirmatiua, unde ista est affirmatiua si nullus homo currit, nullus homo mouetur, quia cōiunctio nō est negata ista uero negatiua, Non si homo mouetur, homo currit, Idē in alijs intelligēdū est. Alterū quod obseruari debet, huiusmodi est, Negationē, quæ cōditionalem, & Causalem negat, non negare simplices Enunciationes, ex quibus componuntur, sed unionem illarum, ut qui dicit, Nō quia sumus est, ignis est, non negat, quod sit ignis, & firmus sed quod non sit ista unio, & sequela, quod sumus sit causa, ut ignis sit: similiter in ista, Non si homo mouetur, homo currit. At in copulatiua, & Disiunctiua, negatio totū negat, & coniunctionem, & partem: unde Copulatiua negata æquiualeat Disiunctiua, ex oppositis partibus & contradicentibus, Similiter, & Disiunctiua negata Copulatiua, ut, non homo currit, & homo mouetur, huic, æquiualeat, nullus homo currit, uel nullus homo mouetur, Et hæc, non homo currit, uel non mouetur, illi, nullus homo currit. & nullus homo mouetur negatiua enim copulatiua disiunctiua affirmatiua, & disiunctiua negatiua copulatiua affirmatiua ex oppositis partibus equipollēt; Circa quātitatē uero Hypotheticæ, proprie nec uniuersales nec particulares secundū se sunt, cū .n. quātitas Enūciationis in subiecto respectu prædicati sit, hæc autem prædicatum non habeant, non enim unum de alio prædicant, sed quandam Enūciationum conne-

xionem important, sit, ut singulares, sint, reputandæ, & solam contradictoriam sortiuntur oppositionem. Quod si aliquando uniuersales, aut particulares uocantur, id est per quandam partium denominationem, quo modo Syllogismi uniuersales, uel particulares iuxta propositiones, ex quibus constant, dici solent. Præter hæc autem unum est attendendum, esse quasdam Hypotheticas, quæ ex alijs etiam Hypotheticis componuntur, & hæc iudicandæ sunt secundum coniunctionem principalem. Dicitur autem ea principalis, quæ alias connectit, ut ista copulatiua est, si homo currit, homo mouetur, & si homo studet, euadet doctus, duæ enim conditionales per copulatiuam coniunguntur, similiter in alijs, quæ multis modis esse possunt. Tunc autem ueritas & falsitas, contingentia, & reliqua in istis debent considerari secundam Hypotheticas, ex quibus componuntur, sicut in illis Hypotheticis, de quibus locuti sumus, erat consideratio partium simplicium, atque hæc de Enūciatione tam simplici quam coniuncta dicta sufficiant.

FINIS PRIMI LIBRI.

INTRODVCTIONIS

IN DIALECTICAM

ARISTOTELIS,

LIBER SECVNDVS.

Cap. I. De Suppositione.

Cum de Termino, & propositione hucusque tractatum sit, de his que terminis accidunt, differere oportet. Hæc aut sunt suppositio, ampliatio, restrictio, alienatio, Diminutio, & appellatio. Suppositio igitur est usus termini pro se, uel pro suo significato, ut in hac propositione, Homo est animal, uox illa, homo, loco rei constituitur. At uero in hac, homo est nomen, nō pro re aliqua, sed pro se sumpta est. Voces enim non solum rerum signa sunt sed earum loco dum de rebus disputamus substituantur, cum res in disputationem proferre nō semper possimus, hoc tamen privilegio ipse uoces gaudent, ut quando de eis disputatio sit per easdem differamus, nihil earum loco collocantes, Ex quo duplex exoritur uocum suppositio. Altera quando uocibus rerum significatarum loco utimur. Altera cum pro se ipsis sumuntur. Prior Formalis, posterior materialis est suppositio materialis est usus termini pro se, qualiter subiectum supponit in hac propositione: Homo est uox. huius suppositionis indicium est, cum prædicatum ipsi uoci, non rei per

uocem significatæ conuenire denotatur. ut in illa propositione prædicatum, uox non rei significatæ per illam uocem. Homo, sed ipsi uoci inest propterea talis uox, homo, materialiter supponit. Suppositio materialis duplex est, quedam intrinseca, quedam extrinseca. Intrinseca, est usus termini pro se, secundum id, quod sibi naturaliter inest, id est, quando uoci attribuiuntur ea, que non ex significatione ei adueniunt, ut homo est sonus, leo est uox, quæ suppositio etiam uocibus non significatiuis inest. Extrinseca est usus termini pro se secundum id, quod ei ex significatione prouenit, id sit cum de uocibus aliquid enunciamus, quod illis ut significatiue sunt, inest, ut homo est nomen. Disputat est uerbum, Hæc autem suppositio in uocibus significatiuis tantum reperitur. Suppositio autem Formalis est usus termini pro re, quam significat, cuius quedam propria, quedam impropria. suppositio propria est usus termini pro re, quam proprie significat, id est ad quam significandam primo est impositus, sicut supponunt termini in hac propositione. Homo currit. Impropria est usus termini pro re, quam improprie significat, id est ad quam significandam per similitudinem, uel figuram aliquam a propria significatione transfertur, ut iste homo est pictus, Iste homo est uero, similiter de alijs figuratis locutionibus. suppositio propria, quedam est simplex, quedam personalis. Simplex est usus termini pro suo tantum immediato significato, id est pro re, quam primo ex se representat, ut hæc uox, homo, in ista propositione, homo est species. Supponit enim non pro Petro, aut Paulo, uel alio quouis individuo, sed pro

homine in cōmuni. Suppositio personalis est, usus termini pro suo mediato significato, ut homo uincit, ubi, homo, non pro homine in cōmuni, sed pro inferioribus scilicet Petro, uel Paulo sumitur. personalis quedam discretā, quedam cōmuni. discretā est usus termini singularis personaliter accepti, uel termini cōmuni signō demonstratiuō determinati, ut Petrus studet, hic homo cōtemplatur. Dico autem personaliter accepti, quia terminus singularis aliquando simpliciter supponit, ut in hac Petrus est indiuiduum, quod tunc fit, cum non licet ex ipso inferre speciem, aut genus non enim dices, Petrus est indiuiduum, ergo homo, uel animā est indiuiduum. Personaliter autem supponit, cum illa licet inferre, ualet enim Petrus disputat, ergo homo disputat et animā disputat. Suppositio cōmuni est usus termini cōmuni pro suis inferioribus, ut Omnis homo appetit scire, ubi, Homo, pro singularibus hominibus accipitur. Huius quedam est Accidentalī, quedam Naturalī. Accidentalī est usus termini pro omnibus inferioribus secundum exigentiam temporis, quod importatur per copulam suā propositionis, ut Omnis homo scribit, ubi subiectum pro præsentibus solum secundum tempus illius uerbi supponit. Naturalī est usus termini pro omni suo inferiori significato, ut omnis homo est animal, supponit enim, homo, non solum pro præsentibus, sed pro omnibus secundum quodcunque tempus, quod in propositionibus necessarijs fit, quæ suppositio alibi est examinanda.

Cap. II. De Suppositione cōmuni, & signis indicantibus eam.

Suppositio cōmuni, quæ usus termini pro suis inferioribus est, quedam est distributiua, quedam copulata quedam determinata, quedam uero confusa. Suppositio distributiua est usus termini cōmuni pro omnibus suis significatis copulatiue sumptis. Tunc autem terminus pro suis significatis copulatiue sumitur, quando pro illis ita accipitur, ut in singula seorsum, respectu eiusdem prædicati, uel subiecti in propositione copulatiua resoluatur, ut subiectum in hac. Omnis homo currit, sic enim est resoluendum: Iste homo currit, & iste homo currit, & ista demonstra. do singula inferiora cum eodem prædicato. Suppositio copulata est, usus termini cōmuni pro suis significatis collectiue sumptis, quod fit cum pro illis seorsum, respectu alicuius subiecti, uel prædicati non accipitur, sed pro omnibus simul media coniunctione copulatiua, ut Omnes Apostoli dei sunt duodecim, id est, isti Apostoli, & isti, & isti, & alij simul sunt duodecim. Suppositio determinata est usus termini cōmuni pro omnibus suis significatis disiunctiue, quod tunc fit cum in singula seorsum respectu subiecti, uel prædicati inius in propositione disiunctiua resoluatur, ut subiectum, in hac, Aliquis homo currit, sic enim est resoluendum: Iste homo currit, uel iste homo currit, & reliqua similiter singularia. Suppositio confusa est usus termini cōmuni pro omnibus suis inferioribus disiunctim, quod fit cum pro

omnibus simul, & non seorsum respectu unius subiecti
uel prædicati sumitur, ut subiectum in hac. Ad equitan-
dum requiritur equus, est enim resoluendum: requiritur
ad equitandum iste equus, uel iste, uel alius, non tamen
de singulis seorsum dices, Iste equus requiritur, uel iste
equus requiritur, quia omnes iste singulares sunt falsæ.
Cum igitur tot suppositiones existant, equum est, ut quo-
modo termini supponant ostendamus, at quoniam sup-
positionum uarietas ex ui aliquorum signorum que in
propositionibus sæpe sūt, prouenit, horum distinctionem
& naturam primo aperiamus. Sunt aliquæ uoces que
terminis adiunctæ eorum suppositiones uariant, & ali-
ter eos significare faciunt, que signa, quantitatis dicun-
tur. Inter hæc quedam Nomina, quedam Aduerbia,
reperiuntur. Nomina, ut Omnis, Nullus; Aduerbia, ut
Semper, Nunquam. Similiter quedam Syncategore-
matica, ut Omnis, Non, & Vel quedam Mixta, ut Ne-
mo, Semper, Nullibi, Item quedam Affirmatiua, ut Om-
ni. Semper. quedam Negatiua, ut Nullus, Nullibi. De-
nique, quedam Vniuersalia, ut Nullus. Omnis, & Sem-
per, quedam Particularia, ut Aliquis, Aliquando, Vel.
Inter mixta uniuersalia computantur aduerbia nume-
ralia, ut Bis, Ter. similiter & nomina, ut Duo, Triu. Qua-
tuor, quando alijs nominibus non iunguntur. alijs enim
adiuncta syncategoremata uniuersalia sunt, sicut &
Omnis, Quicumque, & similia, que omnia aliquando di-
uisiue, aliquando collectiue sumuntur. Diuisiue cum licet
seorsum singularia separare respectu eiusdem prædicati,
ut Quatuor homines, siue omnes homines currunt: Tūc

enim licet resolueret. Iste currit, & Iste currit, Collecti-
ue autem cum non licet seorsum resolueret, ut Quatuor
homines portat totum pondus. Omnes ciues sunt mille.
Præter hæc sunt alia signa partim uniuersalia partim
particularia, ac proinde Media dicuntur: includunt enim
particularitatem, & uniuersalitatē, ut Alter, Neuter.
Vterque. Omne, pro speciebus singulorum; resoluuntur
enim per, & que uniuersalitas dicitur, & per, uel, que
particularitas est, ut Alter oculus est dexter, id est om-
nium duorum iste, uel ille. Neuter, id est aliquorum duo-
rum neque iste, neque ille. Vterque, id est aliquorum duo-
rum, iste et ille, similiter. Omne animal fuit in arca Noe,
id est cuiusque speciei animalis hoc, uel illud indiuiduum
fuit, & hæc signa incompleta dici solent hæc intellige
quando incomplete sumuntur. aliquando enim comple-
te sumuntur, & tunc distribunt pro omnibus singulari-
bus. hæc etiam omnia intellige de signis non impeditis,
aliquando enim simul duo concurrunt, & uniuersale fit
particulare, & particulare, uniuersale, de quibus trade-
tur cognitio, cum de Aequipollentijs disceremus.

Cap. III. De regulis Indicantibus suppo-
sitiones rationes signorum.

Propositis varijs signis a quibus terminorum suppo-
silio dependet super est, ut regulas assignemus, qui-
bus diuersorum signorum uaria manifestentur sup-
positiones.

Sit igitur prima regula. Signa mixta uniuersalia tam

affirmatiua, quam negatiua distribuunt categorema in
 elusum in se, particularia uero illud determinant, ut sem-
 per, id est in hoc tempore, & in hoc tēpore, & reliquo.
 Nunquam, nec hoc tempore, nec hoc tempore. Aliquā-
 do, hoc uel illo tempore. At in terminos propositionis in
 qua sunt, uariam potestatem habent, namque negatiua
 distribuunt omnes sicut suum categorema, ut Nunquam
 homo est leo, subiectum & predicatum huius distribu-
 tiue supponit, uirtute illius mixti negatiui, ut sit sensus,
 omni tempore nullus homo est leo, affirmatiua uero uni-
 uersalia confundunt, ut semper homo est albus, extrema
 confusa manent. At in his, quæ particularia sunt affir-
 matiua, ut aliquando homo est albus, extrema suppo-
 nunt, ac si nullum signum ibi esset.

Secunda Regula. Terminus communis communiter sup-
 ponens si sine signo sit, uel cum signo syncategorematico
 particulari, supponit determinate, ut homo currit, ali-
 quis homo legit, Petrus, uel Paulus studet. hoc enim su-
 biectum complexum, determinate supponit. Cum autē
 in propositione signa syncategorematica sunt, & uniuersalia,
 tunc affirmatiua sibi proximos terminos distribuunt,
 remotos postpositos confundunt, negatiua uero post-
 positos omnes distribuunt, ut omnis homo est animal.
 Homo distribuitur, animal, confunditur. nullus homo est
 animal, totum distribuitur. Hoc intelligi debet, quando
 affirmatiua uniuersalia diuisione tenentur, cum enim su-
 muntur colectione, proximos sibi terminos copulatiue sup-
 ponere faciunt, ut Quatuor homines portant totum pon-
 dus. Tunc autem maxime copulatiue sumuntur, cum

singulis illius termini inferioribus cui iunguntur, nihil
 per se denotatur inesse, ut diximus, sed simul omnibus.
 Tertia Regula. Verba quæ suam actionem in terminum
 communem primo applicant, uirtutem habent proxi-
 mos sibi confundendi, ut promitto tibi equum, Parisijs
 uenditur piper, quæ dicuntur signa specialia confusionis
 & demum quicumque terminus ex alterius resolutione
 dependet, confusus manet, ut bis cantavi Missam, Ad
 equitandum requiritur equus, ubi ille terminus, Missam
 pendet ex resolutione aduerbij, & terminus, equus, ex
 resolutione gerundij.

Quarta Regula. Quoties obliquus cum recto coniungi-
 tur in uno extremo, iudicandum est de obliquo, ac si unū
 esset extremum per se, quantum ad suppositionem, unde
 in hac equus hominis currit, determinate supponit, in
 hac uero, equus cuiuslibet hominis, distributiue, in hac
 uero omnis equus hominis, confuse, nec. refert in hoc,
 quod ante, uel post rectum constituitur. Hæ regulæ sup-
 positiones terminorum a signis singulis prouenientes in-
 dicant. Quando autem bina concurrunt, tunc obseruan-
 dum est.

Quinta Regula. Cum uirtus duorum signorum cadit su-
 pra aliquem terminum, tunc uel sunt eiusdem uirtutis,
 uel diuersæ. si diuersæ fuerint, signum determinans ma-
 iorem habet uirtutem quam confundens, & distribuens;
 unde in hac, Omnis homo est aliquod animal, & in hac,
 nullus homo est aliquod animal predicatum determina-
 te supponit, signum uero distribuens maiorem habet uir-
 tutem, quam confundens, unde in hac, Omnis homo non

est animal, prædicatum distributiue supponit hæc træs-
sectim respectu prædicati intelligenda sunt, nam respectu
subiecti, maior est uirtus distribuentis, ut patet in hac,
non quidam homo currit: subiectum enim distribuitur.
Quando uero duo signa eiusdẽ uirtutis sunt, nempe quia
utrumque distribuit per se mutuo se impediunt, & deter-
minanti æquivalent. unde in hac, non omnis homo est
animal, subiectum determinate supponit, quia æquualet
istis, Aliquis homo non est animal, hoc intellige respectu
subiecti, nam cum talia duo supra prædicatum cadunt,
illud supponere confuse faciunt, ut in hac, nullus homo
non est animal, quæ isti æquualet, Omnis homo est ani-
mal.

Sexta Regula. signa incompleta immediatos terminos
incomplete distribuunt, id est partim uniuersaliter, par-
tim particulariter supponere faciunt, ut superius dixi-
mus, & in serius in eorum resolutione magis manifesta-
bitur. Alia signa sunt præter ista, quæ partim affirma-
tiua, partim negatiua sunt, ut præter. Tantum, & alia
quæ exponibilia dicuntur, de quibus in Tertio Libro
differemus.

Cap. IIII. De resolutione suppositio-
nis terminorum.

Dialectici ad manifestandam suppositionis uim et na-
rios propositionum sensus ex diuersa terminorum
suppositione prouenientes, in qua maxime earum ueri-
tas, seu falsitas consistit, utuntur Resolutione quadam,

quam Ascensum, & Descensum uocant. Est autem A-
scensus a singularibus sufficienter enumeratis ad uniuersa-
lem progressio. Descensus uero ab uniuersali ad singula-
ria progressio, ut iste ignis calefacit, & iste calefacit &
c. ergo omnis ignis calefacit. uel descendendo Omnis
ignis calefacit, ergo iste calefacit, & iste calefacit. Ma-
xime autem utimur Ascensu, quando ueritatem alicuius
uniuersalis propositionis probare, & manifestare uo-
lumus propterea oportet ut omnia singularia quo ad fie-
ri possit enumeremus, præsertim cum sub distributo ascē-
dimus, tunc autem sufficienter enumerantur singularia,
quando ex his quæ nobis nota sunt, cum probabilitate
aliorum sic se habentium procedimus, ut si dicas, iste ci-
uis huius urbis est albus, & iste est albus, nec apparet
ullus qui non sit albus, etiam si omnes non numerentur,
infertur, Omnis ciuis huius urbis est albus, quia proba-
bile est reliquos qui non apparent, nec numerantur, esse
albos, cum maior pars uisa sit alba. Descensu autem uti-
mur ad uniuersalis alicuius falsitatem ostendendam, pro-
pterea non semper oportet ad omnia singularia descen-
dere sub uniuersali distributo, cum falsitas ex unius sin-
gularis defectu, ueritas autem ipsius uniuersalis ex om-
nium singularium positione proueniat.

Tam Ascensus, quam Descensus quadruplex est. Co-
pulatiuus. Disiunctiuus, Copulatus, Disiunctus. Copula-
tiuus est in quo singularia seorsum respectu unius subie-
cti uel prædicati sumuntur in propositione copulatiua,
ut Iste homo est animal, & iste homo est animal, & re-
liqui singuli, ergo omnis homo est animal, hæc autem Re-

Solutio debetur termino supponenti distributivae. Disiunctivus est in quo singularia singula per se respectu subiecti, vel praedicati unius, sumuntur in propositione disiunctiva, ut iste homo currit, vel iste homo currit ergo homo currit, & hac debetur termino supponenti determinate, Iste autem duae resolutiones ad veritatem & falsitatem propositionis manifestandam, & probandam conducunt. Maxime autem interest inter Ascensum copulativum, qui debetur termino supponenti distributivae, & disiunctivum qui debetur supponenti determinate. Cum enim uterque ad veritatem propositionis communis probandam, & declarandam ordinetur, necesse est, ut singularia per quae ascenditur vera sint, cum discrimine tamen, in disiunctivo enim sufficit unius singularis veritas ad propositionis communis veritatem, ut homo currit vera est si vel unum singulare currat: propterea non oportet multa singularia numerare. At in copulativo non unius solum, sed omnium singularium, quae sub illo termino sunt, veritas est necessaria ad universalem veritatem, propterea omnia in ascensu anumerare oportet, Oppositum autem observandum est in Descensu, quo ad universalis falsitatem ostendendam. Tunc enim in disiunctivo per omnia singularia descendere oportet, cum unius aut plurimum singularium falsitas propositionem particularem falsam efficere non sufficiat. In copulativo vero, vel ad unum singulare satis erit descendere, propositio enim universalis, ex unius singularis falsitate falsa fit. Praeter has Resolutiones duas, Dialectici duas alias assignant, quibus suppositionis Copulativae, & confusae vim

manifestent, ponuntque Ascensum, & Descensum Copulativum, & Disiunctivum. Copulativus est quum omnia singularia simul sub copula coniunctiva respectu unius praedicati sumuntur, ut Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, id est, Iste Apostoli Et isti, & alij simul sunt duodecim. Quae Resolutio debetur termino supponenti collectivae, Disiunctivus est quum omnia singularia sub disiunctivae sumuntur, ita ut non liceat quodlibet per se sumere, ut Ad equitandum requiritur equus, id est requiritur iste, vel iste equus, in quo a disiunctivo differt sicut & copulativus, a Copulativo. In copulativo enim & disiunctivo singula singularia per se cum praedicato sumimus, quod fit in propositione copulativa vel disiunctiva. At in disiunctivo & copulativo singularia omnia simul cum uno praedicato in propositione categorica constituimus. Ascensus & descensus copulativus, & disiunctivus quidam est affirmativus, qui sub propositione affirmativa fit, quidam negativus, qui sub propositione negativa: in illo singularia per propositiones affirmativas: in hoc per negativas enumerantur.

Cap. V. De regulis circa ordinem Resolutionis.

UT propositionum veritas nota fiat, resolvendi ordinem advertere oportet, qui sequentibus propositionibus manifestatur. Prima propositio nullus terminus supponens materialiter, simpliciter, vel singulariter ullam habet singularium resolutionem: unde in his homo est species, leo est nomen, Petrus sedet, subiecta re-

Soluenda non sunt.

Secunda propositio. Sub termino, uel aggregato supponenti collectivae non est resolutio copulativa faciēda, nec sub confusa supponenti, disiunctiva, ut iste, & iste sint duo, non dices, ergo iste est duo. Similiter non dices, Parisiis & Romae uenditur piper, ergo Parisiis & Romae uenditur hoc piper, uel uenditur hoc piper.

Tertia propositio. Non est resolutio faciēda sub duobus terminis simul, sed sub uno prius, & dum sub illo resolutio sit alter immotus, id est eodem modo se habens, maneat, ut omnis homo est omnis homo, sic resoluē. Iste homo est omnis homo, & iste homo est omnis homo. Non autem sic, iste homo est iste homo, & iste homo est iste homo.

Quarta propositio. Terminus mixtus uniuersalis affirmatiuus, uel negatiuus, prius in se resolendus est copulatiue ratione categorematis in eo inclusi, quam resoluatur termini propositionis, ut semper homo currit, hoc tempore homo currit, & hoc tempore homo currit, non quam omnis homo currit, nec hoc tempore omnis homo currit, nec hoc tempore omnis homo currit. Bis cantauimus Missam, semel cantauimus Missam, & iterum semel cantauimus Missam, facta autem resolutione mixti, propositionis termini iuxta suas regulas resoluantur.

Quinta propositio. Sub determinato ascende prius, quam sub distributo, In descensu uero poteris etiam a distributo incipere, ut homo non est animal, non ascendes sub praedicato, sic homo non est hoc animal, & homo non est hoc animal, ergo homo non est animal: nam singulares pro-

positiones antecedentis sunt uerae, consequens uero falsum, quod fieri in consequentia bona non potest, talem defectum argumentandi uocant Dialectici a pluribus determinatis respectu partium multitudinis, ad unicam determinatam respectu totius multitudinis. Multitudinem uocant terminum distributum; Partes uero multitudinis singulares, quae sub eo sunt. Poterit tamen sub tali distributo descendi, ut homo non est animal, ergo homo non est hoc animal, & homo non est hoc animal, tunc enim non dabitur antecedens uerum, & consequens falsum.

Sexta propositio. Sub distributo termino, uel complexo prius descende, quam sub confuso, licebit tamen sub confuso ascendere: non enim dices, Omnis homo est animal, ergo omnis homo est hoc animal, uel omnis homo est hoc animal, ualet tamen ascendendo, omnis homo est hoc animal, uel omnis homo est hoc animal, ergo omnis homo est animal. Idem intellige de aliquo termino uniuersali, a quo alter pendet, ut ad equitandum requiritur equus, prius oportet resoluerē illud gerundium in sua inferiora. Septima propositio. Quando termini eodem modo supponunt uel determinate, uel distributiue, commodius est subiectum quam praedicatum prius resoluerē, ut in hac, homo est animal, in qua termini determinate supponunt, & in hac, nullus homo est equus, in qua distributiue. Haec omnia intelligenda sunt in propositione, quae non habet signa exponibilia: ista enim prius resoluenta sunt (ut dicetur in tertius). Similiter intelligenda sunt in resolutione prima, facta enim resolutione distributi, con-

sus manet determinatus, & sub eo potest fieri resolutio, ut omnis homo est animal, ergo iste homo est animal & iste homo est animal, postea prædicatum resolve, iste homo est hoc animal, uel iste homo est hoc animal. Ultima propositio. In conditionali, seu causali propositione, subiectum consequentis prius est resoluendum, quàm termini antecedentis, ut in his: si omnis homo in gratia obierit, nullus condemnabitur. Si nullum alimentum suppedites animali, omne morietur, hæ sunt regule maxime in resolutione obseruandæ, quas sequentibus carminibus facilius quis memoriæ mandare poterit.

Simpliciter, pro uno, pro se uox sumpta quiescat.
Cernere confusum, collectum spargere noli,
Cuique suum tribuens, tu primo mixta resolve.
Ne tangas uoces binas, contemne priora,
Ultima contemplans quando deductio regnat.
Aspice signatum ascendens, commune relinque,
Ima petens confusa sinas, communia sume.
Elige subiectum quando sors postulat æqua.

Cap. VI. De resolutione incompleta.

Est alius Ascensus, & Descensu mixtus partim cōstans copulatione, partim disiuñtione, qui debetur terminis incomplete supponentibus, quales sunt illi, qui cum his signis sunt, de quibus supra locuti sumus, scilicet Alter, Neuter, Vterque. hi enim termini pro suis inferioribus binis supponere faciunt, ac propterea

talis suppositio Duorum uocatur, sed id cum discrimine, nam Alter, binaria inter se distribuit, in se ipsis uero disiungit, ut Alter oculus est dexter, id est, horum duorum iste, uel iste est dexter, & horum duorum, iste uel iste est dexter. Vterque, uero, binaria disiungit inter se, & in se copulat, ut Vterque pes est claudus, id est horum duorum iste, & iste est claudus, uel horum duorum iste & iste est claudus. Neuter, idem prorsus facit sed negative, ut Neutra manus est dextra, id est Harum duarum nec ista, nec ista dextra, uel Harum duarum nec ista nec ista est dextra. Est et aliud signum incompletum, Omnis quod aliquando complete sumitur, sicut & præcedentia, & tunc distribuit terminum cui iungitur pro omnibus suis inferioribus. Aliquando, Omnis, incomplete sumitur cum termino generico iungitur, tunc autem distribuit species, disiungit uero indiua specierum, ut Omne animal fuit in arca Noe, id est, ex hac specie animalium hoc uel illud indiuiduum, & ex hac specie hoc uel illud indiuiduum, quod idem est ac Cuiuslibet speciei animalis aliquod indiuiduum fuit in arca Noe, & talis suppositio dicitur pro generibus singulorum, id est pro speciebus singulorum indiuiduorum. Prior uero dicitur, pro singulis generum, id est pro omnibus speciebus, & omnibus specierum indiuiduis. Multum autem refert ad ueritatem propositionis, quod termini supponant complete, uel incomplete, nam Completa suppositio petit ueritatem omnium inferiorum, nullo excepto, ut Omne animal currit, si uera futura est talis propositio, subiectumque supponit complete, opus est ut omnia indiuidua spe-

clerum omnium animalis currant, si incompleta est suppositio sufficit ad ueritatem eius ut ex omnibus speciebus unum saltem indiuiduum, aut alterum currat, quem sensum facit illa propositio Omne animal fuit in arca Noe, eadem ratio est in alijs, nam Alter oculus est dexter si suppositio sit Incompleta, non opus est ad ueritatem eius ut omnes oculi sint dextri, sed ut ex omnibus binarijs unus saltem sit dexter.

Cap. VII. De resolutione Relatiuorum.

Relatiuorum contemplationem ad Grammaticum pertinere non est qui eat inficias, tamen quia sola cognitio talis ad ueritates, uel falsitates propositionum quae Relatiuis oriuntur dignoscendas non sufficit, Dialectico examine opus est propterea paucis ex grammatica accersitis, ea quae secundum Dialecticam in his obseruanda sunt tradimus. Relatiuum igitur est sermonis antecedentis recordatiuum. Est autem duplex, aliud substantiae, aliud accidentis, Relatiui substantiae est quod suum antecedens per modum nominis substantiui refert, nec refert utrum antecedens sit substantia uel accidens siue nomen Connotatiuum, siue Absolutum, siue unum nomen, siue una oratio, dummodo unius substantiui locum habeat. Relatiuum Accidentis est quod refert per modum adiectiui, siue illud sit substantia, siue unum nomen, siue una oratio.

Relatiuum substantiae, aliud Identitatis, aliud Diuersitatis. Identitatis est, quod pro eodem accipitur, pro quo

suum antecedens, siue pro eodem numero, ut Beatus uir qui timet Dominum, siue pro eadem specie, ut, In ligno uicimus, in quo peccauimus. Relatiuum Diuersitatis est quod pro alio supposito accipitur, quam suum antecedens, ut Petrus loquitur, & alter tacet. Dicitur autem suum antecedens referre in obliquo, scilicet, alter a Petro tacet.

Relatiuum accidentis simili ratione aliud Identitatis, aliud Diuersitatis. Identitatis est, quod refert suum antecedens consignificando idem accidens, ut Petrus est iustus qualem oportet esse Christianum. Diuersitatis est quod refert suum antecedens consignificando diuersum accidens, ut Augustinus fuit catholicus, & alius fuit Arrius. Relatiuum substantiae identitatis, quoddam Reciprocum quoddam Non reciprocum, Reciprocum, regressionem quandam significat in suum antecedens, ut Omnis homo amat se. Mater diligit filium suum. Non reciprocum, talem regressionem non significat, qualia sunt reliqua relatiua signata. Relatiui accidentis resolutio ex eius significatione manifesta est: pro alijs autem sit.

Prima propositio. Relatiuum, Qui. copulatiuum sensum facit idem enim ualet quod, & ille: Bisariam autem potest in propositione consistui. Aliquando a parte unius extremi, scilicet quando subiecto, uel praedicato copulatur, ut animal, quod est rationale est risibile, & tunc illa integra propositio est una categorica, cuius subiectum, est propositio ubi relatiuum est, cuius uerbum dicitur Copula implicationis. Aliquando non ponitur a parte unius extremi alterius propositionis, sed ipsum per se

Relatiuum extremum constituit, ut homo est animal, qui est risibilis, & talis propositio formaliter hypothetica est, & virtualiter Copulatiua. Est autem in utriusque resolutione magnum discrimen, cum enim hypothetica est, immediate in copulatiuam est resoluenda, ut homo mouetur, qui aliquando studet, resoluatur, homo mouetur, & ille aliquando studet, At cum categorica est, non est immediate in copulatiuam resoluenda, quousque antecedens ipsius resoluatur, ut omne animal quod est rationale est risibile, non est resoluendum, omne animal est rationale & illud est risibile sed antecedens in singularia prius resoluetur, & facta singularium resolutione, poterit unumquodque singulare in copulatiuam resolui, nempe, hoc animal quod est rationale est risibile, & hoc animal quod est rationale est risibile, postea, hoc animal est rationale, & illud est risibile.

Secunda propositio. In hypothetica Copulatiua virtuali, vel formali relatiuum refert suum antecedens restricte, id est pro illo eodem, pro quo suum antecedens accipiebatur in sua categorica, ut Homo disputat, & ille contemplatur, ille scilicet homo qui disputat, contemplatur, idem inest relatiuo Diuersitatis, ut homo legit, & alius audit, alius scilicet a legente audit. Cum autem relatiuum refert terminum supponentem copulatiuam, refert totam collectionem, ut Omnes Apostoli sunt duodecim, qui sunt in caelo, scilicet, & illi omnes sunt in caelo. Hoc autem privilegium habet disiunctiua propositio ut relatiuum in ea non referat restricte, ut homo loquitur, vel ille tacet, ille scilicet, homo, tacet.

Tertia

Tertia propositio. Relatiuum reciprocum, supponit sicut suum antecedens sigillatim, scilicet ut resoluendo antecedens, resoluatur relatiuum correspondens singulis inferioribus antecedentis, ut omnis homo est ipsemet, & ipsemet, refert hominem, at cum resoluatur Petrus est ipsemet, refert Petrum, Paulus est ipsemet refert Paulum, similiter omnis mater diligit filium suum. Vbi observandum est, non licere loco relatiui reciproci suum antecedens ponere, non enim idem est, omnis homo odit se, & omnis homo odit hominem, nec Mater amat filium suum, & Amat filium matris. Licebit autem id duobus locis facere, & cum reciprocum est totale extremum, ut omnis homo est ipsemet, idem est, ac omnis homo est homo, & cum similiter antecedens est singulare, ut Petrus diligit se & Petrus diligit Petrum, dummodo antecedens inuicem sumatur. Quando uero Relatiuum non est reciprocum, licet ipsius loco antecedens constituere, seruata restrictione, ut homo disputat, qui loquitur, idem est ac homo disputat, & homo disputans loquitur. Ex quo sequitur, tale relatiuum supponere, sicut suum antecedens supponeret eodem loco constitutum.

Quarta propositio. In resolutione observare oportet, ut reciprocum simul cum antecedente resoluamus, simul & non reciprocum, cum a parte inius extremi est, uti diximus. At cum propositio hypothetica est, antecedens resoluatur relatiuo non reciproco manente inuariato, ut Animal est irrationale, & canis est illud, resoluatur, Hoc animal scilicet equus est irrationale et canis est illud, ubi illud supponit pro animali, sicut in priori: propterea co-

P

sultius erit ponere antecedens loco relativi, dum sit resolutio sub antecedenti, scilicet animal est irrationale, & canis est animal nempe, irrationale.

Cap. VIII. De Ampliatione.

ampliat
Cum supra terminos pro rebus secundum tempus per copulam importatum existentibus supponere docuerimus, superest ut modo explicemus quando termini pro pluribus, uel paucioribus quam tempus copulae exigit, supponant, quam Dialectici ampliationem, uel restrictionem uocant, quae multum ueritati propositionum cognoscendae prodest cum ab ea, & propositionum conuersio, & multiplex argumentandi modus pendeat. Est autem ampliatio, extensio termini a minori ad maiorem suppositionem. quando enim terminus in propositione pro re secundum tempus praesens existente accipitur dicitur suum statum habere, at quando indifferenter & disiunctim simul pro praesenti, & alio accipitur tempore, dicitur ampliari, ut in hac, iusti uiuent uitam pacificam, iusti, non solum pro praesentibus, sed etiam pro futuris accipitur.

Est autem diuersus ampliationis modus in terminis singularibus, & in communibus, tam absolutis, quam connotatiuis. Terminus singularis cum unum tantum significet, ampliatur quoad existentiam sui significati secundum uarias differentias temporis. ut Petrus cucurrit, id est Petrus qui est, uel fuit, cucurrit, quae dicitur ampliatio temporum. Terminus autem communis cum plura significet, non solum secundum tempus, sed etiam se-

cundum supposita uarijs temporibus existetia, ampliatur, ut in hac, Multi homines saluabuntur, subiectum non solum pro praesentibus, sed etiam pro futuris ampliatur. Terminus autem connotatiuis cum praecipue formam significet secundum eam ampliatur, ut in hac, album fuit nigrum, subiectum ratione albedinis ampliatur, ut sit sensus: hoc corpus quod modo habet, uel habuit albedinem, fuit nigrum. Triplex igitur ampliatio est, sola temporum, quae inest singularibus. Temporum, & suppositorum, quae inest communibus. Temporum, & formarum, quae connotatiuis conuenit terminis. Tempora autem secundum quae termini ampliuntur apud Dialecticos quinque sunt, Praesens, Praeteritum, Futurum, Possibile, & Imaginarium, ut tunc terminus ampliari dicatur, quando secundum plures differentias, uel omnes horum temporum disiunctim supponit. Dico autem disiunctim, quia cum terminus secundum plura tempora copulatiue accipitur, ampliatio non est, ut subiectum in hac Petrus est, & fuit doctus, non ampliatur, sed opus est, ut secundum plura tempora, uel omnia sub disiunctione accipiat, ut Petrus est, uel fuit doctus, siue tempora sint expressa, ut in exemplo praecedenti, siue uirtute in uno uerbo contineantur, ut in sequentibus regulis manifestabitur, quae plurimum roboris in communi loquendi usu habent.

Prima Regula. Verbum praeteriti, ampliatur suum subiectum secundum duas temporis differentias, praeteriri nempe, & praesentis: suum uero appositum restringit pro tempore praeterito. Verbum autem futuri similiter su-

LIBER

dictum secundum præsens, & futurum ampliat, appositum uero ad futurum restringit, ut Adam fuit ex limo factus. ubi, Adam, pro quodam supposito qui est, uel fuit, supponit, illud uero appositum, ex limo factus, restringitur pro eo, quod fuit. Et c. Arius, Petrus audiuit lectionem, Petrus, ampliatur pro eo qui est, uel fuit, appositum autem illud, lectione, pro lectione præterita restringitur. Præterea domificator faciet domos ubi, domificator, ampliatur pro eo, qui est, uel erit, appositum autem, domos, restringitur pro his quæ erunt.

Secunda Regula. Terminus significans incceptionem, uel actionem, per quam res incipit esse, uel fieri, uel significans aliquam prioritatem ampliat terminos quibus suâ significationem applicat, secundum præsens, uel futurum, ut pluuia incipit, scilicet quæ est, uel erit, edifico turrim, Petrus est prior Antichristo: contra uero terminus significans desitionem, uel destructionem, uel posterioritatem, ampliat ad tempus præsens, uel præteritum, ut comburo domum, scilicet quæ est, uel fuit. Destruo Basilicam sum posterior Adamo.

Tertia Regula. Verbum potest, uel aduerbia illud includentia scilicet, possibiliter, impossibiliter, necessario, & nomina significantia possibilitatem existentie ampliant suos terminos ad præsens, uel præteritum, uel futurum, uel possibile, ut rosa est corruptibilis, scilicet quæ est, uel erit, uel potest esse.

Quarta Regula. Verba significantia actum anime interioris, ampliant ad quinque temporum differentias, ut Alexander appetebat alium orbem, ibi, Orbis, am-

pliat pro eo, qui est, uel erit, uel potest esse, uel saltem imaginabatur esse. Similiter intelligo Chimæram, Opto sanitatem.

Cap. IX. De modis argumentandi in Ampliatione.

Utilis est admodum argumentandi modus in ampliatione, ubi maxime obseruandum est, terminum amplum, se habere ad eundem non amplum, sicut terminus superior ad inferiorem se habet, ut enim superior amplectitur inferiorem, & alios præter illum, ita amplum comprehendit minus amplum, & ipsum excedit. Homo enim dum ampliatur pro his, qui sunt, uel erunt, includit se ipsum, ut supponit solum pro his qui sunt iuxta quod sumitur primus modus argumentandi, ut. n. ualet a superiori distributo ad inferiorem affirmatiue, uel negatiue, scilicet omne animal currit, ergo homo currit, si militer, nullum animal currit, ergo homo non currit: ita ab amplo distributo ad non amplum ualet affirmatiue, uel negatiue, ut omnis homo potest disputare, ergo homo qui est, potest disputare, similiter nullus homo potest esse lapis, ergo nullus homo est lapis. Hoc autem unum debet attendi, ut quando affirmatiue argumentamur, ponatur constantia termini non ampli, idest aliqua propositio affirmatiua, per quam denotetur illum terminum non amplum supponere, aliter argumentatio mala erit, poterit enim antecedens dari uerum, & consequens falsum, ut puta si nullus esset homo præsens, tunc ante-

cedens uerum esset, scilicet omnis homo potest disputare. Ratione enim ampliacionis, subiectum supponit pro his qui possunt esse, consequens autem falsum, homo qui est potest disputare, cum nullus homo sit ex casu supposito. At si in antecedenti addatur constantia subiecti non ampli denotans illud esse, non dabitur antecedens uerum, et consequens falsum, & in hunc usum inuenta est a Dialcticis constantia.

Secundus modus. Sicut ualet ab inferiori ad superiorem terminum particulariter sumptum affirmatiue, uel negatiue, ut homo currit, ergo animal currit, similiter homo non currit, ergo animal non currit, ita ualet a non amplo ad amplum non distributum, id est particulariter sumptum affirmatiue, uel negatiue diuino modo in negatiuo modo argumentandi ponatur constantia non ampli, ut homo disputat, ergo homo potest disputare, similiter aliquis homo qui est non potest disputare, & homo est, ergo aliquis homo non potest disputare.

Ex quibus fit, ut sicut non ualet a superiori sine distributione ad inferiora, nec ab inferiori ad superiorem distributum, non enim ualet animal currit, ergo homo currit, nec ualet, homo currit, ergo omne animal currit, ita nec ualet a non amplo ad amplum distributum, nec ab amplo non distributo ad non amplum, non enim dices homo potest disputare, ergo homo disputat, cum argumetur ab amplo sine distributione ad non amplum, nec similiter homo non disputat, ergo homo non potest disputare, cum ex parte predicati a non amplo ad amplum distributum argumetur. In his argumentandi modis ob-

seruandum est ne dum argumentamur a subiecto amplo distributo ad non amplum, committatur defectus ex parte predicati, ab amplo non distributo ad non amplum argumentando, non enim ualet, omnis homo potest disputare, ergo omnis homo disputat, quia predicatum illud disputare, manet amplum sine distributione, negatiue ualeret quidem quia negatio predicatum distribuit, ut nullus homo potest disputare, ergo nullus homo disputat.

Cap. X. De Restrictione, Alienatione,
& Diminutione.

Restrictio est, termini coarctatio a maiori ad minorem suppositionem, quae opposita est Ampliacioni. Fit autem talis termini restrictio maxime quatuor modis. Primo per Copulam implicationis, ut Omnis homo qui est iustus spernit mundum, ubi illud subiectum, homo, restringitur ut pro iustis solum supponat, Secundo per additionem adiectiui in eodem extremo, ut uir sapiens amat scientiam. Dico autem in eodem extremo, cum enim adiectiuum in alio extremo quam substantiuum sit collocatur, nulla sit restrictio si enim dicas, Omnis homo est sapiens, subiectum, homo, non solum pro sapientibus, sed etiam pro omnibus hominibus supponit, Tertio, per additionem obliqui a parte etiam eiusdem extremi, ut Omnis liber Aristot. est graece conscriptus, ubi subiectum, liber: pro his solum quos Aristoteles scripsit supponit, & tunc obliquus dicitur Determinatio, rectus autem Determinabile, Tandem Quarto restrictio fit, per apposi-

Rubrica

tionem substantiæ inferioris, ut Apostolus Paulus scripsit ad Romanos, ubi subiectum illud, Apostolus, restringitur, ut pro Paulo supponat. Omnes hæc additiones non mutant significationem, uel diminuant, eorum quibus adiunguntur, sed solum ad pauciora supposita trahunt. Sunt autem aliqua addita quæ terminum improprie supponere faciunt, & ex propria significatione in impropriam transferunt, ut duo leones marmorei sunt in foro, Homo pictus est in aula, in quibus subiecta pro significationis similitudinariis accipiuntur, & talis acceptio, Alienatio dicitur: est enim Alienatio, distractio termini a propria ad impropriam significationem. sunt etiam addita diminuentia termini integram significationem, ut Aethiops est albus secundum dentes, qui termini diminuti, dicuntur Dicta secundum quid. In his autem utrisque attendere oportet, ne argumentemur a termino alienato, uel diminuto, ad eundem terminum absolute, & simpliciter sumptum: non enim ualet, Aethiops est albus secundum dentes, ergo est albus, nec ualet, Duo leones marmorei sunt in foro, ergo duo leones sunt in foro. Circa modum uero argumentandi in Restrictione, idem obseruandum est quod in Ampliatione. Terminus enim non restrictus, habet locum superioris, seu Ampli: Restrictus uero inferioris, seu non ampli, Unde est prior argumentandi modus, A non restricto distributo ad restrictum affirmatiue uel negatiue, dummodo in affirmatiuo argumentandi modo, ponatur Constantia restricti, ut Omnis homo disputat, & aliqui homines docti sunt, ergo omnis homo doctus disputat, similiter, Nullus homo currit, er-

go Nullus homo albus currit.

Posterior modus, A restricto ad non restrictum non distributum affirmatiue, uel negatiue, constantia in negatiuo posita, ut Homo doctus non disputat, & Homo doctus est, ergo Aliquis homo non disputat. similiter, Equus albus currit, ergo equus currit. Ex quibus fit, eadem ratione qua in Ampliatione, non ualere a non restricto non distributo ad restrictum, ut, non sequitur, Equus currit, ergo equus albus currit, nec a restricto ad non restrictum distributum, similiter enim non sequitur, Omnis equus regis currit, ergo Omnis equus currit.

Cap. XI. De Apellatione.

Apellatio species quedam Restrictionis est, quæ maxime in adiectiuis terminis respectu terminorum quibus iunguntur, reperitur, siue tales termini absoluti, siue connotatiui sint. Est autem Appellatio, applicatio significati formalis unius termini, ad formale, uel immediatum significatum alterius. ut si quis dicat Petrus est logicus magnus, hic terminus, magnus, applicat suum formale ad formale sui substantiui, denotatque Petrum esse magnum, & peritum logices, talisque applicatio, appellatio dicitur, & terminus applicans suum formale, appellans dicitur, is autem cui applicatur, appellatus. Fit etiam similis appellatio in termino absoluto, quando aliquid ipsius immediato significato conuenire denotatur, ut homo est species, cognosco animal. Video petrum: In quibus propositionibus tales termini, nempe, homo,

animal, Petrus pro immediate significatis sumuntur. Quamuis autem in his usum & vim locutionis maxime inspicere oporteat, quasdam tamen regulas prescribere iuuabit.

Prima Regula. Quando terminus absolutus subiicitur predicato, non conuenienti suo mediato significato, tale predicatum appellat immediatum significatum ipsius subiecti, ut homo est species, animal est genus, predicata enim illa homini, uel animali insunt, ut homo, & animal sunt, id est, ut conceptu communi cognoscuntur.

Secunda Regula. Quando adiectiuus terminus cum connotatio ponitur a parte eiusdem extremi, appellat formale ipsius substantiui, ut iste est monachus albus, Petrus est logicus magnus, in quibus denotatur, quod ille sit albo habitu, & hic peritus logices. Cum autem tales duo termini a parte extremi eiusdem non sunt, talis appellatio non fit, ut si dicas: Iste monachus est albus non significat quod sit albo habitu.

Tertia Regula. Verba significantia actum animæ appellant formale, uel immediatum significatum proprii termini, cui iunguntur, ut cognosco uenientem, uidi Papam, in quibus denotatur me cognoscere aliquem uenire, et me uidisse Papam, dum erat Papa. Idem cõsendum est de quibusdam uerbis applicantibus significationem suam terminis connotatiuis, ut facio calceum, construo domum, in quibus significatur me inducere formam in materiam, non autem quod faciam corium, uel lapides, ex quibus fit calceus, uel domus.

Quarta Regula. Nomina numeralia primitiua termi-

no substantiuo iuncta multiplicant formam, & suppositum substantiui, ut tres homines, id est tria supposita, habentia suas singulas peculiare naturas: iuncta tamen adiectiuo multiplicant solum materiale, ut tria alba, id est tria corpora habentia albedinem, adeo ut si fieri possit, ut una & eadem albedo in tribus esset distinctis corporibus, talia possent tria alba dici, si album adiectiue sumatur. Aduerenda est autem hæc regula magis pro Theologia, quam pro Logica, circa modum argumentandi id obseruandum, est, ne sub termino appellato argumentemur, & uarietur, uel auferatur appellatio termini appellantis. Vnde non ualet, Petrus est logicus, & Petrus est magnus, ergo est logicus magnus, nec ualet est logicus magnus, ergo est logicus, & est magnus, nec ualet uideo uenientem, Petrus est ueniens, ergo uideo Petrum, nec similiter ualet: Iste facit calceum, Calceus est corium, ergo facit corium, nec similiter econuerso.

Cap. XII. De enunciationis simplicis oppositione.

DE proprietatibus terminorum in propositione hucusque tractauimus, Aequum erit modo de accidentibus ipsarum propositionum quæ adinuicem collatæ sortuntur, differere: ea sunt Oppositio, Aequipollentia, & conuersio. Non autem hic de oppositione quæ inter res inuenitur agimus, secundum quam calor frigiditati, & albedo nigredini opponitur, nec de ea, quæ inter terminos, secundum quam alij Contrarij, alij Contradictorij, alij Relatiui, alij Priuatiui sunt sed de illa quæ inter pro-

positiones uersatur. Est autem Oppositio, duarum propositionum utroque extremo eodem ordine participantium secundum qualitatem, uel quantitatem repugnantia. Quadruplex autem est oppositio. Contradictoria, contraria, subcontraria, subalterna. Contradictoria, est oppositio duarum propositionum secundum qualitatem, & quantitatem repugnantium, nimirum quia altera universalis, altera particularis, altera affirmatiua, altera negatiua, ut Omnis homo est albus, aliquis homo non est albus. Contraria, est oppositio duarum propositionum universalium, secundum qualitatem repugnantium, ut nullus homo est albus. Omnis homo est albus.

Subcontraria, est oppositio duarum propositionum particularium secundum qualitatem repugnantium, ut aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus, nec hic indefinitam a particulari discernimus. Subalterna, est oppositio duarum propositionum sola quantitate repugnantium, ut omnis homo est albus, aliquis homo est albus. Nullus homo est albus, homo non est albus. Harum duarum, propositio universalis dicitur, subalternas: particularis uero, subalternata. Sunt autem quedam particularius in omni oppositione obseruanda.

Primum est, ut utroque extremo eodem ordine participant, id est idem habeant subiectum, & predicatum: unde ista nullatenus opponuntur homo non est animal, Lapis non est equus: nec ista homo non est equus, homo est animal, nec ista homo est animal, animal non est homo. Secundo obseruandum est, ut ista idemptitas extremorum sit in Nomine, in resignificata, in integritate, in tem-

pore, & loco. In nomine, ut sit eadem distinctio categorematica, unde ista non opponuntur, Cicero scripsit, Tullius non scripsit. Angelus est Dei, Angelus non est deus corpus est albus, corpus non est albedo. In re significata ne sit equiuocatio: non enim opponuntur, canis latrat, canis non latrat. In integritate, ut idem sit totale subiectum, & totale predicatum: unde omnia signa, omnes termini, qui partes extremorum efficiuntur, debent esse in utraque propositione opposita: quare omnes hae non opponuntur: Petrus non currit uelociter, Petrus currit. Omnis equus regis possidetur a Rege, Aliquis equus non possideatur a Rege. Petrus est animal. Petrus non est animal albus. Omnis homo est omne animal. Homo non est animal. Dixi de terminis qui efficiuntur partes extremorum, alia enim signa, quae totam propositionem signant, mutantur: nam negatio mutatur, & quantitas in aliquibus. In tempore, & loco ut oppositarum ueritas, uel falsitas, sumatur a rebus secundum eundem locum, & tempus, unde ista non opponuntur: Petrus legit, Petrus non legit, si una pro uno tempore, altera pro altero tempore sumatur, nec ista, Ego sum in diui Petri, Ego non sum in diui Petri, si una uno loco, altera altero a me proferatur.

Tertio obseruandum est, ut proprietates terminorum non mutantur, scilicet suppositio. Appellatio, & reliquae suppositio autem ea, quae non prouenit ratione signorum quantitatis, haec enim mutari debet, sed alia, qualis est, Materialis, Simplex. Personalis, ne in una simpliciter, in altera personaliter, uel materialiter supponant. Idem in

ampliacione, ut seruetur eadem ampliatio: licebit tamen in cōtraria negatiua, terminos magis amplos esse, quam in affirmatiua, unde iste opponuntur, Omnis homo disputat, Nullus homo potest disputare, in subcontrarijs uero affirmatiua magis ampliari, ut homo non disputat, homo potest disputare: debet etiam attendi, ut seruentur precepta Resolutionis terminorum, & ordo ascendendi, uel descendendi idē sit in utraque opposita propositione.

Cap. XIII. De quibusdam præceptis
alijs in oppositione.

Preterea quæ dicta sunt, obseruandum est etiam, ut in omni oppositione, præter subalternam, mutetur qualitas, ut altera sit affirmatiua, altera negatiua, Quantitas autem non in omni mutanda est nisi in cōtradictoria, & subalterna, ut altera uniuersalis, altera particularis sit. Contrarie enim uniuersales simul, subcontrarie uero particulares esse debent. Hoc etiam seruandum est in uniuersalitate syncategorematica, qualis est coniunctio copulatiua, & ac in particularitate qualis est, uel. Quando enim complexum copulatum est subiectum, in sua cōtraria propositione manet ipsa copula copulatiua, in sua uero contradictoria mutatur in. Vel unde iste sunt contrarie, Petrus, & iste equus est irrationalis. Petrus & iste equus non est irrationalis: iste uero contradictoria, Petrus & iste equus est irrationalis, Petrus uel iste equus non est irrationalis. Quando uero utrumque complexum est per, uel, pro

positiones sunt subcontrarie. Hoc autem intelligendum est, quando, &, accipitur diuisione, & uel, disiunctiue, & complexa constant ex partibus singularibus. Quando enim copulatiua, uel disiunctiua accipiuntur habentur tales propositiones pro singularibus, inter quas sicut & inter singulares non est nisi sola oppositio contradictoria, & talia subiecta inuariata debent manere, quod idē censendum est de propositionibus de signo collectiua. Vnde hæc solum opponuntur cōtradictorie, Omnes Apostoli Dei sunt duodecim, Omnes Apostoli Dei non sunt duodecim, similiter istæ. Isti Apostoli, & isti, & alij sunt duodecim. Isti Apostoli, & isti, & alij non sunt duodecim. Preterea obseruandum est, ut in signis mixtis habeatur ratio categorematis inclusi in illis quantum ad eius quantitatem, ut mutetur in contradictoria, uniuersale in particulare, affirmatum in negatum, in contraria seruatur uniuersalitas: in subcontraria uero particularitas. Vnde huius propositionis, nunquam homo currit, contraria est, semper omnis homo currit. Contradictoria uero, ali quando homo currit. Postremo obseruandum est, esse aliquot signa etiam mixta, & syncategorematica, quæ non plenam habent uniuersalitem, nec particularitatem, ac inde incompleta dicuntur, & in talibus propositionibus, Contradictoria maxime reperitur oppositio, cauere autem oportet, ut in una propositione fiat uniuersale, quod in altera erat particulare, aliter nulla erit oppositio. Vnde istæ non opponuntur, Vterque homo currit, uterque homo non currit, seu neuter homo currit, cum in utraque maneat eadem

uniuersalitas, & particularitas, cum signum utrumque per Et. & per Vel exponatur, ut diximus. Iste tamen contradicunt. Vterque oculus est dexter, alter oculus non est dexter, quia id quod in una exponitur per uel, in altera exponitur per Et. & ita particularitas in uniuersalitate & e contra mutatur, ut patet exponenti, Idem iudicandus est de nominibus & aduerbijs numerabilibus quæ incomplete uniuersalia sunt, ac proinde optimus contradicendi modus est toti propositioni negationem apponere: Bis cantauit Missam. Non cantauit bis Missam, tres homines currunt, non currunt tres homines. Complexa autem ex termino comuni, uel ex terminis communibus, pensanda sunt tanquam termini communes in contrarietate, & contradictione, & alijs oppositionibus: propterea eis debet addi signum inuersale, uel particulare, hoc uno excepto, ut in contrarijs maneat. Et in contradictionibus uero in una. Vel in altera. Et in utraque sub contraria. Vel unde ista sunt contraria, omnis homo, & equus currit, nullus homo, & equus currit, iste contradictorie, homo & equus currit, nullus homo uel equus currit. Iste subcontrarie, homo uel equus currit, homo uel equus non currit. Hoc intellige de subiecto, nam uerbum complexum non debet mutari, omnis homo currit, uel non currit. Nullus homo currit, uel non currit, sunt contrarie, nec oportet mutare illud. Vel. Ex his non difficile erit oppositiones in propositionibus hypothetici inuenire, cum enim quantitatem non habeant, solam contradictoriam sortiuntur oppositionem, quæ facilis est in conditionali, & causali per negationis oppositionem,

tionem, ut si sol lucet dies est, non si sol lucet dies est. Quid aestas est, calor est, non quia aestas est, calor est. In disiunctiua uero & copulatiua est particularis alius contradicendi modus, nam disiunctiua, & copulatiua ex partibus contradicentibus compositæ inter se contradicunt. Iste enim contradictoriae sunt, Nullus homo est animal, & nullus equus est albus. Homo est animal, uel equus est albus. Possent etiam inter has contrariae, & subcontrarie secundum partes assignari, sed id intelligenti quæ dicta sunt, facere non erit difficile.

Cap. XIII. De legibus oppositarum.

Haec autem lex, & natura contradictoriarum est, ut in nulla materia utraque simul uera, aut falsa esse possit, sed ex unius ueritate alterius falsitas, & ex falsitate ueritas sequatur. Contrariarum lex est, ut in materia naturali, & remota altera uera, altera falsa necessario sit: In materia contingenti utraque falsa esse possit, nunquam tamen uera: unde ex unius ueritate alterius falsitas colligitur, quia utraque uera nequit esse; tamen ex unius falsitate alterius ueritas non infertur, cum utranque falsam esse formaliter non repugnet. Subcontrariarum lex, in materia naturali, & remota eadem est cum alijs, in materia uero contingenti utraque uera formaliter esse potest non tamē falsa, unde ex unius falsitate alterius ueritas, non tamen ex alterius ueritate, alterius colligitur falsitas.

LIBER

Subalternarum lex est, ut in materia naturali, & remota simul uera, uel falsa sint in materia uero contingenti altera uera, altera falsa potest esse, ita tamen ut si universalis est uera, particularis sit uera, at si particularis falsa, universalis sit falsa, non contra: potest enim particularis esse uera, & universalis falsa.

Sunt autem aliquot regulæ pro usu & cognitione oppositarum propositionum. prima Regula. Propositis duabus propositionibus oppositis, si, subalternas unius est contraria alterius, illæ sunt contradictoriae, uerbi gratia, Omnis homo est albus, homo non est albus, sunt contradictoriae, nam subalternas illius negatiue quæ est ista, nullus homo est albus, est contraria priori: scilicet. Omnis homo est albus. Perinde est ac si dicamus, in contradictorijs, subalternans particularis est contraria propositionis universalis.

Secunda. Datis duabus oppositis, si affirmatiua inferat contradictoriam negatiuam, nec inferatur ab ea, illæ sunt contrariae, ac si dicas contraria affirmatiua inferat contradictoriam negatiuam: Omnis homo est albus, Nullus homo est albus, illa affirmatiua inferat hanc, homo est albus, quæ est contradictoria negatiue illius.

Tertia. Si ex contradictoria negatiue sequatur affirmatiua, illæ sunt subcontrariae, homo est albus, homo non est albus, ex contradictoria huius negatiue quæ est, omnis homo est albus sequitur illa affirmatiua, homo est albus, & non contra. Propterea illæ sunt subcontrariae, perinde est ac si dicatur. Contradictoria subcontrariae inferat aliam subcontrariam.

SECUNDVS.

30

Quarta. Si contradictoria unius est contraria, uel subcontraria alterius, illæ sunt subalternæ, ut omnis homo est albus, aliquis homo est albus. Contradictoria particularis est contraria universalis, & contradictoria universalis est subcontraria particularis, ac propterea illæ sunt subalternæ.

Cap. XV. De Equipollentia.

A Equipollentia est, duarum propositionum utroque extremo eodem ordine participantium uis eadem a uarijs signis proueniens. Unde tales propositiones, se mutuo inferunt, prodestque hoc ad obscuras propositiones in clariore resoluendas. Sunt autem aliquot Regulæ obseruandæ.

Prima Regula. Datis duabus contradictorijs cuicumque præponatur negatio, fit alteri equipollens. Verbi gratia, omnis homo est albus, aliquis homo non est albus, Si priori addas negationem & dicas, Non omnis homo est albus, æquiualeat illi aliquis homo non est albus: si huic addas negationem, non aliquis homo non est albus, æquiualeat huic, omnis homo est albus. Vnus huius regulæ est, Quando tibi oblata fuerit propositio habens præpositam negationem, cuius uis tibi ignota est, deme negationem, & quære illius contradictoriam, nam huic equipollebit cum illa negatione præposita.

Secunda. Datis duabus contrarijs cuicumque postponatur negatio fit alteri equipollens. Nullus homo est albus, omnis homo est albus: si dicas nullus homo non est

albus æquiualebit huic omnis homo est albus: si dicas omnis homo nō est albus æquiualebit alteri, nullus homo est albus: huius regulæ idē est usus sicut qui & primæ. Tertia. Datis duabus subalternis, cuiunque præponatur, & postponatur negatio, alteri æquipollet, omnis homo est albus, homo est albus, si dicas, nō omnis homo nō est albus, æquipollet huic, aliquis homo est albus: si autem dicas: nō aliquis homo nō est albus, æquipollet huic: Omnis homo est albus. Idem in his, nullus homo est albus, homo non est albus. Si. n. dicas, non nullus homo nō est albus, æquipollet, aliquis homo non est albus: particulari uero huic non congrue addes duas negationes. Huius pariter regulæ idem est usus qui & aliarum. Est autem hæc negationis uirtus, ut cadens supra terminū supponentem uniuersaliter, faciat eum supponere particulariter, & cadens supra particulariter supponentem, faciat eum supponere uniuersaliter, affirmatum neget, negatum affirmet: unde, non omnis æquiualeat. Quidam non. Nōnullus, quidam. Non aliquis, nullus, omnis nō, nullus at, nullus non, omnis. Quando ex his ultimis unū cadit supra subiectū, alterum supra prædicatum, ut omnis homo non est albus. Nullus homo non est albus. Ex hoc sequitur quod paritas negationum uirtute affirmat, imparitas negat, quando partes extremorum non efficiuntur, & tunc tertia negatio exercet suam uirtutē post se, sicut si nulla præcessisset. Aliquando Rhetores ornatus causa, & ut magis negantes explicent affectū, solent negationes multiplicare, præsertim quādo plura nomina ad unum uerbum referuntur, quorum unum ab

altero non pendet, ita ut cum singulis uerbū accipi possit, & tunc talis propositio negatiua est censenda, nec ex his strictis Dialecticorum regulis est pensanda ut, iste nō ueretur Deum, neque homines. Nullus homo, nullo loco, nullo tempore, nullo momēto quiescit, idest nullus homo, aliquo tempore, loco, aliquoue momento quiescit.

Cap. XVI. De Conuersione.

Conuersio est, duarum propositionum unius ad alteram per extremorum transpositionem consequētia necessaria: cuius antecedens dicitur propositio conuersa consequens autem propositio conuertens, nec oportet sit mutua inter eas consequentia, hæc. n. cōuersio est, omnis homo est animal, ergo animal est homo. non semper tamen ualet contra a conuertente ad conuersam, ut si conuertatur, omnis homo est albus, ergo aliquod album est homo, non tamen contra ualet, aliquod album est homo ergo omnis homo est albus. Cōuersionis tres sunt species. Prima est conuersio simplex, quæ in terminis dici solet, quando ex prædicato subiectum, & ex subiecto prædicatum fit, eadem quantitate extremorum, & qualitate seruata, quo pacto uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua in se ipsas conuertuntur, ut nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo, homo est animal, ergo animal est homo. Secunda species est, quando extrema mutantur, manēte qualitate, mutata tamen quantitate, quæ Conuersio in parte dici solet, quo modo uniuersalis affirmatiua & negatiua conuertuntur, ut omnis homo est animal, ergo aliquod animal est homo, nullus homo

est lapis, ergo lapis non est homo. Tertia species cōuer-
sionis est per contrapositionem, quando manente eadem
quātitate propositionis & qualitate, extrema transmu-
tantur non solum quantum ad ordinem, sed etiam quia
ex finitis fuit infinita, quo modo uniuersalis affirmati-
ua, in uniuersalem affirmatiuam, & particularis negati-
ua, in particularem negatiuam cōuertuntur, ut omnis
homo est animal, ergo omne non animal est non homo,
homo non est lapis, ergo non lapis non est non homo. In
hac autem conuersione illud obseruandum est, ut in con-
uersione affirmatiue ponatur constantia conuertentis,
non enim sequitur omnis homo est ens, ergo omne nō ens
est non homo. Prior nāque est uera, posterior falsa, quia
subiectum non supponit, & est affirmatiua. In negatiua
autem ponatur constantia subiecti conuersæ: non enim
sequitur Antichristus non est bonus, ergo aliquid non
bonum non est non Antichristus, nam ista posterior ue-
ra non est, cum cuncta quæ modo bona non sunt sint nō
Antichristus, quod si Antichristus modo esset, & sup-
poneretur iste terminus, esset uera, aliquid non bonū,
scilicet ipse Antichristus, non est non Antichristus.
Solent autem istæ conuersiones his carminibus exprimi:

Simpliciter Feci, conuertitur Eua per acci.

Asto per contra, sic fit conuersio tota,

Afferit, A, negat, E, sunt uniuersaliter ambæ.

Afferit, I, negat, O, sunt particulariter ambæ.

Literæ enim denotant propositiones conuertendas. per
A, intelligitur uniuersalis affirmatiua. per, E, uniuers-
alis negatiua. per, I, particularis affirmatiua. per, O,

particularis negatiua. Circa hæc aliqua communiter ob-
seruanda sunt. Primo: In conuersione accipiatur totale
extremum, unde quando expressum non est, debet fieri
resolutio, uel quando apte fieri non potest, debet fieri ali-
qua circōlocutio. Iste liber est Aristotelis, ergo aliquid
ens Aristotelis est iste liber, nullus homo est omnis ho-
mo, ergo nihil quod sit omnis homo, est homo. Cervus ue-
lociter currit. Currrens uelociter est ceruus. Secundo.
Obseruari debet genus suppositionis, ut non mutetur ex
simplici in personalem, uel ex materiali in aliam quam
uis, unde non ualet, homo est nomen, ergo nomen est ho-
mo. Leo est species, ergo species est leo, nisi sit eadem sup-
positio.

Tertio, obseruetur eadem ampliatio, non enim ualet se-
nex fuit iuuenis, ergo iuuenis fuit senex. sed debet ali-
quid assumi ad seruandam terminorum ampliationem,
scilicet ille qui fuit iuuenis, est uel fuit senex. Basylica
incipit esse, non ualet aliquid incipiens esse est Basylica,
sed aliquid incipiens est, uel erit Basylica, similiter con-
uertatur, Adā est prior Antichristo, ergo aliquid prius
Antichristo est, uel fuit Adam. Obseruanda est etiam
appellatio si qua occurrerit.

FINIS SECVNDI LIBRI.

INTRODVCTIONIS

IN DIALECTICAM
ARISTOTELIS,

LIBER TERTIVS.

DE MODALIBVS, ET EX-
PONIBILIBVS.

Cap. I. Quid, & quotuplex Modus,
& Enunciatio Modalis.

DE Enunciationibus absolute prædicatum
irresse subiecto enuntiantibus, pariterque
de compositis, et earum omnium proprie-
tatibus hucusque egimus: Nunc de sim-
plicibus quibusdam enunciationibus præ-
dicatum cum aliquo modo enuntiantibus, quas Moda-
les uocant, differamus. Circa eas autem tria oportet spe-
culari, earum scilicet Aequipollentiam, oppositionem, et
conuersionem, non enim in his aliarum eadem obseruan-
tur præcepta, & leges. Est autem modus, parti, uel toti
propositioni adiacēs determinatio. Modi enim non aliud
sunt, quam limitationes, & coarctationes eorum, quæ
communis, & indifferentia sunt. Qui enim dicit, homo di-
sputat, indeterminate profert hominem, at cum dicitur,
homo albus disputat, iam ratione illius adiecti subiectum
restrictum est, tale enim adiectum modus dicitur.

Modus duplex est, alter, qui additur parti propositionis,
nempe nomini, aut uerbo, quales sunt obliqui casus, &
adiectiua nomina, quæ modi sunt nominum, similiter ad-
uerbia uerborum significationes determinantia, quorum
præcipua consideratio grāmatica est. Alter modus est, ip-
sius propositionis compositionem determinans, ut uerum,
falsum, contingens: dicimus enim, hominem esse animal
uerum est, hominem currere contingens est, qui modi to-
tam ipsam propositionem ueram, uel contingentem esse
determinant. Et quamuis multi huiusmodi modos enun-
tiationes modales, de quibus est consideratio, constituere
existimauerint, tamen adhuc inter huiusmodi modos di-
stinguendum uidetur. sunt enim quidam enunciationis cō-
positionem ita determinantes, ut simul etiam eiusdem
enunciationis materiam determinent ac indicent, & de
huiusmodi præsens est disputatio.

Est igitur modus qualiter hic consideratur, uox signifi-
cativa, enunciationis compositionem ratione materia de-
terminans. Cum autem triplex sit materia, ut superius di-
ximus, necessaria, remota, contingens, triplex etiam mo-
dus erit, nempe necessarium, impossibile, cōtingens, nam
& si ponatur quartus, scilicet possibile, re tamen cum
contingenti idem est. En igitur, quid modus, & quotuplex
sit. Modalis autem enuntiatio est, quæ aliquo ex his mo-
dis est determinata, quæ pari ratione triplex est secundū
modorum numerum, seu potius quadruplex, si modi se-
cundum uocem considerentur, est autem obseruandum,
modos dupliciter usurpari uno modo aduerbialiter, nem-
pe cum dicimus, homo impossibiliter est lapis, Deus ne-

cessario est unus. Petrus contingenter, seu possibiliter disputat. Altero modo nominaliter, ut hominem disputare est contingens, Deum esse unum est necessarium. Est autem discriminem, cum enim nominaliter sumuntur, locum habent predicatorum, & quia simplex erat enunciatio in infinitum mutatur, & unius habet subiecti rationem, ut si dicas, hominem disputare est contingens, una est enunciatio categorica, cuius subiectum totum illud, est, hominem disputare, quod dici solet, Dictum Prædicatum autem res fiduum est, scilicet, est contingens, quod dicitur modus, & pari ratione in alijs huiusmodi. Cui vero adverbialiter tenetur modus, enunciationis forma non mutatur, ut si dicas, homo necessario est animal, equus possibiliter est albus. Vtunque autem, siue nominaliter, siue adverbialiter modus sumatur, bifariam in enunciatione constituitur: uno modo intra ipsius extrema, seu intra partes dicti, ut homo possibiliter disputat, & hominem possibile est disputare: altero autem modo extra totam enunciationem vel dictum, siue ante, siue post, ut possibiliter homo disputat, vel homo disputat possibiliter, similiter, possibile est hominem disputare, vel hominem disputare est possibile, idem de alijs censendum est modis.

Solet autem a quibusdam non parum discriminis inter ista assignari. Cum enim modus siue nominalis, siue adverbialis medius est modalem diuisam: Cum vero extra est, modalem compositam facit. Est autem modalis diuisa, in qua prædicatū denotatur inesse supposito subiecti, quod maxime terminis comotatiuis accidit, ut si dicas, album possibiliter est nigrum, sensum diuisum facit nempe, cor-

pus illud, quod album est, posse esse nigrum, sed diuisum id est, non ut quando album est, nigrum sit. Similiter idem sensus est in istis, calidū contingenter est frigidum, ambulantem possibile est sedere: scribentem contingit non scribere, in quibus omnibus prædicata suppositis, seu materialibus subiectorum conuenire denotantur. Modalis composita est in qua partes dicti, vel enunciationis etiam secundum sua formalia significata simul iunguntur, ut ambulantem sedere est impossibile, sensus compositus est nempe, impossibile esse, quod ambulans, dum ambulat, sedeat. Idem sensus est in alijs, scilicet, calidum esse frigidum impossibile est dum calidum est, seu impossibiliter calidum est frigidum, contingenter album est dulce. At quamuis ista distinctio sensus compositi & diuisi sit verissima, & tales enunciationes hosce sensus admittere recipiendum sit, non tamen refert (quantum exilimo) quod modus in medio, vel extra ponatur, sed utrumque collocetur, utrumque sensum admittit, ac ideo distinguenda semper potius est, quamuis si aures consulamus, modus in medio constitutus sensum diuisum facere uidebitur, sed id non semper est, nec in Aristotele habet fundamentum.

Cap. II. De Qualitate, & quantitate Modalis.

De enunciatione de modo adverbiali, nunc prætermis-
sa postea dicemus. Interim de ea, quæ modo constat nominali tractemus, ac primum de eius qualitate, postea uero de quantitate. Modalis igitur, & uera, & falsa dici

tur, Eius tamen ueritas & falsitas secundum modi naturam pensanda est, & non solum ab eo, quod res est uel non est simpliciter, quod hisce regulis fiet manifestum. Prima. Modalis de necessario uera est, cuius dictum reducitur ad propositionem necessariam, unde ista hominem esse animal est necesse uera est, quia dictum illud reducitur ad propositionem hanc necessariam homo est animal. Falsa autem est, cum eius dictum reducitur ad propositionem uel impossibilem, uel contingentem, istae enim falsae sunt, hominem non esse animal est necesse, & equum esse album est necesse, ipsarum enim dicta ad propositiones reducuntur, quarum altera est impossibile, scilicet, homo non est animal, et altera contingens, quamuis uera sit, scilicet, equus est albus. Tales autem propositiones, in quas dicta reducuntur, dicuntur propositiones de inesse. Secunda regula. Enunciatio de impossibili est uera, cuius de inesse, nempe illa propositio, ad quam dictum resoluitur, est impossibile, unde ista uera est, hominem esse equum est impossibile, cum reducatur in illam, homo est equus, quae est impossibilis. Illa uero falsa est cuius de inesse, uel est necessaria, uel contingens, ob quam rationem istae falsae sunt, hominem esse animal est impossibile, & equum esse album est impossibile. Tertia regula. Enunciatio de possibili uera est, cuius de inesse non est propositio impossibilis, siue sit necessaria, siue sit contingens, unde istae uerae sunt, hominem esse animal est possibile, equum esse album est possibile, licet de praesenti nullus equus sit albus, unde aduerte, illud in praesenti dici possibile quod potest esse, siue sit, siue non sit, si-

ue possit non esse, siue non possit non esse. Illa autem falsa est, cuius de inesse est propositio nec necessaria nec contingens, sed impossibilis, ista namque falsae sunt hominem non esse animal est possibile, & equum esse canem est possibile, utrumque enim horum impossibile est. Pro contingenti uero non constituitur alia regula praeter hanc eandem de possibili, quia contingens, ut hic consideratur inter modos idem re significat quod possibile, ut inferius dicemus. In his autem propositionibus de inesse unum attendi debet, ut seruetur idem tempus in ipsis, quod erat in dictis, unde ista, Petrus cucurrisse est, contingens, reducenda erit in hanc de inesse, Petrum cucurrit. Similiter in alijs temporibus. Has tres regulas, de compositis oportet intelligere, diuisa enim prius resoluenae sunt ratione compositionis subiecti, ut hoc album possibile est esse nigrum, resoluat, hoc quod est uel potest esse album, possibile est esse nigrum, cum ampliacione semper extremorum; postea reducatur ad suam de inesse, cum materiali subiecti, scilicet, hoc est nigrum est possibile, idem in alijs modis si enim ad suam de inesse resolveretur immediate esset falsa. s. album est nigrum est possibile, & tamen illa diuisa uera erat. praeterea diuisa prius debet resolui in singulares, quando est de subiecto communi, & postea singulares ad de inesse reduci possunt.

Quarta regula. Modales omnes uerae sunt necessariae, falsae autem impossibiles, nunquam contingentes sunt. Quauis enim dicta modalium aliqua necessaria, aliqua impossibilia, aliqua contingentia reperiantur, tamen ipse mo-

dales si uera, necessaria, si falsa, impossibiles sunt, unde ista necessaria est, equum esse album est contingens, quia ita est, nec potest aliter esse, quin sit contingens, equum esse album, ista autem est impossibilis, equum esse album est necessarium, & ista, hominem esse doctum est impossibile, pariter est impossibilis. Ex quo fit, ut aliud sit propositionem esse necessariam, & aliud esse de modo necessario; potest enim esse, propositionem esse necessariam, & de modo contingenti, ut diximus, & similiter esse impossibile, & de modo necessario, tunc enim dicitur de modo necessario, uel de modo contingenti, quando cum talibus modis enunciatur, siue sit uera, aut falsa, necessaria, uel impossibilis.

Inter hasce Modales quedam Affirmatiue, quedam negatiue etiam reperiuntur, earum tamen negatio uel affirmatio non a dicto sed a copula ipsius modi petenda est, ut illa sit affirmatiua cuius copula modi affirmata est quantuncunque dictum affirmetur uel negetur, ista enim affirmatiua sunt, hominem non esse animal est impossibile, Petrum currere est contingens, & similes, illa uero negatiua est cuius copula modi negatur, quantuncunque dictum affirmetur, uel negetur, ista enim negatiua sunt, hominem currere non est impossibile, equum non esse album non est necesse, & alia huiusmodi.

In modalibus etiam quantitas inest, quedam enim est uniuersalis, quedam particularis, Dupliciter autem in his quantitas sumi potest. Altero modo ex parte ipsius modi, ut illa sit uniuersalis, quae modum habet uniuersa-

lem, illa particularis, quae modum sortitur particularem. Sunt autem modi uniuersales duo, impossibile, & necesse, duo autem particulares, contingens nempe, & possibile.

Altero modo ex parte dicti, quod si fuerit uniuersale, & modalis dicitur uniuersalis. Similis est ratio si fuerit particulare, indefinitum, aut singulare. Et quamuis duplex haec quantitas in modalibus inueniatur, praecipue tamen in oppositione, & Aequipollentia eorum, habenda est ratio quantitatis modi, ac propterea censenda est uniuersalis, quae modum habet uniuersalem, quantuncunque dictum sit singulare, e contra, particularis erit, quae modum habet particularem, quantuncunque dictum sit uniuersaliter sumptum.

Cap. III. De Modalium Aequipollentia.

Quoniam igitur quatuor sint modi, etiam erunt propositiones modales secundum genus, quedam de possibili, quedam de contingenti, quedam de impossibili, quedam de necessario. Contingens autem dupliciter accipitur, uno modo ut opponitur necessario, ut idem sit contingens, & id quod potest esse, & non esse. Altero modo ut idem dicatur quod possibile, scilicet et quod potest esse, et sic est superius ad necessarium: quod enim necessarium est, potest esse, non tamen omne quod potest esse, est necessarium, & sic sumitur in presenti iste modus, non priori

modo, unde re non differunt contingens & possibile, sed
noce tantum.

Qualibet autem harum quatuor propositionum qua-
tuor habet sub se species, prima est in qua dictum & mo-
dus affirmantur, ut Petrum currere est possibile, Petrum
currere est contingens. Petrum currere est impossibile.
Petrum currere est necesse.

Altera est, in qua dictum negatur, & modus affirmatur,
ut Petrum non est currere possibile, Petrum non cur-
rere est contingens. Petrum non currere est impossibile.
Petrum non currere est necesse.

Tertia est, in qua dictum affirmatur, & modus negatur,
ut Petrum currere non est possibile, & sic consequenter
in alijs modis.

Quarta est in qua utrinque negatur, Petrum non cur-
rere non est possibile: idem in alijs, quas omnes propo-
sitiones sequens tibi figura manifestat, ubi singule se-
cundum suos modos collocantur in singulis quadran-
tulis.

Possibile

Possibile.	Contingens.
Petrū currere est posibi.	Petrū currere est contingens.
Petrū non currere est posibi.	Petrū nō currere est cōting.
Petrū currere nō est posibi.	Petrū currere nō est cōting.
Petrū nō currere nō est posibi.	Petrū nō currere nō est cōting.
Petrū currere est imposibi.	Petrū currere est necesse.
pe. nō currere est imposibi.	Petrū nō currere est necesse.
pe. currere nō est imposibi.	Petrū currere nō est necesse.
pe. nō currere nō est imposibi.	pe. nō currere nō est necesse.
imposibile.	Necesse.

His constitutis advertendum est, singulas unius modi ha-
bere singulas aliorum modorum æquivalentes, una enim
de possibili, quæcunque sit, habet alteram de contingenti,
& aliam de impossibili, & aliam de necessario sibi æqui-
pollentes. Idem etiam fit in alijs aliorum modorum: quæ
tamen propositiones æquipollent, sequentibus regulis
manifestabitur, quæ licet de uno modo sint, per eas ta-
men reliqui cognoscantur.

Prima regula. Propositio de possibili utroque affirmato
æquivaleret uni de contingenti utroque affirmato, & alijs
de impossibili de modo solum negato, & alijs de necessario
de utroque negato: & sic omnes hæc quatuor propositio-
nes sunt æquipollentes. Petrum currere est possibile. Pe-
trum currere est contingens. Petrum currere non est im-
possibile. Petrum non currere non est necesse.

Secunda regula propositio de possibili de dicto solum ne-

gato, æquualet uni de contingenti de dicto solum negato, & uni de necessario de modo solum negato, unde hæc quatuor æquualet. Petrus non currere est possibile. Petrus non currere est contingens. Petrus non currere non est impossibile. Petrus currere non est necesse.

Tertia regula. Propositio de possibili de modo solum negato æquipollet uni de contingenti de modo solum negato, & uni de impossibili de utroque affirmato, & uni de necessario de dicto tantum negato, unde ista sunt æquualet. Petrus currere non est possibile. Petrus currere non est contingens. Petrus currere est impossibile. Petrus non currere est necesse.

Quarta regula. Propositio de possibili utroque negato æquualet uni de contingenti utroque negato, & uni de impossibili de dicto solum negato, & uni de necessario de utroque affirmato, unde ista æquipollet. Petrus non currere non est possibile. Petrus non currere non est contingens. Petrus non currere est impossibile. Petrus currere est necesse.

Unum tamen in his omnibus obseruandum est, ut quoties dictum est de subiecto communi, nati ietur eius quantitas in propositionibus solum de necessario, ut si in aliis est particulare, in propositione de necessario fiat uniuersale, uel, si in his est particulare, in illis fiat uniuersale unde ista æquualet, hominem currere est possibile, hominem currere est contingens. hominem currere non est impossibile. omnem hominem non currere non est necesse, uel si in illis assumatur uniuersalitas, in hac debet de po-

ni, aliter non æquualetent. sequentes figura hæc omnes manifestant.

A equipollentes.	Æquipollentes.
Petrus currere est possib.	Petrus non cur. est possibile
Petrus currere est contingens	Petrus non cur. est contingens
Petrus curr. non est impossib.	Petrus non cur. non est impossib.
Petrus non curr. non est necesse.	Petrus cur. non est necesse.
Æquipollentes.	Æquipollentes.
Petrus cur. non est possibile.	Petrus non cur. non est possib.
Petrus cur. non est contingens	Petrus non cur. non est conting.
Petrus curr. est impossibile.	Petrus non cur. est impossibile.
Petrus non curr. est necesse.	Petrus currere est necesse.

Æquipollentes de Subiecto Communi.

Hominem currere est possib.	Hominem non cur. est possib.
hominem cur. est contingens.	hominem non cur. est conting.
hominem cur. non est impossib.	hominem non cur. non est imp.
oem hominem non cur. non est necesse.	oem hominem cur. non est necesse.
Æquipollentes.	Æquipollentes.
Hominem cur. non est possib.	Hominem non cur. non est possib.
hominem cur. non est contin.	hominem non cur. non est conting.
hominem cur. est impossibile.	hominem non cur. est impossib.
oem hominem non cur. est necesse.	omnem hominem cur. est necesse.
Æquipollentes.	Æquipollentes.

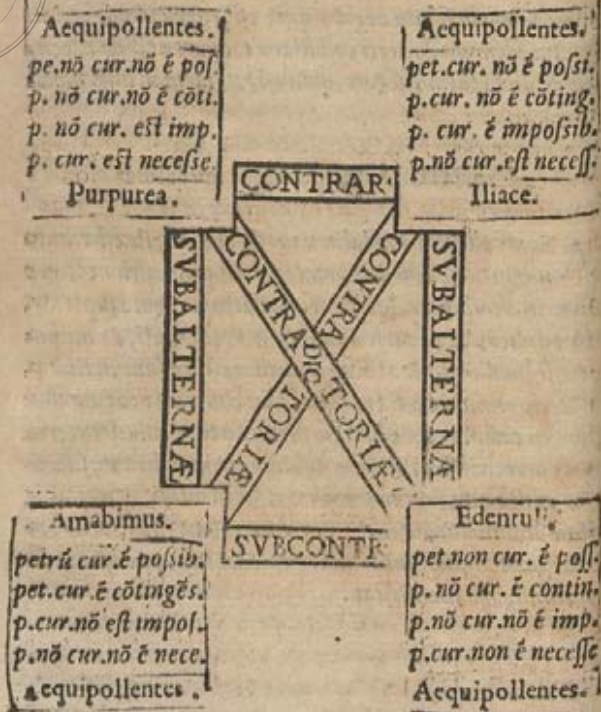
Si tamen ista facilius cognoscere desideras, per quasdam
uoces poteris ea in promptu habere, quæ sūt ab antiquis
ex cogitata, scilicet. *Amabimus*, *Edentuli*, *Iliace*, *Purpurea*;
in quibus continentur quatuor uocales, *A*, *E*, *I*, *V*.
A, designat *Modalem*, cuiuscunque sit modi affirmati-
nam de utroque, *E*, negatiuam de dicto, affirmatiuam de
Modo, *I*, negatiuam de modo affirmatiuam de dicto, *V*,
negatiuam de utroque, *Aduerte* præterea in illis singulis
uocibus esse quatuor uocales, prima significat de possibi-
li, secunda significat propositionem de contingenti, tertia
de impossibili, quarta de necessario, ille ergo sunt *equi-
pollentes*, quæ unica uoce continentur, ut patet in prima
uoce *Amabimus*, prima enim est de possibili, & quia est,
A, est tota affirmatiua, *Petrum currere est possibile*, se-
cunda est de contingenti & quia est, *A*, est tota etiam af-
firmatiua, *Petrum currere est contingens*, tertia est de im-
possibili, & quia est, *I*, est negatiua tantum de modo *Pe-
trum currere non est impossibile*, quarta est de necessario,
& quia est, *V*, est tota negatiua, *Petrum non currere nõ
est necesse*. Omnes hæ quatuor inter se sunt *equipollen-
tes*, similiter ille, quæ alijs dictionibus continentur, seru-
do eundem ordinem.

Quod si uelis proposita aliqua modali, eius *Aquipollen-
tes* cognoscere, colloca eam in sua uoce, et tunc sume alias
secundum illam uocem: potest autem cognosci, in qua uo-
ce sit, si fuerit de possibili, considerando primas uocales,
quæ ei conueniant, si fuerit de contingenti, considerando
secundas, tertijs uero, si fuerit de impossibili, quartas se-
de necessario, uerbi gratia. *Petrum currere est impossi-*

bile continetur in *iliace*, ubi tertia est de impossibili toto
affirmato, tunc sumere oportet alias *equipollentes* secun-
dum uocalium ordinem, & qualitatem, prima est de pos-
sibili de modo solum negato, quia est, *I*, secunda de contin-
genti eodem modo, tertia est illamet, quarta est de necessa-
rio de dicto tantum negato, quia est, *E*, idem in alijs modis
uniformiter.

Cap. IIII. De Oppositione modalium.

A *Equipollentia* Modalium perspecta, facile est earum
oppositionem inuenire, omnes enim propositiones, quæ
sunt in *amabimus*, de quibus fuit prima regula superior,
sunt *subcontrarie* earum, quæ sunt in *edentuli*, de quibus
fuit secunda regula. Præterea omnes, quæ sunt in *iliace*,
de quibus fuit tertia regula, sunt *contrarie* earum quæ
sunt in *purpurea*, de quibus fuit quarta regula. Præterea
quæ sunt in *iliace*, & in *amabimus* contradicunt, simili-
ter et ille quæ sunt in *purpurea*, & *edentuli*, deniq; illæ,
quæ sunt in *purpurea*, & *amabimus* sunt *subalterne*, &
illæ pariter quæ sunt in *iliace* & *edentuli*, quæ omnia se-
quens figura manifestat.

Quando autem Modales sunt de termino communii, tūc in earum oppositione obseruandum est, ut quoties dicta sunt oppositæ qualitatis, scilicet, alterum est affirmatum alterum negatum, tūc etiam mutetur quantitas subiecti, ut in una sit particulare, in altera uniuersale, unde si prima de amabimus est hæc, omnem hominem currere est possibile, eius contradictoria erit ista ultima de iliace, hominem non currere est neceffe, & eius subcontraria ista, prima de Edentuli, hominem non currere est possibile, quando uero dicta non sunt opposita secundum affirmationem, & negationem, non debet mutari quantitas, hæc autem regula semper uera est. tamen in cōtrariis licet manere eandem quantitatem uniuersalem, & in subcontrariis particularem, unde istæ sunt contrariæ, omne animal nō esse hominem est neceffe quæ est in iliace, & omne animal esse hominem est neceffe, quæ est in Purpurea, & istæ subcontrariæ, hominem currere est possibile, hominem non currere est possibile, prior est in amabimus posterior in edentuli. Hæc omnia intellige quando dicta sunt oppositæ qualitatis, aliter enim debet manere eadē quantitas in oppositis. In subalternis uero, quarum una est de possibili, & altera de necessario, obseruandum est, ne dictum in possibili sit uniuersale, & in necessario particulare, sed in utroque uniuersale, uel in necessario sit uniuersale, in propositione autem de possibili particulare, unde istæ subalternantur, omne animal esse hominem est neceffe, quæ est in purpurea, & omne animal esse hominem est possibile, uel aliquod animal esse hominem est

possibile non tamen ista, omne animal esse hominem est
possibile, aliquod animal esse hominem est necesse.

Cap. V. de Aequipollentia & Oppositione Modalium
Iecundum Aristotelem, & ipsarum
Conuerfione,

Aristoteles secundo. Peribet. quamuis modum com-
munem, quem hactenus secuti sumus in assignandis
modalium Aequipollentia, & oppositione, non reprobet,
alterum, tamen ueriores modum ipse docet, quem pro
studium exercitio non grauior exponere, & ad me-
thodum quandam faciliorem reducere. Aristoteles igitur
easdem modales quas superius enarrauimus, assumit, di-
uerso tamen ordine distribuit, primo enim loco eam, quæ
de necessario est, constituit. Secundo eam, quæ de possibi-
li, tertio de contingenti. Quarto de impossibili, cuius ra-
tio optima est, id enim in anteriori loco ponendum est,
quod ut antecedens se habet ad alterum, cum igitur neces-
saria antecedit possibile (quod, si necessarium est possibile
est, non tamen omne, quod possibile est, necessarium est,
cum hominem esse album possibile sit, non tamen neces-
sarium) merito a necessario, potius quam a possibili inci-
piamus. Constituuntur ergo quatuor rotuli, in quorum
singulis sint quatuor propositiones aequipollentes ex eis-
dem modalibus sumpto initio ab ipsis de necessario, uti
diximus, quæ facilius his dictionibus nostris poterunt co-
prehendi, nempe. Argutule. Vestigia: Sine metu. Multa-

batis. Prima dictio est, argutule, in qua sicut quatuor Ae-
quipollentes, prima de necessario tota affirmatiua deno-
tata per, A, nempe Petrum esse animal est necesse. Se-
cunda de possibili tota negata denotata per primum, V,
nempe, Petrum non esse animal non est possibile, tertia
similiter negata de contingenti per secundum, V, ut Pe-
trum non esse animal non est contingens, quarta de im-
possibili de modo affirmato, & dictio negato, scilicet, Pe-
trum non esse animal est impossibile, hæ igitur quatuor
Aequipollentes sunt. Pari ratione pro alijs tribus poterunt
eadem arte quatuor aequipollentes constitui, incipiendo
semper a necessario. quod si oppositionem in his quæ vis,
considera eas, quæ sunt in prima, & secunda dictione, si-
bi mutuo esse contrarias, quæ autem in tertia, & quarta,
subcontrarias, at quæ in prima sunt contradicunt ijs quæ
sunt in tertia, quæ autem in secunda, ijs quæ sunt in quar-
ta. Quæ omnia sequens figura manifestat:

Oppositione autem & Aequipollentia utcumque discussis, conuersionem earundem modalium superest explicare, circa quam unum ante omnia aduertendum est, modales non esse conuertendas nisi secundum earum dicta, modo, semper manente predicato, & tunc sit.

Prima propositio: Modales omnes de modo necessario, possibili, contingenti, affirmatis, impossibili uero negato, conuertuntur secundum sui dicti conuersionem, idest si dictum fuerit uniuersale affirmatiuum, conuertatur per accidens, si uniuersale negatiuum, aut particulare affirmatiuum, simpliciter, si particulare negatiuum, non conuertatur: idem enim est iudicium de dictis, & de simplicibus Enunciationibus. Vnum tamen obseruabimus, ut quoties uniuersalis affirmatiua de necessario conuertitur, si fuerit de sensu diuiso mutetur in possibile, uerbi gratia, omnem hominem esse animal est necesse, conuertatur, aliquod animal esse hominem est possibile, nisi enim sic conuertatur, multoties fient male consequentie, ut patet in istis, omne nigrum esse corpus est necesse, non conuertitur, aliquod corpus esse nigrum est necesse, hac enim est falsa, illa uera. Similiter, omnem Gramaticum esse hominem est necesse, non conuertitur, aliquem hominem esse Gramaticum est necesse, Idem etiam obseruandum erit in uniuersali negatiua, presertim in iis que modum aduerbialem habent, ut inferius dicemus, idem censendum de particulari affirmatiua, quod de ipsa in uniuersali, ut mutetur necessarium in possibile, quando uero sensus compositus fuerit, non est opus mutare modum.

Secunda propositio, Modales omnes de impossibili affir-

mato, & de contingenti possibili, & necessario negatis, non conuertuntur, quoties dictum est iouersale affirmatiuum, non enim ualet, omne animal esse hominem est impossibile uel non est necessarium, ergo hominem esse animal est impossibile aut non necessarium, Adem dicitur de alijs modis negatis.

Tertia propositio. Modales eadem, nempe de impossibili affirmato, & de alijs modis negatis conuertuntur, quoties dicta simpliciter conuerti possunt, nempe cum sint uniuersalia negatiua, aut particularia affirmatiua, ut nullum hominem esse animal est impossibile, conuertitur, nullum animal esse hominem est impossibile, similiter, nullum animal esse hominem non est contingens, aut non possibile, aut non necesse, conuertitur, nullum hominem esse animal non est contingens, aut non possibile, uel non necesse.

Quarta propositio, Nihil prohibet modales per contrapositionem conuerrere, quando dicta uniuersalia affirmatiua, aut particularia negatiua sunt, sicut & simplices enunciationes conuertebantur, hoc tamen uerum & facile, sed tamen parum utile est.

Cap. VI. De Modalibus de Modo Aduerbiali.

Non parum ad proprietates propositionum cognoscendas naturam horum modorum intell gere prodest, cum igitur modi quatuor sint, ex his duo sunt uniuersales, Necessario, & Impossibiliter, duo autem particulares, ex uniuersalibus alter est affirmatiuus, scilicet, ne-

cessario: alter uero negatiuus, scilicet, impossibiliter. At uterque particularis est affirmatiuus, imo pro eodem sumuntur, scilicet, Possibiliter, & contingenter. Erit autem particularis negatiuus. Si postponatur negatio scilicet, possibiliter non, uel, contingenter non, unde necessario se habet, sicut. Omnis: Impossibiliter, sicut nullus, possibiliter, sicut, quidam: Possibiliter, non sicut quidam non. Ex quo patet, necessario, & impossibiliter, opponi contrarie: Possibiliter, & possibiliter non, opponi subcontrarie: Necessario, & possibiliter, subalterne: similiter, impossibiliter, & possibiliter non, at necessario, cum possibiliter non: Impossibiliter, cum possibiliter, contradictorie, ut sequens figura facile manifestabit, similiter, sicut omnis non, ualet, nullus: & nullus non, omnis: ita necessario non, impossibiliter: &, impossibiliter non, necessario. Item sicut, non omnis, quidam non: &, nonnullus, quidam, equi ualent: ita, non necessario, possibiliter non: Non impossibiliter, possibiliter. Denique sicut non quidam, nullus, non quidam non, omnis: ita etiam: Non possibiliter impossibiliter, & non possibiliter non, necessario equi polleant, ut eadem figura manifestat.

Ex his facile erit, oppositionem qualibet inter ipsas propositiones inuenire; hoc enim ante omnia obseruandum est, ut in omni oppositione habeatur ratio tota ipsius modi, illa enim erunt contrariae, quarum modi sunt contrarii, ut iste homo necessario currit, homo impossibiliter currit, illa subcontrariae, quarum modi subcontrarii, quamuis subiecta sint uniuersalia, ut omnis homo possibiliter currit, omnis homo possibiliter non currit. Sic etiam in alijs

oppositionibus, & tales propositiones dicuntur oppositae de modo. Quod si praeter modi oppositionem accesserit quantitas subiecti debita cuique oppositioni, magis opponuntur & tunc dicuntur oppositae de subiecto, & modo, ut si contrarijs addatur uniuersalitas in utroque subiecto. Contradictorijs in uno, subcontrarijs in neutro, subalternis in uno tantum: unde istae sunt contrariae de subiecto & modo, omnis homo necessario currit, omnis homo impossibiliter currit, istae subcontrariae, homo possibiliter currit, homo possibiliter non currit, istae contradictoriae, omnis homo necessario currit, aliquis homo possibiliter non currit, istae subalternae, omnis homo necessario currit, possibiliter homo currit, uel omnis homo necessario est animal, aliquis homo possibiliter est animal, tam est ratio praecipua oppositionis in modo consistit, ut ea sola ablata oppositio auferatur, ea uero posita ponatur, Ex quibus habes innumeras oppositiones, secundum quod multi sunt modi aequipollentes, & oppositio ex modis solis, et oppositio ex modis cum subiecto potest sumi, quorum exempla sunt facilia. Circa conuersionem autem non est aliquid peculiare, praeterea, quae diximus de simplicium conuersione, sed uniuersalis affirmatiua per accidens conuertatur, particularis autem affirmatiua, & uniuersalis negatiua simpliciter: unde ista, omnis homo possibiliter est animal, conuertenda est in hanc, aliquod animal possibiliter est homo, haec autem, nullus homo possibiliter est animal, in hanc, nullum animal possibiliter est homo. Vnum autem aduertendum est, ut modus uniuersalis affirmatiuus, mutetur in conuertente in particularem affirmatiuum, ut ista creas neces-

fario est Deus, conuertatur in hanc, Deus possibiliter est creans. Est etiam aliud aduertendum, modum, impossibiliter in se habere negationem, ac propositionem reddere negatiuam, nisi ab alia negatione impediatur, unde ista negatiua est, omnis homo impossibiliter est lapis, & conuertenda etiam in negatiuam, nempe, omnis lapis impossibiliter est homo, vel in hanc, nullus lapis possibiliter est homo: ista autem affirmatiua est propter duas negationes nullus homo impossibiliter est animal, conuertenda in hanc, aliquod animal possibiliter est homo, uniuersalis enim affirmatiua in particularem conuertitur, denique maxime ualor modorum est considerandus, ne eam, quæ est affirmatiua in uirtute, conuertamus sicut negatiuam, & id quod erat particulariter sumendum, uniuersaliter sumamus, particularis uero negatiua de se hiecto non est conuertenda, sicut nec reliquæ Enunciationes, non enim conuerter, aliquod animal impossibiliter est homo, nec, aliquis homo possibiliter non est Grammaticus. Atque hæc de istis Modalibus quæ nulla ratione sunt paripendenda, cum horum modorum cognitio non mediocrè ad rerum naturas cognoscendas usum exhibeat.

De Enunciationibus.

Cap. VII. De Contingenti specialiter sumpto.

Absolutis Modalibus Enunciationibus, quæ ex predictis quatuor modis componebantur, superest ut unum alium modum, cuius Aristoteles in Prioribus meminit, explicemus: hic autem est contingens non in ea

in ea significatione, qua superius usurpabatur, illic enim contingens pro possibili sumebatur, ut illud esset contingens seu possibile, quod esse potest siue possit non esse, siue non possit non esse, ideo de necessario, atque etiam de existenti non necessario prædicabatur, hic autem pro alio contingens usurpatur, pro illo nempe quod potest esse, et potest non esse, siue sit, siue non sit, & hoc contingens repugnat & contradicit non solum necessario, sed etiam impossibili, quod enim necessarium, aut impossibile est, contingens non est, tale autem contingens uocant, specialiter sumptum, Huius natura est ad modum consideranda, habent enim hoc propositiones de necessario, ut si affirmatiuum dictum est necessarium, negatiuum sit impossibile, & e contra, si negatiuum necessarium, affirmatiuum impossibile, ut si hominem esse animal est necesse, hominem non esse animal est impossibile, & si hominem non esse lapidem est necesse, hominem esse lapidem est impossibile. Hoc idem habent enunciationes de impossibili, ut si una opposita sit impossibilis, altera sit necessaria: At de contingenti enunciationes, si dictum oppositum est contingens, & alterum necessario erit contingens, ut si hominem esse album est contingens, etiam & hominem non esse album erit contingens, maxime in his, quæ de sensu dictæ sunt. Ex quo fit ut negatiua de contingenti uirtualiter sit affirmatiua, cum eam ex se inferat, quod non fit in alijs modis, cum una opposita non inferat alteram, uti diximus: & hoc notare maxime oportet pro Syllogismis de contingenti, traditis ab Aristotele in primo priorum, quos explicabimus in quarto libro. Enunciationes autem

de contingenti sic conuertere oportet: affirmatiue enim
universalis & particularis conuertuntur, sicut reliquæ,
in particularem affirmatiuam; at inuiversalis negatiua
conuerti non potest in inuersalem negatiuam, non enim
conuertitur, nullum hominem esse album est contingens,
in hanc, nullum album esse hominem est contingens, po-
terit tamen particulariter conuerti. At particularis ne-
gatiua, que in alijs non conuertebatur, hic conuerti po-
test in particularem negatiuam: ualeat enim, aliquem ho-
minem non esse album est contingens, ergo aliquod albu
non esse hominem est contingens, & hoc sufficit pro in-
ductione huius in Aristotelem, ubi exactius hoc exa-
minabitur.

De Exponibilibus.

Cap. V I I I. De Exclusiuis.

Ennuciationibus Modaliibus absolutis, quibus ra-
tione modi peculiaris inerat difficultas, nunc de
quibusdam alijs, quæ ob aliquem terminum, uel si-
gnum in eis inclusum multas ac varias in ualore conti-
nent propositiones, ac propterea obscurum habent sen-
sum per illas inclusas, quæ clariores sunt, manifestandus,
tractemus, quas Exponibiles propositiones uocant, quæ
tractatum eo antiqui Dialectici probationes terminorum
appellauerunt, quod tales propositiones per eas, quas in se
includunt, quæ manifestiores sunt, probari possint, hasq;
exponentes uocant. Inter huiusmodi igitur Enunciatio-
nes primum genus est earum, quæ aliquo signo exclusiuo
sententia, quale est tantum, solum, & simili, quarum du-

plex est modus, quedam enim dicuntur de excluso extre-
mo, nimirum cum tale signum prædicatum determinat,
& ab eo exclusionem facit, ut, homo est tantum animal
rationale: quedam absolute exclusiue dicuntur, cum ta-
le signum totam modificat propositionem, quod sit, cum
signum ex parte subiecti tenetur, utroque autem modo
bifariam fit exclusio aut enim prædicatū est aliquis nu-
merus et tunc exclusio dicitur secundū pluralitatem, aut
est aliqua alia res, & tunc exclusio dicitur secundū rem.
Latè autem differunt Enunciaciones hæ duæ, nempe quā-
do est exclusio in prædicato, aut quando est exclusio in
subiecto, ut uidere est ex sensu diuerso earundem enun-
ciationum, hæc enim, prædicabilia sunt tantum quinque,
si exclusio fiat in prædicato, uera est, facit enim sensum,
prædicabilia non excedere numerum quinarium, quod
uerum est. at si exclusio fiat in subiecto, scilicet, tantum
prædicabilia sunt quinque, propositio est falsa, quia fa-
cit sensum, nulla alia, a prædicabilibus, esse quinque: quod
quidem falsum est. Vtriusque igitur modi expositio tra-
denda est. Et quidem eam, quæ est de excluso prædicato
exponere facile est, si auferamus signum, & a prædica-
to remoueamus, si fuerit numerus, quemcumq; alium nu-
merum, si fuerit res, quamcumque aliam rem. Illa igitur
prædicabilia sunt tantum quinque, exponitur, prædica-
bilia sunt quinque, & non plura, similiter, homo est tan-
tum animal rationale, exponitur, homo est animal ratio-
nale, & nihil aliud: at propositiones exclusiuas de su-
biecto excluso non ita facile est exponere: diuidenda m.
prius sunt, habent se namque in quadruplici differentia,

quædam sunt integræ affirmatiuæ, id est, in quibus ipsum signum & propositionis copula affirmatur, ut tantum homo est risibilis. Secundo quedam sunt harum oppositæ, quæ unam habent præpositam negationem, ut, non tantum homo est risibilis. Tertio quedam sunt de copula negata, de signo autem affirmato, ut, tantum homo non est risibilis. Quarto quedam sunt harum oppositæ de utroque negato, ut, non tantum homo non est risibilis. Omnes autem istæ per hypotheticas propositiones resoluedæ sunt, quarum prior pars constet ex eodem prædicato, & subiecto ipsius exclusiuæ ablato signo, posterior autem ex eodem prædicato, & opposito subiecti, ut tantum homo est animal, exponitur, homo est animal, & nihil aliud ab homine, seu, nullum non homo est animal: non tamen omnes eodem modo exponendæ sunt, sed prima per copulatiuam, cuius prior sit ipsamet exclusiuæ ablato signo, posterior negatiua uniuersalis de opposito subiecti, uti diximus, ut, tantum homo est risibilis, homo est risibilis, & nullum non homo est risibile. Huius autem negatiua disiunctiue est resolueda, per partes contradictorias propositionibus prioris, ut non tantum homo est risibilis, exponitur, nullus homo est risibilis, uel aliquod non homo est risibile. Tertia autem propositio exponenda est Copulatiue, sicut prima, ita ut prior pars sit ipsa exclusiuæ ablato signo, quæ in omnibus dicitur præiacens, & posterior uniuersalis affirmatiua de eodẽ prædicato, & opposito subiecti, sicut in alijs, ut tantum homo non est risibilis, exponitur, homo non est risibilis, & quodlibet aliud ab homine, seu omne non homo est risibile.

Quarta exponitur per Disiunctiuam, sicut secunda ex partibus contradictorijs huius tertiæ, ut, non tantum homo non est risibilis, Omnis homo est risibilis, uel, aliquod non homo non est risibile. Vnde semper habenda est regula, ut prima, & secunda resoluantur contradictorio modo, similiter tertia & quarta, propterea utile erit in resolutione secundæ, prius resolvere primam, & in resolutione quartæ prius resolvere tertiam.

Cap. IX. De oppositione Exclusiuarum.

Antequam Oppositionem harum tradamus, non inutile erit aliquas dictiones assignare, quibus iuuenes promptiores sint in istis exclusiujs resoluedis. Sunt igitur hæ quatuor, Iste, Regit, Propter, Clauo: quæ suo ordine singulæ, singulis exclusiujs deseruiunt, obseruatis tamen illis duobus superius enarratis nempe ut prima, & tertia exponantur copulatiue, secunda & quarta disiunctiue. Similiter, ut prior pars constet ex eodem prædicato, & subiecto, posterior, ex eodem prædicato & opposito subiecti, obseruatis etiam quatuor uocalibus notandis pro alijs etiam, quæ inferius sequuntur. A. denotat uniuersalem affirmatiuam. E. uniuersalem negatiuam. I. particularem affirmatiuam. O. particularem negatiuam. Est igitur prima dictio. Iste, pro exclusiuæ tota affirmatiua, scilicet, tantum homo est risibilis, denotat, ut prior sit particularis affirmatiua, Secunda uniuersalis negatiua ut expositum est. Regit. pro negatiua, non tantum homo est risibilis, denotat, ut prior sit uniuersalis negatiua

posterior particularis affirmatiua, opposito modo pri-
ma. Aliæ etiam dictiones exponende sunt iuxta uoca-
les suas. Est etiam, præter hæc consideranda uis signi ex-
clusiui, quemadmodum enim signum uniuersale affirma-
tium distribuit immediatos terminos, & mediatos con-
fundit: ita Exclusiuum opposito modo, immediatos con-
fundit, mediatos distribuit, ut tantum homo est animal,
homo confunditur, animal distribuitur. Hinc est, quod
tales propositiones conuertuntur per uniuersales affir-
matiuas, ut tantum homo est animal, conuertitur, omne
animal est homo. In negatiuis hoc non ualet, quia nega-
tio mutat uirtutem signi. Ex his Oppositiones in Exclu-
siuis inuenire non est difficile, illa enim quæ copulatiue
resoluntur, scilicet prima, & tertia sunt contrariæ, quæ
uero disiunctiue, ut secunda, & quarta subcontrariæ, pri-
ma uero & secunda, tertia cum quarta contradictoriæ.
Prima cum quarta, & secunda cum tertia Subalternæ,
ut sequens figura manifestat.

Cap. X De Exceptiuis.

Post Exclusiuas sequitur aliud propositionis genus
quod propositio exceptiua dicitur, quæ signo aliquo
exceptionis modificatur, quale est præter, & aliud
simile: in quibus obseruandum est, ut terminus exceptus
sit inferior termino, a quo sit exceptio, & talis terminus,
a quo exceptio sit, distribuatur, aliter enim non fiet con-
grua exceptiua, ut omne animal præter hominem est ex-
pens rationis. propter quod antiqui talem propositio-

LIBER

nem per tres exponentes manifestabant, quando affirmatiua erat quarum prima quidem esset uniuersalis prædicta, cum termino excluso in subiecto, scilicet, omne animal aliud ab homine est irrationale: secunda uniuersalis affirmatiua, in qua prædicetur subiectum exceptiue de termino excepto, scilicet, omnis homo est animal: Tertia uniuersalis negatiua, cuius subiectum sit terminus exceptus, & idem prædicatum exceptiue, scilicet, nullus homo est irrationalis. Contradictorio autem modo fiebat in negatiua, scilicet non omne animal præter hominem est irrationale, exponitur per distinctionem ex partibus contradicentibus, at quando est negatiua de copula, nõ d. si gno, ut omne animal præter hominem non est rationale, tunc copulatiue per tres uniuersales, prima negatiua, secunda, & tertia affirmatiua de eisdem subiectis & prædicatis, sicut prius scilicet, nullum animal aliud ab homine est rationale, omnis homo est animal, & omnis homo est rationale. Huius autem negatiua per distinctionem ex partibus contradicentibus, ut, non omne animal præter hominem non est rationale. Quamuis autem hoc uerum sit, clarius & distinctius resolutio fiet, si per duas tantum exponentes resoluantur, omnis nempe secundis, nõ cum exceptiue propriæ non fiant, nisi cum exceptus terminus continetur sub eo a quo sit exceptio, non opus est, hanc, exponentem addere. Poterunt autem tales exponentes his dictionibus facilius retineri. Date, Prompti. Panam Pigro, quæ eadem uia procedunt, sicut in Excellentius, ut prima, sit pro prima exceptiua, & ita reliquæ suo ordinem, similiter prima, & secunda contradicant.

TERTIVS.

69

tertia etiam, & quarta, at prima & tertia sint contrariæ, secunda & quarta subcontrariæ, ut facile erit cuilibet experiri.

Cap. XI. De Reduplicatiuis.

Vnt aliæ propositiones, quæ Reduplicatiue dicuntur, Sed eo quod aliquod signum habeant quod aliquid supra terminum præcedentem superponat, ut homo inquantum rationalis est risibilis, hæc autem signa dupliciter usurpantur, aliquando termini præcedentis aliquam rationem manifestant, secundum quã aliquid idem denotatur conuenire, ut, ens inquantum ens, est obiectum Metaphysicæ: color quatenus color, est obiectum usus, & tunc dicuntur specificatiue teneri. Aliquando causam prædicati important, ut homo quatenus rationalis, est risibilis, id est, causa cur homo sit risibilis, est quia rationalis est, & tunc quadruplex constituitur reduplicatiuarum species, sicut in aliis. Prima est pure affirmatiuarum, homo inquantum rationalis, est risibilis. Secunda negatiuarum de signo, non omnis homo inquantum rationalis, est risibilis. Tertia negatiuarum solum de copula, homo inquantum rationalis, non est risibilis. Quarta, est, in qua totum negatur, non omnis homo inquantum rationalis, non est risibilis. Et quamuis a multis harum quælibet per quatuor exponentes manifestari soleat, id tamen inutile uidetur, commodius autem & distinctius erit ad causales reducere, & secundum has in omnibus de illis iudicare. Reducitur igitur prima ad causalem affirmatiuam, quia homo

est rationalis, homo est risibilis. Secunda ad causalem negatiuam, non quia homo est rationalis, homo est risibilis. Reducitur tertia ad causalem affirmatiuam de solo consequenti negato, ut, homo in quantum rationalis, non est risibilis, id est, quia homo est rationalis non est risibilis. Quarta uero ad causalem negatiuam de consequenti negato, ut non omnis homo in quantum rationalis, non est risibilis, id est, non quia homo rationalis est, risibilis non est. Sic igitur exponi congrue potest reduplicatiua, quando casualiter tenetur, nam quando specificatiue tenetur, tunc nullo modo per causalem exponi debet, sed aliquo uocabulo clariori explicari, ut homo, in quantum homo, est species, id est homo communiter sumptus, & in generali est species. Aliquando reduplicatio fit non in causa, sed secundum consequentiam solam, ut homo in quantum risibilis, est rationalis, sed hoc raro, & tunc non per causalem sed per conditionalem si t expositio scilicet, si homo est risibilis, homo est rationalis.

Cap. XII. De Exponibilibus quibusdam Verbis.

Reper signa Syncategorematica sunt aliqua Categorēmata, quae cum obscurum reddant propositionis sensum expositione egent, inter ista, est uerbum *Differt*, Aliud, & Diuersum. Duplex harum propositionum constituitur species, prior affirmatiuarum, homo differt ab equo, uel, est alius seu diuersus ab equo, & talis per tres exponentes exponenda est, duae priores sint affirmatiuae, per quas extremorum existētia significatur, ter-

tia negatiua eorūdem extremorum inter se, ut, homo est, & equus est, & homo non est equus. Posterior species est negatiuarum, quae disiunctiue contradictorio modo exponi debent, ut, homo non differt ab equo, homo non est, uel equus non est, uel homo est equus.

Sunt etiam alia duo Verba, quae propositiones Exponibiles & affirmatiuas, & negatiuas constituunt, quae sūt incipit & Desinit, haec iungitur rebus, quae unico instanti totum suum esse habent, aut perdunt, uel rebus, quae spatio temporis, & successiue esse acquirunt, & deperdunt. Primi generis sunt substantiae. Secundi sunt multa accidentia, & secundum hoc uarie talia uerba exponenda sunt. Verbum incipit, quando iungitur termino significanti substantiam, est resoluendum per copulatiuam, cuius prior pars sit de praesenti affirmatiua, & posterior negatiua de praeterito cum isto aduerbio immediate, per quod denotatur temporis illius praeteriti propinquitas cum tali praesenti, ut homo incipit esse, homo est, & immediate ante hoc non fuit, quando uero iungitur termino significanti rem quae successiue habet suum esse, est resoluendum etiam copulatiue per hypotheticam, cuius prior pars sit de praesenti negato & futuro affirmato cum illo eodem aduerbio, calor incipit esse, calor non est. & immedie post hoc erit. Si uero talis propositio fuerit negatiua, disiunctiue contradictorio modo exponetur, ut calor non incipit esse, calor nūc est, uel, non immediate post hoc erit.

Verbum autem Desinit iunctum termino significati rem, quae totū esse suum simul habet, exponi debet per copu-

latinam, cuius prior pars sit de presenti negato, & posterior de præterito affirmato cum illo eodem aduerbio. Petrus desinit esse, Petrus non est, & immediate ante hoc fuit. Pari ratione quâdo inquitur rebus successiuis, in hoc enim nō est discrimen, motus desinit esse, motus non est, & immediate ante hoc fuit, negatiua autem propositio disiunctiue contradictrio modo est exponenda sicut in alijs omnibus. Horum rationes & causas querere, alijs est, quam nostra præsens patiatu speculatio, est enim negotium Physicum, satis sit Dialectico modum exponendi noscere, cætera supponantur.

Cap. XIII. De Comparatiuis & Superlatiuis.

Sunt etiam aliæ propositiones quæ aliqua indigent expositione, quales sunt propositiones de comparatiuo, & superlatiui. Propositio igitur de Comparatiuo tres habet exponentes. Prima est in qua subiicitur subiectu positiuo comparatiui. Secunda in qua subiicitur terminus cōparatus. Tertia, in qua unum cum altero respectu positui confertur, cum aduerbio denotante excessum, uerbi gratia, leo est fortior homine, leo est fortis, & omnis homo est fortis, & leo est magis fortis. Aliquando Comparatiuum sumitur abusiue, & tunc non ponit positiuum, ut melius aliquando dicitur minus malum. Quando autem propositio est negatiua, ut leo non est fortior homine disiunctiue contradictrio modo est resoluenda. Superlatiuum uero aliquando sumitur negatiue, aliquando positue, cum positue tenetur, resolui debet per copu-

latinam, cuius prior pars sit propositio ex subiecto & termino superlatiui composita, posterior affirmatiua de comparatiuo cum termino comparato uniuersaliter sumpto, uerbi gratia, Aristoteles fuit doctissimus Græcorum, Aristoteles fuit Græcus, & quocunque Græco doctior. At quando tenetur negatiue, posterior propositio erit uniuersalis negatiua, in qua subiicitur terminus superlatiui cum comparatiuo, & terminus comparatus est ipse subiectum, ut Cicero fuit eloquentissimus latinorum, id est, Cicero fuit latinus, & nullus latinus fuit illo eloquentior. Plures possent propositiones adduci, quæ expositione indigere uidentur, sed obseruanti modum resoluendi prædictas, & sensum locutionis, non erunt difficiles.

FINIS LIBRI TERTII.

INTRODVCTIONIS

IN DIALECTICAM

ARISTOTELIS,

LIBER QVARTVS.

DE ARGVMENTATIONE.

Cap. I. De Argumentatione bona, & mala
formali, & materiali.

Argumentationum partibus materiali-
bus, nempe propositionibus, & ipsarum
partibus & accidentibus hætenus dis-
cussis, nunc tandem ipsam argumen-
tationem explicare aggredimur. Est igitur
Argumentatio, quæ Consequentiæ dici solet, oratio in qua
unū ex alio inferri denotatur, ut superius declarauimus.
Hæc autem duplici parte constat, & Antecedenti, & Cō-
sequenti. Antecedens est illa propositio, ex qua altera
infertur. Consequens uero ea ipsa quæ infertur. Dicitur
illa, quæ talis consequutio unius ex altera denotatur, No-
ta illationis dicitur. Solet aliquando Consequentia uitio-
sa fieri, cum id quod inferri denotatur, non ita sicut de-
notatur infertur, oppositum autem in consequentiā
bona accidit. Hæc omnia in primo Libro explicui-
mus, nunc ad alia, quæ illic propter incipientium ca-

ptum inexplicata omisimus, transeamus. Consequentia,
seu Argumentatio bona duplex est, quædam formalis,
quædam materialis. Materialis est, oratio in qua pars
altera uere ex altera infertur, ob rerum solam coniu-
ctionem, ut Petrus est homo, ergo Petrus est substantia,
quia enim homo necessario cum substantia coniungitur,
ea sola causa fit, ut ex tali antecedenti consequens colligatur.
Diximus autem ob eam solam causam, quia non
propter modum colligendi, sed propter rerum connexio-
nem duntaxat illa fit illatio, si enim in cōsequenti aliud
colligeremus de Petro cum quo non necessario homo cō-
iungeretur, Consequentia uitiosa esset, ut si dixeris, Pe-
trus est homo, ergo Petrus est albus, potest enim Ante-
cedens uerum, & Consequens falsum esse, ex quo fit, ut
illa Consequentia non sit bona propter illam formam et
modum colligendi, scilicet ex uno alterum inferre, sed
propter connexionem rerum significatarum in Conse-
quenti, & Antecedenti. Unde talis Consequentia uale-
bit in omnibus his solum, in quibus talis connexio fuerit
reperita: propterea licebit argumentari eadem ratione
qua inferebatur, Petrus est homo, ergo est substantia, ita
scientia est habitus, ergo est qualitas, iustitia est uirtus,
ergo est habitus, Arbor est uivens, ergo est corpus:
In his enim omnibus eadem est connexio consequen-
tium cum suis antecedentibus, nempe superiorum cum
inferioribus. Tales igitur consequentiæ, & aliæ hu-
iusmodi materiales dicuntur, Argumentatio uero for-
malis, est oratio, in qua unum ex altera infertur non solum
propter rerum connexionem, sed etiam propter modum

colligendi, ut si dicas, Omne bonum est appetendum, Omnis uirtus est bona, ergo Omnis uirtus est appetenda. In hac enim argumentatione etiam si nulla esset rerum conexio propter solam formam talem inferendi, unum ex altero inferretur. Vnde fit, ut si talem formam applies alijs rebus quantuncumque inconnexis firma sit, & constans illatio ut si dixeris, Omnis lapis est animal, Omnis homo est lapis, ergo Omnis homo est animal, optime ex tali Antecedenti, Consequens colligitur. Talis consequentia formalis est, qua in omni materia in omni propositione simili applicata semper est bona, dico autem in Omni simili propositione, quia si applicetur dissimilibus propositionibus, apparebit quidem eadem, sed non erit. Similitudo autem duarum propositionum in his præcipue consistit, primo ut sint eiusdem qualitatis, id est si una est affirmatiua, & altera sit affirmatiua, si una negatiua, & altera etiam negatiua: hoc intelligere oportet quantum ad copulas principales. Vnde istæ in qualitate similes sunt, animal quod non est rationale, est risibile, homo qui currit, mouetur, Est enim utraque affirmatiua. Secundo, ut sint eiusdem quantitatis, id est si una uniuersalis & altera uniuersalis: si una particularis indefinita, aut singularis, & altera eodem modo. Tercio ut in utraque eadem sit acceptio terminorum, scilicet eadem Suppositio, Ampliatio, Appellatio, & sub hoc intelligitur, ut si una fuerit Modalis, & altera similiter eiusdem modi, uel æquiualentis, si una Exponibilis, & altera, si una de subiecto complexo, & altera. hec omnia eatenus dicta sint, ut cū formā Argumentationis aliquam, quæ in aliquibus propositionibus

positionibus bona erat, uelis alijs propositionibus applicare, obserues, ut tales propositiones in his tribus prioribus assimilentur, alijs talē formā argumentationis mutabis. Non enim eadem est forma, quæ est in istis. Omnis homo est animal, Omne risibile est homo ergo Omne risibile est animal, & ea, quæ est in istis, Omnis homo est animal, Tantum risibile est homo, ergo Tantum risibile est animal, uel propositiones huius non sint similes alterius: idē in alijs oportet dicere.

Cap. II. De Regulis Generalibus bonæ Consequentia.

Sunt aliquot generales regulæ, quibus Consequentiarum & argumentationum uis in inferendo maxime manifestatur, quæ aliquibus principiis innituntur, Primum est, Ex uero non sequitur nisi solium uerum. id est in bona Consequentia, si Antecedens uerum, est, oportet Consequens uerum esse, in quo principio fundatur. Prima Regula, Si antecedens est possibile aut contingens, Consequens etiam contingens aut possibile aut necessarium. si uero Antecedens necessarium, Consequens erit necessarium uerbi gratia, Homo currit, ergo mouetur. Huius Argumentationis Antecedens contingens est, pariter etiam & consequens, ut enim homo potest currere, & non currere, ita moueri & non moueri. Præterea homo est animal, ergo est substantia. Huius Antecedens necessarium & Consequens etiam necessarium. si enim daremus oppositum, Antecedens esset necessarium & consequens non ne-

cessariū, tunc posset uerum inferre falsum, quod fieri non potest, & patet, nam si Antecedens necessarium uerum erit semper si Consequens non necessarium poterit esse falsum, tunc igitur Antecedens uerum inferet consequens falsum, ut homo uidet, ergo homo est animal: Antecedens quidem possibile, Consequens necessarium, ex Possibili uero uel contingenti nunquam sequitur impossibile. Secundum principium. Falsum non sequitur nisi ex falso. Huic innititur altera regula, Si Consequens est falsum, Antecedens erit falsum, si Consequens impossibile, etiam Antecedens erit impossibile, si consequens contingens, Antecedens non erit necessarium: aliter enim si Antecedens esset necessarium, esset semper uerum, si autem Consequens contingens posset esse falsum, & tunc Antecedens uerum inferret consequens falsum contra primum principium.

Tertium principium. Ex falso potest sequi uerum, uel falsum, id est fieri potest, ut in bona Consequentia ex Antecedenti falso sequatur aliquando Consequens uerum aliquando consequens falsum V. g. ista est Consequentia bona, Homo est lapis, ergo est corpus, ubi antecedens falsum infert consequens uerum. Similiter & ista est bona, Homo est lapis, ergo caret sensu, ubi utrumque falsum, cui principio innititur.

Tertia Regula: Ex Antecedenti impossibili potest inferri Consequens aliquando impossibile, aliquando contingens, aliquando necessarium ut patet in his consequentijs, homo est equus, ergo homo est animal: hic enim ex impossibili infertur necessarium, similiter homo uolat, et-

ergo homo mouetur, ex impossibili sequitur contingens. Similiter etiam, homo est leo, ergo homo est rugibilis: utrumque est impossibile.

Quartum Principium. Verum infertur ex uero, uel falso, id est Consequens uerum potest inferri aliquando ex Antecedenti uero aliquando ex Antecedenti falso, ex quo sequitur quarta Regula. Consequens necessarium inferri aliquando ex Antecedenti impossibili, aliquando ex necessario aliquando ex contingenti, ut patet in his consequentijs, homo est leo, ergo homo est animal: homo est corpus, ergo homo est substantia. Equus est albus, ergo equus est corpus.

Quinta Regula. In bona consequentia contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis, non autem contra. Valet enim, homo currit, ergo homo mouetur, non mouetur ergo non currit. Non tamen ualeat a contradictorio Antecedentis, non enim ualeat, Non currit ergo non mouetur.

Sexta Regula. Quicquid infertur ex Consequenti, infertur etiam ex antecedenti, & ex quocunque infertur Antecedens, infertur etiam Consequens V. g. homo est animal, ergo est uiuens. Si ex hoc Consequenti inferamus, homo est corpus, poterit etiam inferri ex illo Antecedenti scilicet, homo est animal, ergo homo est corpus, quia Argumentatio dicitur de primo ad ultimum. Similiter in eadem Consequentia, si illud Antecedens homo est animal, infertur ex altero Antecedenti, nempe, homo est rationalis, ex eadem poterit inferri idem consequens, nempe, homo est rationalis, ergo homo est corpus. Hæc sunt Regulae

pro Consequentia bona observanda, post quarum explanationem ad species ipsius Argumentationis discutendas transeamus. habet enim Argumentatio quatuor sub se species, Syllogismum, Enthymema, Inductionem, & Exemplum, de quarum singulis ordine trademus, ac primum de Syllogismo qui omnium prima species est. Cum autem ex syllogismis quidam sit hypoteticus, qui partem aliquam Antecedentis propositionem habet hypotheticam, quidam Cathgoricus, qui ex simplicibus propositionibus conficitur, initium ab hoc sumemus, qui simplicior est.

Cap. III. De Syllogismo cathgorico & eius principijs.

SYllogismus est oratio, in qua quibusdam positis, necessario aliud sequitur per ea, quae posita sunt. Dicitur, Oratio, loco generis additur, Quibusdam, ut intelligamus non unam propositionem sed plures necessarias esse ad Syllogismum, non enim syllogismus est argumentatio quae ex unica propositione alteram infert, sed quae ex pluribus. Dicitur, Positis, ut notum sit, tales propositiones, ex quibus Syllogismus conficitur, aliquem inter se ordinem, & dispositionem habere, quam inferius trademus. Dicitur etiam, Positis, id est concessis, quia vis Syllogismi tanta est, ut si semel quis Antecedens admisit cogatur & Consequens admittere ex virtute ipsius antecedentis praecognosci, & hoc significatur in illo, quod dicitur, Ex necessitate aliud sequitur per ea, quae posita sunt.

Dicitur tandem Aliud quia conclusio, quae insertur semper est Enunciatio aliqua ab antecedenti distincta. Non enim est Syllogismus, cum idem insertur, quod erat in antecedenti. Constat autem Syllogismus materia & forma: Materia quidem duplex est, remota, & propinqua: Remota, sunt termini: Propinqua, simplices propositiones, quarum subiecta, vel praedicata termini dicuntur. Hi vero termini, ex quibus Syllogismus remote conficitur, tres solum sunt: Propositiones autem duae, quae Praemissae dicuntur, quae ex illis constant terminis. Cum igitur duplex propositio ex tribus terminis quinque bis unus sumatur, componi nequeat, sit ut unus illorum in utraque propositione repetatur, & talis, Medium in Syllogismo dici solet; Ille vero terminus, qui cum Medio in priori propositione, quae Maior dicitur assumitur, Maior extremitas appellatur, ille vero alter, qui in posteriori propositione, quae Minor dicitur, subsumitur, Minor extremitas vocatur, ut exemplo hoc patet, Omne animal est sensibile, omnis homo est animal: ubi, Animal, est Medium, Sensibile, Maior extremitas, Homo, Minor extremitas. Forma syllogismi est figura, & modus. Figura est ordinatio trium Terminorum inter se secundum debitam subiectionem, & praedicationem id est illa dispositio, qua inter se ita disponuntur, ut unus de Medio, vel Medium de altero, vel de utroque praedicetur, vel uterque de ipso. Modus est ordinatio propositionum inter se secundum certam qualitatem, & quantitatem, scilicet quod si una propositio negativa, altera sit affirmativa, vel si una particularis, altera uniuersalis, vel alijs modis, de quibus inferius dicemus.

Syllogismorum duplex est modus inferendi, prior eorum, qui directe concludunt, posterior eorum, qui indirecte. Ille syllogismus directe concludit, qui conclusionem infert, in qua Maior extremitas de Minori prædicatur, qualis est iste, Omne animal est sensibile, Omnis homo est animal, ergo Omnis homo est sensibilis. Ille uero concludit indirecte qui conclusionem infert, in qua Minor extremitas de Maiori prædicatur, ut Omnis homo est animal, Petrus est homo, ergo ali quod animal est Petrus. Eorum autem qui directe concludunt, quidam est perfectus, qui dicitur imperfectus. Perfectus est, qui nullius indiget, ut appareat necessario concludere. idest qui conclusionem ita clare, & dilucide necessario infert, ut lumine ipso rationis statim eius robur in concludendo perspiciatur, ut in isto, Omne animal est substantia, Omnis homo est animal, ergo Omnis homo est substantia. Imperfectus est, qui alicuius mutationis circa propositionem indiget, ut appareat necessario concludere, idest qui uere necessario concludit, tamen non id apparet, quin prius fiat aliqua mutatio, scilicet, aliqua conuersio, uel transpositio propositionis, per quam ad perfectum reducat, de qua reductione postea dicere oportet.

Cap. IIII. De triplici figura Syllogismorum,
& regulis communibus earum.

Syllogismorum figura triplex est, iuxta triplicem Medium cum extremitatibus dispositionem. Prima in qua Medium alteri extremitati subiicitur, & de altera præ-

dicatur, ut Omne animal est substantia, Omnis homo est animal. Secunda in qua de utraque extremitate prædicatur, ut Omnis homo est animal, Nullus lapis est animal. Tertia in qua utrique extremitati subiicitur, ut Omnis homo est corpus, Aliquis homo est animal. Sub quolibet autem figura uarij sunt syllogismorum modi, cum secundum quamlibet illarum multipliciter possint in quantitate, & qualitate ordinari propositiones. Sunt tamen quedam regulæ omni figuræ communes, quas generaliter obseruare oportet.

Prima. Ex puris particularibus nihil necessario sequitur, idest quando utraque præmissa est propositio particularis, uel Medium in utraque particulariter supponit, tales præmissæ erunt inhabiles ad inferendum aliquam conclusionem. Vnde iste syllogismus nihil ualet, Homo est animal, Equus est animal, ergo Equus est homo, semper enim Medium debet in una, uel utraque præmissa uniuersaliter supponere, quod si fuerit aliquod complexum dissimile, sufficiet ut una pars in una, altera in altera distribuatur, ut Omnis homo, & equus currit, sortes & Brunellus homo, & omnis equus sunt, ergo sortes, & Brunellus currit.

Secunda. Ex puris negatiuis nihil sequitur, idest quando utraque præmissa fuerit propositio negatiua, nihil ex tali dispositione sequetur formaliter. Vnde iste syllogismus est nullus, Nulla accidens currit, Nullus homo est accidens, ergo nullus homo currit. Dixi, formaliter, quia aliquando infertur conclusio, sed id non provenit ex ui syllogismi & propositionum dispositione, sed propter na-

furam quorundam Terminorum, qui adinueniuntur unus de altero negatur, ut Nullus homo est lapis, Nullus equus est homo, ergo nullus equus est lapis.

Tertia Si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio debet esse particularis, ut in hoc Syllogismo, Omnis musicus cantat, Aliquis homo est musicus, ergo aliquis homo cantat. In hac autem Regula id etiam obseruandum est, ne aliquis terminus particulariter supponatur in præmissis, uniuersaliter supponatur in conclusione. Vnde iste Syllogismus non ualeat, Aliqua substantia non est animal, Omnis homo est animal, ergo aliquis homo non est substantia, nam Maior extremitas supponebat in præmissis determinate, in conclusione uero distributive. Non autem ualeat a non distributo ad distributum.

Quarta, si aliqua præmissarum fuerit negativa, Conclusio negativa erit, propter has autem duas regulas dici solet Conclusio sequitur debiliore partem, id est si particularis, uel negativa fuerit aliqua præmissarum, talis erit conclusio.

Quinta. Medium non debet assumi in conclusione, aliter enim esset conclusio eadem cum una ex præmissis, non enim ualeat, Omne animal est substantia, Omnis homo est animal, ergo Omne animal est substantia Aliquando licet medium in conclusione ponere ad seruandam proprietatem Termini, ut Cognosco Petrum, & Petrus est ueniens, ergo cognosco Petrum, qui uenit: Non enim aliter ualeret, scilicet, Cognosco uenientem, tunc enim uariaretur appellatio, & daretur antecedens uerum, & consequens falsum.

Cap.V. De principiis quibus nituntur Syllogismi perfecti, & de modis perfectis primæ Figure.

Dvo sunt principia naturali lumine perspecta, quibus humanum ingenium dissentire nequit, & in his nititur quatuor modi Syllogismorum concludentium directe primæ Figure, qui modi perfecti ob id sunt, & ad eos ceteri reducuntur.

Alterum principium est, Quicquid affirmatur uniuersaliter de aliquo subiecto, affirmabitur de illo, de quo tale subiectum affirmatur: quod principium, uocant, Dici de omni, in quo fundantur due consequentiæ perfectissime, & Syllogismorum duplex modus. Prior, Quando prædicatum uniuersaliter affirmatur de subiecto, uniuersaliter affirmabitur de eo de quo tale subiectum etiam uniuersaliter affirmatur, ut Omne animal est substantia, & Omnis homo est animal, ergo Omnis homo est substantia, & iste dicitur primus modus figure primæ, scilicet Ex uniuersalibus affirmatiuis.

Posterior est Quando prædicatum de aliquo uniuersaliter affirmatur, si tale subiectum de alio particulariter affirmatur etiam prædicatum de eodem particulariter affirmabitur, ut Omne animal est uiuens, Aliquod corpus est animal, ergo aliquod corpus est uiuens. Alterum principium est, quando uniuersaliter negatur aliquod prædicatum ab aliquo subiecto, negabitur de eo etiam, cui tale subiectum competit & hoc uocatur Dici de nullo, in quo fundantur duo modi Syllogismorum perfectorum. Prior est, Quando prædicatum uniuersaliter negatur ab aliquo

subiecto, uniuersaliter etiam negatur de omni eo, de quo subiectum uniuersaliter affirmatur, ut Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal, ergo Nullus homo est lapis. Posterior est. Quando predicatum uniuersaliter negatur de subiecto, & subiectum tale particulariter de aliquo predicatur, ab illo particulari illud predicatum remouebitur, ut Nullum album est, nigrum, aliquis homo est albus, ergo aliquis homo non est niger. Hæc igitur duo principia per se nota quatuor modos perfectos constituit in prima figura, ut primus sit uniuersalis affirmatiuus, Secundo loco collocetur uniuersalis negatiuus, tertio particularis affirmatiuus, quarto particularis negatiuus. Sic autem uocantur, quia per primum infertur Uniuersalis affirmatiua conclusio, per secundum uniuersalis negatiua, Per tertium particularis affirmatiua, per quartum uero particularis negatiua. Antiqui memorie causa carmina composuerunt, quibus omnes utiles modi omnium syllogismorum cuiusque figure continerentur. sunt autem ista.

Barbara, Celarent, Darij, Ferio, Baralip-ton. *indirecte*
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Frisefomorum,†
Cesare, Camestres, Festino, Parocco,†, Darapti,
Felapton, Disamis, Datij, Locardo, Ferison.

In quibus obseruandum est esse quatuor uocales, A, E, I, O, Per, A, intelligitur Uniuersalis affirmatiua: Per, E, Uniuersalis negatiua, Per, I, particularis affirmatiua: Per, O, particularis negatiua. Similiter obseruandum est

in singulis dictionibus esse tres syllabas: si enim in aliquibus sint plures, ultimæ sunt metri causa. per primam syllabam intelligenda est maior, per secundam minor, per Tertiam Conclusio. Duo prima carmina sunt pro prima Figura, in quibus si respicias quatuor dictiones primas, inuenies quatuor modos syllogismorum perfectorum prædictos. Barbara, continet uniuersalem affirmatiuum Celarent, uniuersalem negatiuum, Darij, particularem affirmatiuum, Ferio, particularem negatiuum. Nec oportuit distinxisse alios duos modos, in quibus ex duabus uniuersalibus affirmatiuis inferretur particularis affirmatiua, & ex duabus uniuersalibus, altera negatiua, & altera affirmatiua, inferretur particularis negatiua, Nam hi modi sub Barbara, & Celarent, continentur: Syllogismus enim qui infert uniuersalem, potest etiam particularem subalternatam inferre.

Cap. VI. De Modis indirecte concludentibus in prima Figura, & de inutilibus modis eiusdem.

Preter quatuor prædictos modos perfectos, sicut adhuc in prima figura alij quinque indirecte concludentes, sequentibus quinque dictionibus indicati. Primus est, Baralip-ton, Ex duplici uniuersali affirmatiua, concluditur particularis affirmatiua, Omne animal est substantia, Omnis homo est animal, ergo aliqua substantia est homo.

Secundus Celantes, Ex duplici Uniuersali, altera affir-

matina, & altera negativa, concluditur indirec-
te negativa. Nullum animal est insensibile, Omnis ho-
mo est animal, ergo nullum insensibile est homo.

Tertius est Dabitur, Ex Maiori uniuersali affirmatiua,
& minori particulari affirmatiua concluditur particu-
laris affirmatiua, Omne album est currens, Aliquis ho-
mo est albus, ergo aliquod currens est homo.

Quartus est Fapesmo, Ex Maiori uniuersali affirmatiua
& Minori uniuersali negativa, concluditur negativa co-
clusio particularis, Omne album est coloratum. Nullus
coruus est albus, ergo aliquod coloratum non est coruus.

Vltimus est, Frisefomorum, Ex Maiori particulari affir-
matiua, & Minori uniuersali negativa, concluditur par-
ticularis negativa, aliquod nigrum est homo, nullum al-
bum est nigrum, ergo aliquis homo non est albus.

Sunt autem duae regulae Modis omnibus perfectis prima
figurae conuenientes, quae in modis indirec-
te concludentibus non habent uniuersaliter locum, quoniam prior est.

In Modis perfectis prima figurae, Minori existenti ne-
gatiua, nihil sequitur, unde non ualet, Omne album est co-
loratum, Nullus coruus est albus, ergo, Nullus coruus
est coloratus. Huius regulae ratio est, quia argumenta-
mur a non distributo ad distributum ex parte Maioris
extremis, cuius signum est, si enim talis extremitas
in Maiori distribueretur, esset syllogismus bonus, sed ta-
lis propositio esset a communi modo loquendi aliena.

Vnde iste ualet, Omne album est omne coloratum, Nul-
lus coruus est albus, ergo nullus coruus est coloratus.
Haec tamen regula non habet locum in modis indirec-

concludentibus. in fapesmo, & frisefomorum ualet mi-
nori existenti negativa, ut diximus.

Posterior regula est. In prima figurae modis perfectis,
Maiori existenti particulari, nihil sequitur, unde non ua-
let, Aliquod coloratum est album, Omne nigrum est co-
loratum, ergo omne nigrum est album. Huius regulae ra-
tio est, quia maiori existenti particulari, Medium in neu-
tra praemissarum uniuersaliter sumitur, cuius signum est,
si in una distribuitur, ualet: sed talis propositio erit
mutata. ut aliquod coloratum est album, Omne nigrum
est omne coloratum, ergo omne nigrum est album. Haec
etiam regula non ualet in Modis indirec-
te concludentibus, nam in frisefom, ualet maiori existenti particulari.

Ex his regulis simul cum prioribus communibus colligi-
tur, non posse esse in prima figura nisi quatuor modos per-
fectos, nam duae propositiones quadrupliciter possunt se-
cundum quantitatem ordinari, aut enim utraque uniuersa-
lis, aut utraque particularis, aut maior uniuersalis, &
minor particularis aut maior particularis, & minor uni-
uersalis. Quaeque autem harum secundum qualitatem
possunt adhuc quadrupliciter disponi: Quando enim utra-
que est uniuersalis tunc aut utraque est affirmatiua &
sic est primus modus utilis ad inferendum in Barbara.
aut utraq; negativa, & hic est modus inutilis, quia ex ne-
gatiuis nihil sequitur, aut prima est negativa, & secun-
da affirmatiua, & iste modus est utilis in celarent, aut
maior est affirmatiua & minor negativa, & iste est ter-
tilis modus per priorem Regulam positam. Item, quando
utraque est particularis tunc aut utraque est affirmatiua

na, uel utraque negatiua, uel prior affirmatiua & posterior negatiua, uel prior negatiua, & posterior affirmatiua, & in his omnibus nullus reperitur modus utilis, quia ex puris, particularibus nihil sequitur. Si uero maior sit uniuersalis, & minor particularis, aut utraque affirmatiua, & iste est modus utilis in Darij, aut utraque negatiua, & tunc est inutilis, aut prior negatiua, posterior affirmatiua & est utilis in serio: uel maior est affirmatiua & minor negatiua, & iste est inutilis, quia in prima figura minori existenti negatiua, nihil sequitur. Postremo potest esse minor uniuersalis, & maior particularis, aut utraque negatiua aut utraque affirmatiua, uel prior affirmatiua posterior negatiua uel prior negatiua, & posterior affirmatiua et nullus ex istis modis est utilis, quia maiori existenti particulari nihil sequitur in prima figura, unde solum supersunt quatuor modi, duo collecti ex prima combinatione, duo alij ex Tertia qui modi sunt illi predicti, inclusi quatuor dictionibus primis.

Cap. VII. De Regulis Secundæ figuræ,
& eius Modis.

Secunda figura est, in qua Mediū prædicatur de utraque extremitate, cuius figuræ tres regulæ speciales sūt Prima. quando Maior est particularis non ualet syllogismus. Non enim sequitur, aliquod coloratum est album, Nullū nigrum est album, ergo nullū nigrū est coloratum. Ratio huius est, quia ex parte Maioris extremitatis argumentamur a non distributo ad distributū, Vnde

si aliqua uia fuerit per quam talis extremitas in conclusione non distribuatur, ualebit syllogismus, ut aliquod coloratum est album, nullum nigrum est album, ergo nullum nigrum omne coloratum est.

Secunda, Ex puris affirmatiuis non ualet syllogismus. Omnis homo est animal, Omnis leo est animal, ergo omnis leo est homo, Huius ratio est, quia in neutra præmissarum Medium uniuersaliter sumitur, cuius signum est, si in altera distribuatur, ualebit syllogismus, Omnis homo omne animal est, Omnis leo est animal, ergo Omnis leo est homo.

Tertia. In secunda figura semper conclusio negatiua debet esse. Hæc pendet ex illa Regula communi, Vna præmissa negatiua existenti, conclusio negatiua erit. In secunda figura quatuor modi utiles inueniuntur, selecti ex sexdecim modis, sicut in prima figura. Designantur autem quatuor dictionibus primis tercij carminis, scilicet. Cesare, Camestres, Festino, Baroco.

Primus. Ex maiori negatiua uniuersali, & minori affirmatiua uniuersali infert conclusionem negatiuam uniuersalem directe, Nullus lapis est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis, Potest hic indirecte concludere, si Conuertens conclusionibus inferatur, scilicet: Nullus lapis est homo.

Secundus est Camestres, Ex Maiori uniuersali affirmatiua, & Minori negatiua uniuersali, infertur conclusio negatiua uniuersalis directe, & quia negatiua conuertitur simpliciter, etiam hic modus potest indirecte concludere, Omnis homo est animal, Nullus lapis est animal.

ergo nullus lapis est homo, uel indirecte, Nullus homo est lapis.

Tertius est festino, Ex maiori negativa uniuersali, & Minori affirmatiua particulari sequitur Conclusio negativa particularis. Nullum iniustum est bonum, aliquis homo est bonus, ergo aliquis homo non est iniustus. Iste modus non concludit indirecte, quia particularis negatiua nec simpliciter, nec per accidens conuerti potest. Quartus modus est, Baroco, ex maiori uniuersali affirmatiua & minori particulari negatiua, conclusio infertur particularis negatiua, Omne currens mouetur, aliquis homo non mouetur, ergo aliquis homo non est currens. Eadem ratione nec iste potest indirecte concludere. Posset praeter hos alius esse modus concludens indirecte, scilicet: Ex maiori affirmatiua particulari & minori negativa uniuersali, quem modum diximus ineptum ad concludendum directe. Unde ualet, aliquod coloratum est album, nullum nigrum est album, ergo, aliquod coloratum non est nigrum, qui modus correspondet frifefom: qui erat in prima figura, concludens indirecte.

Cap. VIII. De Tertia Figura, Regulisque & Modis eius.

Tertia figura est, in qua medium utrique extremitati subijcitur, duo autem, ei insunt. Alterum est, minori existenti negatiua nihil sequitur, unde non ualet, Omne animal est corpus, aliquod animal non est lapis, ergo lapis non est corpus: Ex parte enim maioris extremitatis arguitur

arguitur a non distributo ad distributum, cuius signum est si in conclusione non distribuatür maior extremitas, ualebit, ut Omne animal est corpus, aliquod animal non est lapis, ergo lapis non omne corpus est. Alterum est in tertia figura semper conclusio est particularis. Unde non ualet omnis homo est rationalis, omnis homo est animal, ergo omne animal est rationale. Arguitur enim a non distributo ad distributum ex parte minoris extremitatis cuius signum est, si illa minor extremitas distribuatür, ualebit syllogismus sed tales propositiones afficiuntur de inconsueto modo loquendi. Unde ualet, Omnis homo est rationalis, Omnis homo omne animal est, ergo Omne animal est rationale.

In Tertia figura sex modi utiles inueniuntur, significati ultima dictione tertij carminis scilicet Darapti & sequentibus. Primus igitur est in Darapti Ex utraque praemissa uniuersali affirmatiua sequitur conclusio particularis affirmatiua. Omne animal est substantia Omne animal est sensibile ergo aliquod sensibile est substantia. Secundus est in Felapton. Ex praemissis uniuersalibus Maiori negatiua & Minori affirmatiua infertur Conclusio particularis negatiua, Nullum animal est insensibile, Omne animal est corpus, ergo Aliquod corpus non est insensibile.

Tertius est in, Disamis, Ex maiori particulari affirmatiua, & minori affirmatiua uniuersali infertur conclusio affirmatiua particularis. Aliquod animal currit, Omne animal est substantia, ergo aliqua substantia currit.

Quartus est in *Datifi*, Ex maiori uniuersali affirmatiua, & minori particulari affirmatiua inferitur conclusio particularis affirmatiua. Omne currens mouetur, aliquid currens est homo, ergo aliquid homo mouetur.

Quintus est in *Boccardo*, Ex minori affirmatiua uniuersali, & minori negatiua particularis. Equus non est homo. Omnis equus est animal, ergo aliquid animal non est homo.

Sextus est in *Ferison*, Ex maiori uniuersali negatiua & minori particulari affirmatiua sequitur conclusio particularis negatiua. Nulla arbor est animal, aliqua arbor est corpus, ergo aliquid corpus non est animal.

Etiam in hac figura Syllogismi indirecte concludunt, quorum conclusiones simpliciter conuerti possunt, quales sunt tres existentes in *Darapti*, *Disamis*, *Datifi*. Ex his omnibus patet, unde uiginti modos esse utiles, nouem ex prima figura, quatuor ex secunda, sex ex Tertia. Patet etiam in prima figura concludi omnia genera propositionum scilicet, Vniuersalem affirmatiuam, Vniuersalem negatiuam, & particulares affirmatiuam & negatiuam. In Secunda uero figura solum uniuersalem, & particularem negatiuas, in Tertia particulares affirmatiuam & negatiuam. Patet etiam inter omnes propositiones particularem negatiuam pluribus posse modis syllogizari. Concluditur enim directe in uno prima, & duobus modis secunda, & tribus tertia figura: Post hanc, particularem affirmatiuam, concluditur enim in uno prima & tribus tertia. Post hanc, Vniuersalem negatiuam, quae solum in uno prima & duobus secunda.

concluditur. Vltimum locum habet uniuersalis affirmatiua, quae solum syllogizatur in *Barbara*.

Cap. IX. De Modis reducendi Syllogismos imperfectos ad perfectos.

Superius Syllogismos imperfectos ad perfectos qui solum sunt quatuor primae figurae reducendos esse diximus, ut eorum uis, & in concludendo robur magis innotescat, prius tamen modum, quo id fiat, tradere oportet. Fit autem dupliciter ista reductio, aut per ostensionem, aut ad impossibile. Reductio per ostensionem, est cum aliquis syllogismus ex illis imperfectis per conuersionem alicuius propositionis per eosdem terminos sit in aliquo ex quatuor perfectis, ut si fiat syllogismus in *Cesare*, Nullus lapis est animal, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis, reducitur ad *Celarent* ostensue, nempe per simplicem conuersionem Maioris, sic, Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis. Vtimur autem hac ostensione, ut manifestemus conclusiones syllogismorum optime sequi ex suis praemissis. Vis autem probationis in hac regula consistit: Quicquid sequitur ex consequenti bonae consequentiae, sequitur etiam ex antecedenti. Cum igitur sit bona consequentia a conuersa ad conuertentem, quicquid sequitur ex conuertente, etiam sequitur ex conuersa. Talis autem Conclusio, sequitur ex Conuertente, ut manifeste patet in syllogismo perfecto, ergo eadem conclusio bene inferebatur etiam ex conuersa,

qua erat præmissa syllogismi imperfecti.
Reductio ad impossibile est, cum ex contradictorio conclusionis cum aliqua præmissa inferatur contradictorium alterius Præmissæ, & hoc in syllogismo perfecto. Fiat enim syllogismus in Barocco, Omne sensibile est animal, Arbor non est animal, ergo arbor non est sensibilis. Si sumatur contradictorium conclusionis huius pro Minori cum eadem Maiori, inferetur in Barbara contradictorium Minoris præcedentis, ut Omne sensibile est animal, Omnis arbor est sensibilis, ergo Omnis arbor est animal.
Versus huius reductionis est, cum quis negat conclusionem prædicti syllogismi concessa Maiori & Minori, existimans consequentiam non esse bonam, ob idque, præmissas posse veras esse, conclusione existente falsa. Tunc aduersus huiusmodi hominem sumendum est contradictorium conclusionis, quam negat, quod tenetur admittere tanquam verum, cum duo contradictoria simul vera non sint, & illud idem contradictorium simul cum una ex præmissis concessis inferatur contradictorium alterius præmissæ etiam concessæ in modo perfecto, quem non possit ipse negare, ut teneatur admittere duo contradictoria, quod est maxime absurdum, vel consequentiam priorem affirmare & probare ut bonam, cum non possit consequens illius esse falsum, Antecedente existente vero: Verbi gratia in syllogismo prædicto, concedit quis, Omne sensibile est animal, Arbor non est animal, negat autem conclusionem arbor non est sensibilis, tunc argumentor, contradictorium igitur erit verum, nempe

Omnis arbor est sensibilis, cum eadem igitur maiori, quæ data est vera, infero in syllogismo perfecto contradictorium minoris, sic, Omne sensibile est animal, Omnis arbor est sensibilis, ergo omnis arbor est animal, syllogismus hic in Barbara euidenter colligit ex præmissis veris conclusionem veram, quæ est contradictoria Minoris concessæ ut veræ, non igitur dandum fuit contradictorium illius conclusionis verum esse. Ecce quopacto conuincitur, conclusionem in Barocco non potuisse esse falsam, præmissis existentibus veris, Ex quo constat talem syllogismum esse argumentationem bonam, cum non possint præmissæ veræ esse, conclusione falsa. Hi igitur sunt duo modi syllogismos reducendi ad quatuor illos perfectos primæ figure.

Cap. X. De Modo, quo singuli Imperfecti ad Perfectos reducuntur.

Qui autem syllogismi, & qualiter, & ad quos perfectos reducuntur, manifestandum est. Omnes igitur syllogismi cuiusque figure, reducuntur ad illos quatuor primos perfectos primæ, sed non eodem modo, nec omnes ad unum: quod, ut facilius intelligatur, notanda sunt quatuor consonantes, quæ in dictionibus præscriptis reperiuntur, prima, quæ est in principio cuiusque dictionis, & hæc denotat talem syllogismum reducendum esse ad modum perfectum, qui tali litera incipit, ut qui incipit in, c, ad celarent, qui, e, ad Ferio, qui, b, ad Barbara, qui, d, ad Darij. Vnde cesare,

Canestres, Celantes, ad Celarent reducuntur: Barocco, Boccardo, ad Barbara, Festino, Ferison, Eapesmo, Felapton, ad Ferio, reliqui ad Darij. Est etiam, S, & hæc denotat talem præmissam, uel conclusionem significatam per uocalem præcedentem, conuertendam esse simpliciter, ut Cesare, ratione primæ nempe, C, indicat reducendum ad celarent, ratione, S, notatur, Maiorem, quæ significatur per, E, ante, S, conuertendam simpliciter, Est etiam, P, & hæc notat conuersionem per accidens præmissæ notatæ in uocali præcedenti, ut Darapti denotatur, ut conuertatur ad Darij per solam conuersionem Minoris, ubi est, P, per accidens. Est præterea, M, & hæc denotat transpositionem præmissarum, ut ex Maiori fiat Minor. Denique est, C, & notat talem modum reducendum per Impossibile, sumpto contradictorio conclusionis loco præmissæ notatæ per uocalem antecedentem. Sub hac autem reductione includuntur modi imperfecti indirecte concludentes.

Cesare igitur reducitur ad Celarent per conuersionem simplicem Maioris, Nullus lapis est animal, Omnis homo est animal, ergo nullus lapis est homo si dicas, Nullum animal est lapis, omnis homo est animal, ergo nullus homo est lapis.

Canestres etiam ad Celarent, per conuersionem simplicem Minoris, quod notatur in, S, medio, & præmissarum transpositionem, quod notatur per illud, M, & simplicem conuersionem conclusionis, quod notatur per ultimum, S, uerbi gratia. Omnis homo est animal: Nulla arbor est animal, ergo, Nulla arbor est homo: Reducitur

sic, Nullum animal est arbor, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est arbor.

Barocco ad Barbara ad Impossibile, quod significatur per, C, cum eadem maiori, & contradictorio conclusionis posito pro minori, Omnis homo est animal, Arbor non est animal, ergo Arbor non est homo sic, Omnis homo est animal, Omnis arbor est homo, ergo Omnis arbor est animal.

Eadem observatione poterunt omnes alij facile reduci, quos pro exercitatione iuuenum reducendos relinquimus. Quamuis autem Barocco, & Boccardo per impossibile reducantur, non ita hoc intelligendum est, quasi alij non reducantur, sed quod hi non ostensione, sed tantum per impossibile reducantur, ceteri enim, & ostensione, & per impossibile reduci possunt.

Cap. XI. Quo pacto alij Modi ad impossibile reducantur.

Cum non solum illi Modi duo, sed etiam omnes alij ad impossibile reducantur in eosdem quatuor primæ figuræ, superest ut Modum quo reduci possint, & ad quem ex illis quatuor reducantur, aperiamus non enim eadem uia omnes, nec ad eundem modum, ad quem per ostensionem, reducuntur. Propterea aduertendum est primo, syllogismos quatuor secundæ figuræ reduci, sumpto Contradictorio conclusionis pro minori cum eadem maiori, ex quibus insertur contradictorium Minoris, ut fiat in Cesare syllogismus. Nullus lapis est animal,

Omnis homo est animal, ergo Nullus homo est lapis. Reducitur sic iuxta prædictam regulam, Nullus lapis est animal, aliquis homo est lapis, ergo aliquis homo non est animal, qui syllogismus est in serio. At syllogismi Tertia figura reducuntur contradictorio conclusionis sumpto pro Maiori, cum eadem Minori, ex quibus inferitur contradictorium Maioris, ut fiat syllogismus in Darapti, Omnis homo est animal. Omnis homo est risibilis, ergo aliquod risibile est animal: Reducitur iuxta regulam sic, Nullum risibile est animal. Omnis homo est risibilis, ergo. Nullus homo est animal, in Celarent.

In modis autem indirectis prima assumendum est contradictorium conclusionis pro Maiori, & Maior debet fieri Minor, ex quibus inferetur contradictorium Minoris mediate, præter Celantes, in quo Minor sumenda est pro Maiori, & contradictorium conclusionis pro Minori ad inferendum contradictorium Maioris, ut fiat syllogismus, in Fapesmo. Omne animal est sensibile, nullus lapis est animal, ergo aliquod sensibile non est lapis, reducatur ad Barbara, Omne sensibile est lapis, Omne animal est sensibile, ergo Omne animal est lapis.

Aduertendum est secundo in syllogismis ad impossibile reducuntibus non semper inferri contradictorium præmissæ alterius syllogismi primo & immediate, aliquando enim inferitur contraria, ut in darapti, aliquando contraria conuertentis negatiue, ut in Fapesmo, sed quia ex istis, facile est deducere contradictoria, pro-

pterea asseritur, syllogismum ad impossibile inferre contradictorium.

Aduertendum est tertio esse aliquot dictiones, quibus manifestatur ad quos modos primæ figuræ, reliqui ad impossibile reducuntur, nempe Nesciebatis, Odiebam, Letare, Romanis, in quibus tria considerata sunt Primum, esse Quatuor uocales denotantes illos quatuor primæ figuræ, A, denotat Barbara, E, Celarent, I, Darij, O, Ferio. Deinde prima dictio habet quinque syllabas pro quinque modis indirectis primæ figuræ. Secunda quatuor pro quatuor modis secundæ. duæ ultimæ sex, pro sex modis Tertiæ, Postremo primæ syllabæ significant primos modos, Secundæ secundos, & sic consequenter in qualibet dictione. Vnde Nesciebatis, prima syllaba est pro Baralipon, notat reducendum ad Celarent. Secunda notat Celantes reducendum ad Darij, & sic consequenter. Pariter in secunda figuræ, Odiebam, prima indicat Cesare reducendum ad serio. Secunda Camestres reducendum ad Darij, eadem est ratio in alijs omnibus. Aduertendum est ultimo Aristotelem etiam duos ex prima figuræ modos particulares, reduxisse ad alios duos uniuersales ad impossibile, sed non immediate, sicut reliquos, sed mediate. nam primo reducuntur ad secundam figuram, & ex secunda figuræ per ostensionem postea reducuntur ad Barbara, & Celarent, ut Darij ad impossibile reducitur ad Camestres eadem regula qua syllogismi secundæ figuræ reducuntur: nempe, cum eadem Maiori, &

contradictorio conclusionis pro Minori, ex quibus infertur contradictorium Minoris, ut fiat in Darij, Omne animal sentit, aliquod album est animal, ergo aliquod album sentit, reducitur Omne animal sentit Nullum album sentit, ergo Nullum album est animal.

Ferio autem reducitur ad Cesare, ut nullus lapis est animal, aliquod album est lapis, ergo aliquod album non est animal, reducitur, Nullus lapis est animal, Omne album est animal, ergo nullum album est lapis, Postea uero hos reducere ad Celarent ostensum facile est. Ex quibus omnibus patet quot sint Syllogismorum modi, & quo pacto omnes ad illos duos uniuersales primos, tanquam ad fontem reducantur. Erit satis utile, si studiosi iuuenes in his reducendis maxime exerceantur, totum enim negotium logicum maxime ex natura syllogismi recta cognitione, & speculatione dependet, ob idque nos quosdam solum reduximus, ut iuxta regulas his exemplis illustratas reliquos inter se conferentes reducerent.

Cap. XII. De arte inueniendi Medium ad concludendum quamque propositionem

Postquam uniuersos modos concludendi in qualibet figura ostendimus, superest, ut artem qua proposita quauis conclusione, Medium aptum ad eam concludendum inueniatur, ostendamus. Hæc autem sequentibus continetur conclusionibus. Ante quas oportet

supponere notitiam trium Terminorum scilicet, medij antecedentis, consequentis, & extranei. Illud medium dicitur antecedens ad aliquem terminum, quod infert illum uel tanquam inferius, uel tanquam conuertibile, ut homo est antecedens ad animal, & ad risibile. Illud dicitur consequens alicuius, quod infertur ex illo, uel tanquam superius, uel tanquam conuertibile, ut animal est consequens ad hominem, & hinnibile ad equum. Illud autem dicitur extraneum, quod de illo non potest affirmari, ut homo ad equum.

Est igitur prima conclusio, ad concludendum uniuersalem affirmatiuam, quod solum fit in Barbara oportet sumere medium consequens ad subiectum, & antecedens ad prædicatum, id est terminum quide subiecto prædicetur, & sit illo superior, & inferior prædicato uerbi gratia ad concludendum Omne animal est substantia sume corpus, Omne corpus est substantia, Omne animal est corpus, ergo omne animal est substantia, uel sume aliquod conuertibile cum subiecto, scilicet sensibile, sic, Omne sensibile est substantia, Omne animal est sensibile, ergo omne animal est substantia.

Secunda. Ad concludendam particularem affirmatiuam in Tertia figura, uel in prima per conuersionem particularis affirmatiuæ sumendum est Medium, quod sit antecedens ad utrumque, scilicet subiectum & prædicatum, uerbi gratia Ad concludendum, aliquod animal est substantia, sume illud Medium homo, sic, Omnis homo est substantia Omnis homo est animal, er-

30. Aliquod animal est substantia, in Darapti.
Tertia. Ad concludendam uniuersalem negatiuam in
Cesare, & Celarent sumendum est Medium extraneum
ad predicatum, & consequens ad subiectum, uerbi
gratia ad concludendum, Nullus homo est lapis, su-
mendum est animal, uel, Risibile, sic, Nullum ani-
mal est lapis, Omnis homo est animal, ergo nullus ho-
mo est lapis, uel nullus lapis est animal, Omnis homo
est animal, ergo nullus homo est lapis.

Quarta. Ad concludendum eandem uniuersalem ne-
gatiuam in Camestres, uel celantes indirecte, sumen-
dum est Medium extraneum ad subiectum, & conse-
quens ad predicatum, ut ad concludendum eandem,
scilicet. nullus homo est lapis, sume inanimatum, Om-
nis lapis est inanimatus, nullus homo est inanimatus, er-
go, nullus homo est lapis.

Quinta. Ad concludendum particularem negatiuam
in Tertia figura aut indirecte in prima, sumere oportet
Medium antecedens ad subiectum, & extraneum ad
predicatum, ut ad concludendum, animal non est in-
sensibile, sumatur, Homo, sic, nullus homo est in-
sensibilis Omnis homo est animal, ergo animal non est in-
sensibile.

Sexta. Ad inferendum particularem affirmatiuam
indirecte in Baraliptron, & Dabitis, sumendum est me-
dium antecedens ad subiectum, & consequens ad prae-
dicatum, ut ad concludendum, aliquod corpus est equus,
sumendum, est, uiuens, sic, Omne uiuens est corpus,

Omnis Equus est uiuens, ergo aliquod corpus est Equus.
nec potest aliud Medium ad concludendum aptum su-
mi, si enim altius hoc speculati fuerimus, inuenimus
Medium aliquod posse modis nouem se habere ad extre-
mitates, ex quibus conclusio syllogismi constat, ex
quibus modis, sex apti, tres uero inepti ad inferendum
comperientur. Primo enim potest esse consequens ad su-
biectum, & predicatum, idest superius utraque extre-
mitate, & tunc est inutile; quia si superius est utraque
extremitate, debet de utraque affirmatiue predicari, &
faciet praemissas affirmatiuas in secunda figura, quod es-
se non potest. Secundo potest esse extraneum ad utraque
extremitatem, & sic etiam est inutile, quia debet de
utraque negari, & sic faceret ambas praemissas negati-
uas quae est combinatio inutilis. Tercio potest esse extra-
neum subiecti, antecedens praedicati, & sic etiam est inu-
tile, quia si est antecedens praedicati, denotat Maiorem
esse affirmatiuam in qua Maior extremitas, quae est prae-
dicatum, praedicetur de Medio, & si est extraneum Mi-
noris extremitatis, uel negatur de illa, & tunc in prima
figura esset minor negatiua, uel Minor extremitas negat-
ur de ipso, & tunc talis syllogismus esset in Tertia figu-
ra minori negatiua, quod esse non potest. Reliqui sex mo-
di, quibus medium potest sumi, sunt utiles & tales sunt
supradicti, nam uel est antecedens ad utraque, & tunc
infert particularem affirmatiuam in Tertia figura, uel
est consequens ad predicatum, antecedens ad subiectum,
& sic infert particularem affirmatiuam indirecte in Ba-

aliphton, & Dabitur, uel consequens ad subiectum, & antecedens ad predicatum, & sic insert uniuersalem affirmatiuam in Barbara, uel extraneum subiecti, consequens predicati, & sic insert uniuersalem negatiuam in Camestres, & Celantes, uel est extraneum predicati, consequens subiecti, & sic insert uniuersalem negatiuam in Celarent, & Cesare: Vel est extraneum predicati, antecedens subiecti, & sic insert particularem negatiuam in tertia figura, & indirecte in prima.

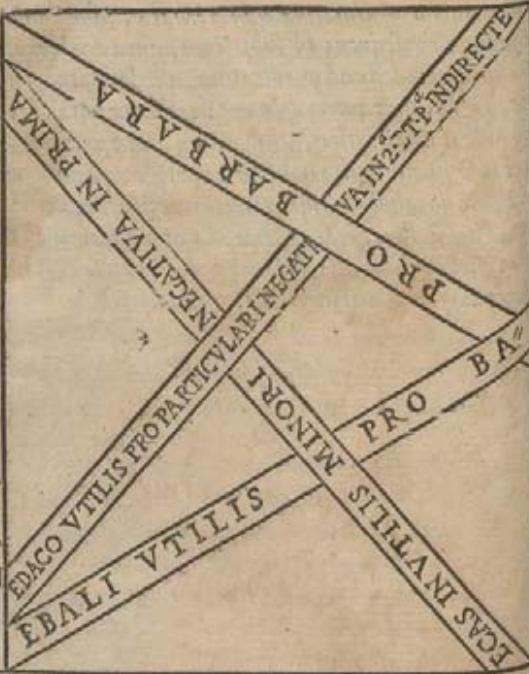
Cap. XIII. De Dictionibus, quibus hæ regulæ facilius retinentur, & de principiis quibus combinationes inutiles examinantur.

SI aut magis in præptu istas regulas habere cupis, sunt quædam inuenta dictiones, quibus facilius cognoscamus, quo Medio quæque propositio concludenda sit, Dictiones autem hæ sunt.

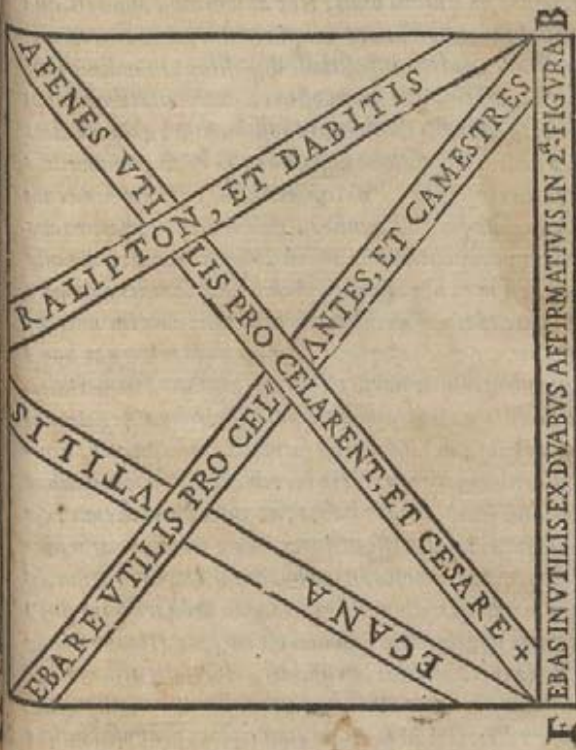
Fecana, cageti, Dasenes, Hebare, Gedaco, Gebali. Pebas, Hedas, Hecas in quibus primum est considerandum tertiam uocalem ultimam denotare conclusionem quæ debet inferri eo modo, quo superius diximus de istis uocalibus, ac propterea in tribus ultimis dictionibus non ponitur tertia uocalis, quia per illas designatur Medium inutile ad inferendum. Est secundo considerandum esse sex consonantes B, C, D, F, G, H. Per B, intelligitur medium consequens ad predicatum, per, C, antecedens ad predicatum per, D, extraneum ad predicatum: reliqua

tres sunt pro subiecto, F, consequens ad subiectum, G, antecedens, H, extraneum, Aduertendum tertio primam dictionem esse pro prima regula, secundam pro secunda & sic consequenter. Vnde Fecana idest ad concludendæ uniuersalem affirmatiuam in Barbara, sumendum est Medium consequens ad subiectum, quod denotatur per F, & antecedens ad predicatum, quod notatur per, c, sic in alijs, sunt autem duæ uocales medice notandæ. A, significat predicatum, E, subiectum. Hæ autem dictiones in sequenti figura habentur expressæ, quam figuram ridiculo uocabulo antiqui Pontem Asinorum uocabant, quia hominibus tardi ingenij ista ars inueniendi Medi non esset intelligibilis, sed iam profecto nullus est ita ingenij inops, cui non sit facilis, & manifesta.

C AGENTI VTI LIS PRO PARTICVLA AFFIRMANS ET Pr COVERSA D

AFENES INVTILIS EX DVABVS NEGATIVIS D.F.

LIBER

Sunt autem duo principia, quibus Aristoteles utitur ad combinationes inutiles syllogismorum examinandas, quae uocantur Dare terminos, in quibus Omni, & dare terminos, in quibus nulli. Hoc autem nihil aliud est, quod proposita combinatione aliqua inutili, dare tres terminos similes eadem dispositione dispositos, in quibus uniuersalis affirmatiua composita ex extremitatibus stet in ueritate cum illis duabus propositionibus, & dare alios tres eadem dispositione dispositos, in quibus uniuersalis negatiua composita ex extremitatibus sit simul uera cum illis duabus propositionibus, & per hoc probatur talis duarum propositionum dispositio esse inutilis, quia quae parte est uera negatiua uniuersalis, est inutilis dispositio ad inferendam affirmatiuam: nam tunc daretur antecedens uerum, & consequens falsum, quod repugnat bonae consequentiae: quia parte est uera affirmatiua uniuersalis, est inutilis eadem dispositio ad inferendum negatiuam eadem causa, ac ideo non est formalis consequentia. Formalis enim consequentia in terminis, & propositionibus similibus semper ita se habet, ut antecedens uerum, & consequens falsum esse nequeat. Dare terminos affirmatiue, est dare terminos, in quibus omni, Dare negatiue, est dare in quibus nulli, uerbi gratia uolo probare hanc dispositionem esse inutilem, animal est currens, Homo est animal, do tres terminos, in quibus uniuersalis affirmatiua constans ex extremitatibus propositionum compositarum ex illis, stet in ueritate cum eisdem propositionibus eodem modo dispositis, color, accidens, albedo, sic, color est accidens, albedo est color, Omnis albedo est accidens.

QUARTVS. 90

Talis ergo dispositio non potest inferre semper negatiuam quia modi affirmatiua ex illis extremitatibus compositis est uera. Do alios tres, in quibus Nulli, animal, currens, Homo. Animal currit, homo est animal. Cum bis potest esse quod nullus homo curret, ergo non est illa dispositio apta formaliter ad inferendum affirmatiuam, & sic oratio est inutilis: ita possunt dari termini in omni inutili combinatione. Potest autem in istis terminis inueniendis haec regula obseruari, ut accipiamus uel duos terminos diuersos, & qui adinuicem negantur cum aliquo superiori ad utrumque uel duos terminos, quorum unus sit consequens ad alterum cum aliquo extraneo, uel etiam cum superiore, uel tres disparatos, & per hos poteris examinare quamcunque combinationem.

Cap. XIII. De syllogismo ex obliquis,
& de Expositorio.

Aliquando syllogismi ex terminis obliquis fiunt, non solum ex parte extremitatum, ut Omnis creatura est Dei, Angelus est creatura, ergo Angelus est Dei. Omnis Iustitia est perfectio, in Deo est Iustitia, ergo in deo est perfectio, sed etiam ex parte Medij, aliquando enim medius terminus est obliquus, uel in Maiori, uel in Minori, uel in utraque simul. Etiam obliquus uariis esse potest iuxta casuum multitudinem, uerbi gratia cuique animali inest sensus, homo est animal ergo homini inest sensus. In omni loco est Deus, Terra est locus, ergo in terra est Deus. Sunt autem in istis ista obseruanda. Pri-

num ut extremitas, quæ fuerit obliqua in præmissis, ita
maneat in cõclusionẽ, ut apparet in syllogismis positis. Se-
cundo quando medium est obliquum in una præmissa, tunc
illa extremitas, quæ cum medio obliquo ponitur, debet in
conclusionẽ inferri in recto, & altera extremitas in obli-
quo, uerbi gratia Omnis ens est scientia, Corpus est ens,
ergo corporum est scientia. Quando uero in utraque est
obliquum medium, extremitas inferetur utraque in re-
cto, ut nulla pax uera inest impio, ocium inest impio, er-
go ocium non est pax. Tertio quando in præmissa nega-
ua fuerit obliquus, in affirmatiua rectus, sequitur conclu-
sio de obliquo nulli animal irrationali inest ratio, Equus
est animal irrationale, ergo Equo non inest ratio. quando
autem fuerit affirmatiua de obliquo, & negatiua recta,
non ita sequitur, non enim ualet, homo non est Angelus,
Omni homini inest intellectus, ergo Angelo non inest inte-
lectus. Præter hos syllogismos aliquando euenit, ut me-
dium in quibusdam sit terminus singularis, & hic syllo-
gismus expositorius dicitur, qui maxime Tertie figuræ
familiaris est eo, quod in ea Medium subiiciatur, prop-
rium autem sit singularium terminorum subiici. Petrus est
animal, & Petrus est currens, ergo aliquod currens est
animal. Finit etiam syllogismi expositorii ex medio uni-
uersali, puta cum uolumus alicuius generis, uel superio-
ris inferius aliquod demonstrare, ut si fieret syllogismus
in Barocco, Omnis homo est animal, aliquod album non
est animal, ergo aliquod album non est homo fit exposito-
rius si sumamus aliquod inferius sub minori, scilicet, ali-
quod album, quod non sit animal nempe Nixem, & fiat

Syllogismus, in Felapton, nulla nix est animal, Omnis
nix est alba, ergo aliquod album non est animal. Iste
syllogismus ab Aristotele uocatur Expositorius, quia
per assumptionem inferiorum probat inuerialius illud
minoris præcedentis, id est aliquod album non est ani-
mal, & talis etiam in alijs figuris a Tertia optime fie-
ri potest.

Cap. XV. De sex potestatibus, & tribus
defectibus Syllogismorum.

Syllogismorum potestates sex sunt, prima est plura con-
cludendi, syllogismus enim qui infert Vniuersalem, po-
test inferre eius Vniuersalis subalternatam, & inferens
conclusionẽ, potest inferre eius cõuertentem, & id quod
sequitur ex tali conclusionẽ.

Secunda est, Verum ex falsis syllogizandi, eadem enim
forma syllogismi aliquando uerum ex uero deducimus,
ut Omne animal est sensibile, Omnis homo est animal, er-
go Omnis homo est sensibilis: Aliquando uerum ex fal-
so, ut Omnis leo est rationalis, Omnis homo est leo, er-
go Omnis homo est rationalis: Aliquando etiam falsum
ex falso concluditur.

Tertia est, Circulariter syllogizandi: Est autem syllo-
gismus circularis ille, qui ex alterius conclusionẽ cum
unius præmissæ conuertente infert alteram præmissam
hoc autem fit in terminis conuertibilibus, ut Omne cor-
pus est compositum ex materia & forma, Omne ens mo-
bile est corpus, ergo Omne ens mobile est compositum

LIBER

Ex materia & forma: Fit circularis conuersa Maiori,
Omne compositum ex materia & forma est corpus, Om-
ne ens mobile est compositum ex materia & forma, er-
go omne ens mobile est corpus.

Quarta est, Conuersiue syllogizandi, Est autem syllo-
gismus conuersiuus, qui ex contradictoria, uel contraria
prioris syllogismi cum altera præmissarum tollit alterã,
idest eius contrariam, uel contradictoriam infert, quo
maxime utimur, quando alterius rationem euertere uo-
lumus, ut omne album currit, Omnis homo est albus, er-
go omnis homo currit: Fit conuersiuus ad tollendam Ma-
iorem, Nullus homo currit, Omnis homo est albus, ergo
aliquod album non currit. Potest etiam maior eadem
particularis fieri, & erit in Boccardo.

Quinta est, syllogizandi per impossibile: Est autem hic
syllogismus qui ex contradictorio alicuius propositionis
ueræ, negatæ, cum altera propositione clare uera, infert
manifeste propositionem falsam, ut fiat regressus ad ne-
gandum oppositionem propositionis negatæ, Verbi gratia
negat quis, sponsia est sensibilis, argumentabor sic, Om-
ne animal est sensibilis, Nulla sponsia est sensibilis, ergo,
nulla sponsia est animal: Ista conclusio est falsa, ergo præ-
missa aliqua falsa, non maior, quia est manifeste uera, er-
go minor, opposita ergo negata prius erat uera, hic autem
oportet sumere contradictorium nam in contrarijs ex fal-
sitate unius non sequitur ueritas alterius, cum utrumque
falsum esse possit.

Sexta potestas est, Ex oppositis syllogizandi. Est au-
tem iste syllogismus, quo ex duabus contrarijs, uel con-

QUARTVS.

92

tradictorijs infertur conclusio, qua negatur idem de se ip-
so. Utimur hoc contra proteruos, contraria, uel contra-
dictoria admittentes, Verbi gratia Nulla substantia est
animal, Omnis substantia est animal, ergo animal non
est animal.

Sunt autem tres in syllogismis defectus: Primus est, Pe-
tere principium, qui tunc accidit, quando idem per idem
uel aliquid per æque, aut magis ignotum probatur, ut
Omnis homo est homo, & omnis homo est homo, ergo om-
nis homo est homo. Secundus est, Non propter hoc ac-
cidere falsum, qui tunc euenit quando syllogizando fal-
sitas conclusionis illatæ imputatur alicui propositioni in
antecedenti quæ uere non erat causa falsitatis illius: hoc
autem maxime fit in syllogismis, in quibus est aliqua præ-
missa superflua, Verbi gratia homo est animal, & omne
corpus est uiuens, Omnis lapis est corpus, ergo Omnis
lapis est uiuens, Conclusio est falsa, ergo illa pars An-
tecedentis est falsa, scilicet, homo est animal. Hic fal-
sitas conclusionis imputatur propositioni, quæ non est
causa, nam ea semota adhuc sequitur conclusio falsa.
Tertius dicitur fallacia contrariæ opinionis, hic autem
est, quando assentimur duabus contrarijs, uel contradic-
torijs aut in uniuersali, aut in propria forma expressis,
ut qui admitteret omne animal est corpus, et nigrum nul-
lum est corpus, in communi admittit has, omnis coruus
est corpus, nullus coruus est corpus, quæ formaliter sunt
contrariæ. Hoc defectu admonemur, ne simus præcipites &
cōcedēdo, sed prius attēte cōsideremus, & oia perpēda-
mus, ne postea in cōtraria, uel cōtradictoria dilabamur.

Absolutis iam syllogismis, qui ex propositionibus simplicibus, ac modo uacantibus conficiuntur, non inutile mihi futurum uisum est, si ea, quæ Aristoteles fusissime de syllogismis Modalibus tractat, in breues, & pocas redegero conclusiones, ut has Iuuenes prius facile edocti, se ad grauiores in eisdem disputationes melius, & aptius accingant, ac propterea conclusiones simplices ex obscuro, & perplexo Aristotelis contextu eruias, proponam, difficultates quæ circa ipsas sunt, in propriis locum reseruando.

Quintupliciter igitur possunt ordinari istæ propositiones, secundum Modos duos necessario, & contingentem, de his enim, præcipuus est sermo, nam alij præposita, aut postposita una negatione, uel altera, æquivalent necessario, ut constat ex superioribus, aut enim utraque est de Necesario, aut altera de Necesario, altera de Inesse, quæ sine modo est, aut utraque de contingenti, aut una de contingenti, & altera de inesse, aut tandem una de contingenti, & altera de necessario. Hic autem summimus contingentes pro eo, quod potest esse, & non esse, quod dicitur contingens specialiter sumptum, cuius naturam explicuimus Libro Tertio, & inuabit lectorem illa eadem repetere.

Sit igitur prima Conclusio. In omni figura, & Modo cuiusque figuræ ex utraque præmissa de Necesario, conclusio sequitur de Necesario. Valet enim omne animal necessario est sensibile, omnis homo necessario est animal,

ergo omnis homo necessario est sensibilis, similiter nullus lapis necessario est animal, omnis gemma necessario est lapis, ergo nulla gēma necessario est animal. Idē in alijs modis & figuris oportet existimare.

Secunda conclusio. In prima figura Maiori existente de Necesario & Minori de inesse, sequitur conclusio de Necesario. In alijs uero figuris sequitur conclusio necessaria, si illa sit necessaria quæ est maior syllogismi reductione facta ad primam figuram. Vnde in secunda figura existente negatiua de necessario, affirmatiua de inesse, sequitur conclusio de necessario, qui negatiua sit maior in reductione ad primam. In Barocco hoc non ualet, quia non reducitur in terminis, nec in Boccardo, neutra enim existenti de necessario siue maiori, siue minori, & altera de inesse sequitur de necessario. In tertia uero figura si fuerit Vniuersalis negatiua de necessario, sequitur conclusio necessaria, ut in Felapton, & Ferison, quādo utraque affirmatiua sit uniuersalis, ut in Darapti, siue sit maior, siue minor, sequitur necessaria: si altera particularis, ut in Disamis, & Datisi, si uniuersalis fuerit necessaria, sequitur conclusio alijs modis non contingit in his figuris.

Tertia conclusio. In prima figura, utraque contingenti in quatuor modis sequitur conclusio contingens, & in eisdē modis etiam sequitur, quando utraque est negatiua uel Minor sola, sed imperfecte. Dico imperfecte, quia opus est prius conuertere Minorem negatiuam in affirmatiuam, uel utramque negatiuam in affirmatiuam, quod licet in Contingenti, ut superius diximus. Vnde se-

quitur, Contingit nullum album currere, Contingit nullum hominem esse album, ergo contingit omnem hominem currere, sed imperfecte sequitur, quia debemus mutare utramque negatiuam in affirmatiuam, ut clare, & manifeste sequatur. Similiter in alijs, modis, Minori uel utraque existenti negatiua.

Quarta Conclusio. In prima figura in eisdem modis quatuor seruata eadem qualitate, & quantitate propositionum, maiori existenti de contingenti, & minori de inesse, sequitur conclusio contingentis specialiter dicti, at contra, maiori existente de inesse, & minori de contingenti, tam affirmatiua, quam negatiua, sequitur conclusio contingentis non specialiter dicti sed communiter, scilicet pro possibili, & inesse sumpti, ut facile erit exemplis ostendere.

Quinta Conclusio in eadem prima figura idem iudicium est de inesse Necessario, & de inesse solo, ut si maior contingens, & minor necessaria, sequatur conclusio contingentis specialiter dicti, scilicet pro eo, quod potest esse, & potest non esse, at si maior de necessario & minor contingens, siue affirmatiua siue negatiua, conclusio erit contingentis generalis. Quod si necessaria fuerit maior, & negatiua, potest inferri conclusio de inesse, ut necessario nullum intelligens est equus, contingenter omnis homo est intelligens, ergo nullus homo est equus.

Sexta Conclusio pro secunda figura. Ex utraque contingenti in secunda figura utcumque disponantur nihil sequitur, nec quando negatiua est contingens, & affirmatiua necessaria uel de inesse. At quando affirmatiua est

contingens, & negatiua necessaria, uel de inesse, sequitur conclusio contingentis generaliter dicti, ut Necessario nullus equus est homo, contingenter omne currere, est homo, ergo contingenter nullum currere est equus. Septima conclusio pro Tertia figura. In tertia figura ex utraque de contingenti sequitur conclusio contingens, & ex una de contingenti, & altera de necessario, uel de inesse, si contingens fuerit illa, quæ est maior in reductione. In figura prima erit conclusio contingentis specialiter dicti, si uero fuerit in reductione minor, erit conclusio contingentis generaliter dicti.

Cap. XVII. De syllogismo hypothetico.

Postquam de syllogismo simplici hucusque latius differuimus, superest ut de syllogismo hypothetico introductionis modo aliquid attingamus. Est igitur syllogismus hypotheticus, qui ex altera aut utraque præmissa constat hypothetica. Huius tres sunt præcipue species secundum hypotheticas propositiones, ex quibus conficitur, Est enim conditionalis, copulatiua, Disiunctiua. Conditionalis est, qui ex præmissa constat conditionali, ut si sol lucet, dies est, sed sol lucet, ergo dies est fiunt autem in hisce duo modi syllogismorum, quidam procedunt ex maiori conditionali, & ipso antecedenti solo pro minori ad positionem eiusdem consequentis in conclusione, ut si est homo, est animal, sed est homo, ergo est animal, & hæc prima figura horum syllogismorum

esse potest, sub qua quatuor sunt modi; nam conditionalis potest habere utranque partem affirmatiuam, & tunc est primus modus, ut si sol lucet, dies est, sed sol lucet, ergo dies est. Aut utranque negatiuam, & tunc est secundus modus, ut si non est animal, non est homo, sed non est animal, ergo non est homo. Aut priorem affirmatiuam & posteriorem negatiuam, & tunc est tertius modus, ut si estas est, frigus non est, sed estas est, ergo frigus non est: Aut priorem negatiuam, posteriorem affirmatiuam & tunc est quartus modus, ut si non est sanum, est aegrum, sed non est sanum, ergo est aegrum.

Quidam alij syllogismi sunt, in quibus a tota conditionali maiori, & opposito consequentis pro minori, inferitur oppositum antecedentis pro conclusione, & hæc posterior figura horum dici potest, sub qua alij sunt quatuor modi similes precedentibus: Aut enim est tota affirmatiua, ut si est homo, est animal sed non est animal, ergo non est homo: Aut tota negatiua, ut si sol non lucet, dies non est, sed dies est, ergo sol lucet: Aut prior affirmatiua & posterior negatiua, uel contra, ut superius diximus.

Est alius syllogismus Hypotheticus, qui dicitur copulatiuus, quia ex copulatiua propositione procedit: Sunt autem tres modi horum, præsertim in copulatiuis negatiuis, id est in quibus negatio ipsam partium connexionem negat. Primus modus quando copulatiue partes non habent aliam negationem, quam eam, quæ totam ipsam negat, tunc enim ualet a tota copulatiua pro maiori

cum una parte affirmatiua pro minori ad alterius negationem, ut non homo currit simul & sedet, sed currit, ergo non sedet, uel etiam, sedet, ergo non currit: a Negatiua autem non ualet ad affirmatiuam, non enim dicitur, non currit, ergo sedet.

Secundus Modus est, quando utraque pars habet aliam negationem præter negationem totius, tunc enim ualet a tota copulatiua, & una negatione ad alterius affirmationem, ut Non homo non studet, simul & non legit, sed non studet, ergo legit, uel etiam, Non legit, ergo studet, contra non ualet.

Tertius Modus quando una pars habet negationem altera non, tunc enim ualet a tota copulatiua, & parte affirmatiua ad partem negatam, ut non homo currit, & non mouetur, sed currit, ergo mouetur. Hi sunt modi in copulatiuis negatiuis, nam in affirmatiuis non sunt syllogismi sed consequentiæ quedam, Omnis enim affirmatiua copulatiua infert quamlibet sui partem, siue ambæ partes sint affirmatiuæ, siue negatiuæ, siue una affirmatiua altera negatiua, ut homo currit, & leo est fortis, ergo homo currit, & ita in alijs omnibus poteris singulas partes per se inferre.

Est & syllogismus disiunctiuus, qui ex propositione constat disiunctiua in hoc autem procedimus semper a tota disiunctiua cum una parte ad oppositam alterius, uel cum opposito unius partis, ad positionem alterius partis, uerbi gratia aut est dies, aut est nox, est dies, ergo non est nox, uel aliter, aut est dies, aut est nox non est dies, ergo

est nox, hic autem argumentandi modus fit in disiuncti-
nis affirmatiuis, siue utraque pars sit affirmata, siue
utraque negata, siue prior affirmata, posterior negata,
uel contra, prior negata, posterior affirmata: semper ta-
men debemus procedere uel ab una parte ad oppositam
alterius, uel ab opposita minus partis ad alteram partem.
Vnde ualet quando utraque pars est negatiua, aut, non
est sanum, aut non est aegrum, sed est sanum, ergo non est
aegrum, uel aliter non est sanum, ergo est aegrum. Idem
fit quando utraque affirmatiua, & quando altera etiam
est affirmatiua.

Possunt autem duae figurae harum distingui sicut in con-
ditionalibus, altera in qua pro minori ponimus priorem
partem disiunctiuam, aut oppositam eius, pro consequenti
uero posteriorem, aut ipsius oppositam. Altera con-
tra, in qua pro Minori posteriorem partem, aut eius op-
positam ponimus, pro conclusione uero priorem, aut eius
oppositam, qui oēs syllogismi in eo fundantur, quod supe-
rius diximus, disiunctiuam esse ueram, cuius una sola pars
est uera, reliquas falsas. Ex his, multi colliguntur disi-
unctiuorum syllogismorum modi, quos per hanc artem
& regulam facile erit diligenti lectori, & admodum uti-
le inuenire, & singulos per se distribuere. Qui plu-
ra de istis syllogismis uidere cupit, Boet. legat peculi-
riter de his tractantem.

Cap. XVIII. De reliquis speciebus
Argumentationis.

SVperest, ut breuiter quid aliae argumentationum spe-
cies sint explicemus: Enthymema, ut Boet. asserit, est
oratio, in qua non omnibus praemissis propositis, festina-
ta inferitur conclusio, ut homo est animal, ergo homo est
corpus, dicitur etiam truncatus syllogismus, quia ei deest
aliqua praemissa, unde ad syllogismum reduci potest per
additionem illius praemissae, quae deest: Reducetur enim
illud Enthymema sic ad syllogismum, Omne animal est
corpus, Omnis homo est animal, ergo omnis homo est
corpus.

Inductio, quam alii Enumerationem uocant, est ab infe-
rioribus ad superius progressio, ut iste ignis calefacit, &
iste ignis calefacit, & sic de singulis, ergo Omnis ignis ca-
lefacit. Fit etiam aliquando inductio non a singularibus,
sed a minus communibus, ut homo sentit, leo sentit & re-
liqua animalia, ergo omne animal sentit. Aliquando
procedimus negative, aliquando affirmative de quibus
superius diximus in libro Tertio. Hic autem attenden-
dum est, ut omnia inferiora quoad fieri possit enum-
rentur.

Exemplum est ab uno singulari ad alterum propter ali-
quam similitudinem illatio, ut Deus pepercit Niuiitis
penitentibus, ergo & nobis parcat, si penitentiam aga-
mus. Potest exemplum aliquando a duobus, uel tribus,
singularibus, sumi, semper tamen obseruanda est aliqua

similitudo inter ea, in cuius uirtute unum singulare ex al-
tero colligatur. Exemplo; & Enthymemate frequen-
tius Rhetores, sicut syllogismo, & inductione Dialectici
utuntur. Hec sunt, quæ de argumentationibus, præser-
tim de syllogismis, Dialecticæ studiosos prædiscere oportet
ante Aristotelis doctrinam, postea fusius, copiosius,
ac exactius ista percepturos.

FINIS QUARTI LIBRI.

INTRO-

INTRODVCTIONIS

IN DIALECTICAM

ARISTOTELIS,

LIBER QVINTVS.

DE LOCIS ET FALLACIIS
SYLLOGISMORVM.

Cap. I. De duplici Syllogismo secundum
Materiam,

Syllogismus & forma, & materia, tan-
quam duplici parte intrinseca perfici-
tur. Forma dispositio, & ordinatio
duarum propositionum inter se secun-
dum debitam quantitatem, & qualita-
tem & trium terminorum dispositionem est, de qua ab-
de in Libro quarto locuti sumus. Materia proxima pro-
positiones sunt, ex quibus constructa est. Hæ autem in
duplici differentia se habent, quædam enim sunt Necessa-
ria, quæ semper ueræ sunt, nec eas aliquando falsas esse
accidit: quales sunt illæ, in quibus definitio, uel pars ali-
qua definitionis, genus nempe, aut differentia de definito
prædicatur: ut homo est animal rationale, homo est ani-
mal, ergo homo est rationalis. Similiter illæ, in quibus ali-
qua inseparabilis proprietas de subiecto prædicatur, ut

N

homo est risibilis, equus est hinnibilis, album est disgregatum uisus, ignis est calefactiuus. Similiter & illa, in quibus effectus de suis proprijs causis predicamus, ut animal rationale est risibile, frigiditas congregat, calor separat. Has omnes propositiones necessarias uocamus. Quaedam alie sunt, quae probabiles dicuntur, quasi probatae, & receptae, uel omnium consensu, uel plurimorum, uel sapientum, & horum, uel omnium, uel plurimorum, uel maxime probatorum. Sunt enim quaedam propositiones, quarum non est ea euidencia, quin possit intellectus eis dissentire, tamen receptae sunt iam ab omnibus tamquam uerae, ut figulus figulum odit: Omnis mater diligit filium suum: Amicis est benefaciendum, aliae a plurimis, ut Diuitiae sunt parandae. Honores sunt expetendi. Aliae ab omnibus sapientibus, ut ex nihilo nihil naturaliter fit. Sol est maior terra. Aliae a plurimis sapientibus, ut non sunt infiniti mundi: non est corpus indiuisibile. Plura sunt rerum principia. Haec enim olim receptae fuerunt a plurimis Philosophis, quamuis non omnibus. Aliae a paucis, sed celeberrimis, ut idae non sunt: Est quinta substantia praeter elementa: Visus fit peritus susceptionem. Haec enim a Peripateticis probantur. Omnes haec propositiones probabiles sunt, non quia uerae, aut falsae sint: sed quia pro ueris recipiebantur, & nulla uidetur ratio euidens in contrarium. Sunt etiam & aliae probabiles, quae ex istis aliqua uia deducuntur, quas aliqui probabiles mediatas uocant. Ex his igitur utrisque propositionibus fiunt syllogismi: quemadmodum enim eadem forma circuli, aliquando in aere, aliquando

in auro, uel in alia materia fit ita & eadem forma, & figura syllogismi, aliquando propositionibus necessarijs applicatur, aliquando uero probabilibus, ut si sumas propositiones has necessarias, Omne animal rationale, est risibile, Omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis. syllogismus conficitur in Barbara. At si sumas has probabiles, Omne quod est bonum, expetendum est, Omnes diuitiae bonae sunt, ergo, Omnes diuitiae sunt expetendae eadem fit in Barbara, forma. si igitur materiam ipsam syllogismi consideramus, duas syllogismorum species constituemus: & illorum, qui ex necessarijs constantur, & hi Demonstratiui: & eorum qui ex probabilibus, & hi Dialectici seu Topici dici solent.

Cap. II. De Demonstratione, & Dialectico Syllogismo.

Demonstratio syllogismus est, ex necessarijs propositionibus propriam conclusionis causam exprimentibus compositus. Duo enim necessaria sunt ad hunc syllogismum, qui demonstratio dicitur: alterum ut ex necessarijs constetur: ille enim, qui ex probabilibus aut alijs propositionibus, quae non necessariae sunt, componitur, demonstratio non est. Alterum, ut praemissae causa propria conclusionis sint: id est, in praemissis contineatur causa uera, propter quam conclusionis praedicatum subiecto inest. Propter haec igitur duo, ista demonstratio est, Omne compositum ex contrarijs corruptibile est, omne mixtum corpus est ex contrarijs compositum, ergo omne

mixtum corpus corruptibile est. Omnes enim hæc propositiones necessariae sunt, & causa, quare corpus mixtum corruptibile est, in præmissis exprimitur, nempe quia ex contrariis compositum est. Quo fit, ut in demonstratione hi termini tres concurrant, Maior extremitas, & hæc est aliqua proprietas de subiecto monstranda: ipsum subiectum, Minor extremitas, & causa proprietatis in subiecto, ipsum medium. Fit aliquando demonstratio cum medium est aliquis effectus, sed hæc non simpliciter demonstratio cum medium est aliquis effectus, sed hæc non simpliciter demonstratio dicitur. Hic syllogismus qui demonstratio simpliciter dicitur est adeo efficax, & validus, ut non quamcunque cognitionem conclusionis demonstrata efficiat: sed claram, certam, ac infallibilem, quæ dicitur Scientia, ac propterea demonstratio est syllogismus faciens scire, & scire proprie, est rem necessariam per propriam causam cognoscere. Syllogismus Dialecticus, est syllogismus ex probabilibus confectus. Nō oportet autem ut semper ex utraque præmissa probabili procedat: aliquando enim ex utraque probabili fit, ut omne bonum est amplectendum, Labor est bonus, ergo est amplectendus. Aliquando fit ex una probabili, ex altera necessaria, ut omnis uirtus est anteponenda diuitiis: Iustitia est uirtus, ergo, iustitia est anteponenda diuitiis: Maior probabilis quidem, Minor tamen necessaria, sicut homo est animal. Hic syllogismus non est adeo efficax, sicut prior, non enim scientiam conclusionis facit, sed opinionem, id est cognitionem quandam non admodum claram, certam, & infallibilem: secundum quam aliquando

decipi possumus. Quod enim opinione tenetur, errori expositum est. Tali syllogismo utimur circa quamlibet questionem dubiam, seu problema, probabiliter partem utranque probando. Est enim problema, questio, seu interrogatio contradictionis alicuius utranque partem amplectens: ut an diuitiæ sint bonæ, nec ne, an scientia præstet sanitati nec ne, an honor sit anteponendus fame nec ne. Horum utranque partem probabiliter Dialectici eo syllogismo disputamus. quædam enim logica pars, quæ Topica dicitur, ab alijs autem Dialectica, methodica, & uiam docet probabiliter circa quamlibet problematis partem disputandi, in qua quædam communes regulæ, & notæ continentur, ex quibus argumentorum copia suppediatur, quæ in præsentī brauiter, & clare tradenda suscipimus.

Cap. III. Quid Locus & quotuplex in generali.

Locus est argumenti sedes. Analogia seu similitudine sumpta a loco corporum, ut enim locus continet corpus, ita id a quo argumenta extrahuntur tanquam in eo contenta locus dicitur, Ideo aliter etiam definiri solet, nempe Locus est id, a quo ad propositam questionem conueniens trahitur argumentum. Præterea, quemadmodum res occultæ, & absconditæ maxime loci in quo sunt ostensione inueniuntur: ita argumenta, his quos locos uocant, cognitio apparent, ac propterea loci dicuntur. Unde definiri etiam solet, Locus est nota communis, cuius ad-

monitu, quod in unaquaque re probabile sit, inueniri potest: ac si clarius diceretur. Est signum quoddam commune argumenta ostendens, quibus probabiliter circa res disputare possimus. Tandem quemadmodum in locis uariis, uaria procreantur, & pro locorum diuersitate diuersa producantur, ita non omnia argumenta, quæ circa res fiunt, ab eodem fonte procedunt, sed a diuersis: ac ideo hæc, Loca uocantur. Locus duplex est, alter, qui dicitur Maxima, alter, Differentia Maxima. Locus maxima est propositio uniuersalis per se probabilis, cuius ueritati multe argumentationes Dialecticæ innituntur, uerbi gratia fiant istæ argumentationes. Planta est uiuens, ergo Planta est corpus animatum. Iustitia est uirtus, ergo Iustitia est habitus bonus. Concha est animal, ergo Est uiuens sensibile, omnes hæc, & similes, bonæ sunt. Quod si petas, cui innituntur omnes hæc, respondere oportet, has omnes huic inniti principio. De quocunque prædicatur definitio, de eodem & definitum potest prædicari. Talis propositio Maxima dicitur. Aduerte igitur partes definitionis: Dicitur propositio uniuersalis: quia maxima non solum est pro una, aut altera argumentatione: sed pro multis circa quancunque materiam, ut secundum prædictam maximam poterit argumentari in omnibus definitionibus quarumcunque rerum. Additur: per se probabilis: quia tales Maxima Dialecticæ non probantur, cū nullam illis probabiliorem assumere possimus propositionem, ad earum probationem: sed per se sunt probabilissime, & multe ex eis sunt necessarie. Additur ultimo: cuius ueritati multe argumentationes dialecticæ innituntur: ut intelligas, has Maximas non esse sumendas ut partes argumentationum, tanquam maiorem, aut minorem: sunt enim extrinseca principia, quæ argumentationem non de necessitate componunt, sed ipsam corroborant, & probare faciunt: quibus sublatis tales argumentationes nullius prorsus ponderis essent, ac propterea Maxima dicuntur, quasi supra Minores & Maiores, quæ sunt syllogismorum partes. Locus differentia maxime est, id quo inter se plures maxime distinguuntur & separantur, non enim omnes sunt eiusdem rationis, quedam enim argumenta unius rationis, quedam alterius procreant, unde uarie denominantur, ac tales denominationes dicuntur Loci differentia maxime, ut a contrarijs dicitur locus, a quo ducuntur argumenta probantia rem per sua contraria. a Definitione, a quo ducuntur argumenta probantia per definitionem, similiter a causis, ab Effectibus &c. Sicut autem sub una maxima multe argumentationes concluduntur: ita & sub una differentia maxime plures maxima continentur, ut sub hoc loco a definitione continentur plures maxime, nempe. De quo prædicatur definitio, etiam definitum. Quod prædicatur de definitione, etiam de definito: & alia, de quibus dicemus. Ut autem quomodo has differentias liceat sumere cognoscamus, tres termini in his argumentationibus sunt aduertendi, Medius, Minor extremitas, & Maior. Hi autem cognoscuntur, si talis argumentatio, quando syllogismus non fuerit, ad eum reducatur, cum enthymemata, & inductiones ad syllogismi formam reduci queant, ut Arist. docet uerbi gratia Animal rationale est risibile, ergo, Homo

ut intelligas, has Maximas non esse sumendas ut partes argumentationum, tanquam maiorem, aut minorem: sunt enim extrinseca principia, quæ argumentationem non de necessitate componunt, sed ipsam corroborant, & probare faciunt: quibus sublatis tales argumentationes nullius prorsus ponderis essent, ac propterea Maxima dicuntur, quasi supra Minores & Maiores, quæ sunt syllogismorum partes. Locus differentia maxime est, id quo inter se plures maxime distinguuntur & separantur, non enim omnes sunt eiusdem rationis, quedam enim argumenta unius rationis, quedam alterius procreant, unde uarie denominantur, ac tales denominationes dicuntur Loci differentia maxime, ut a contrarijs dicitur locus, a quo ducuntur argumenta probantia rem per sua contraria. a Definitione, a quo ducuntur argumenta probantia per definitionem, similiter a causis, ab Effectibus &c. Sicut autem sub una maxima multe argumentationes concluduntur: ita & sub una differentia maxime plures maxima continentur, ut sub hoc loco a definitione continentur plures maxime, nempe. De quo prædicatur definitio, etiam definitum. Quod prædicatur de definitione, etiam de definito: & alia, de quibus dicemus. Ut autem quomodo has differentias liceat sumere cognoscamus, tres termini in his argumentationibus sunt aduertendi, Medius, Minor extremitas, & Maior. Hi autem cognoscuntur, si talis argumentatio, quando syllogismus non fuerit, ad eum reducatur, cum enthymemata, & inductiones ad syllogismi formam reduci queant, ut Arist. docet uerbi gratia Animal rationale est risibile, ergo, Homo

est risibilis. Risibile est maior extremitas: animal rationale terminus est medius: homo uero minor extremitas. Et autem locum, a quo argumentum procedit cognoscamus, inspiciendus est terminus Medius, & ab eo denominandus est locus, ut si in eum est definitio, locus dicitur a Definitione: si definitum, a Definito, si causa, a Causis: si effectus, ab Effectibus & sic de reliquis. Locus differentia maxime triplex est in generali. Internus, Externus, Medius. Internus est a quo ducuntur argumenta probantia questionem per ea, quae sunt substantia rei, ut per definitionem per definitum, uel per ea, quae comitantur substantiam rei. Externus est, a quo argumenta petuntur, quae probant rem per extrinseca, & repugnantia: Medius, a quo argumenta sumuntur, quae rem per ea, quae nec omnino intrinseca, nec omnino extrinseca sunt, probant, de quibus sigillatim est dicendum.

Cap. III. De loco Intrinseco.

intrinsecus
Locus Intrinsecus duplex est. Altera Substantia rei: Alter a Concomitantibus substantiam. Locus a Substantia est a quo argumenta ducuntur, quae rem per ea, quae sunt substantia ipsius, uel eam significant, probant. Est autem locus triplex. a Definitione, & definito, a Descriptione, & descripto, ab Interpretatione & interpretato. Locus a Definitione est, habitudo definitionis ad definitum, secundum quam definitio ipsum definitum ferè semper secum. Vocamus autem hic definitionem, orationem inexplicantem naturam rei per ea, quae sunt de

substantia ipsius: qualis est definitio, quae datur per genus, & differentiam, uel per eas partes, quae sunt rei substantia. Ab hoc autem loco sumuntur quatuor modi argumentandi, quatuor Maximis innixi: duo ex parte subiecti questionis, duo ex parte praedicati, ut sit questio, an Iustitia sit uirtus: potest primo probari affirmatiue ex parte subiecti, ponendo ipsius definitionem, scilicet, habitus tribuens cuique quod suum est, est uirtus, ergo Iustitia est uirtus. Alter modus est negatiuus ad probandam oppositam partem adhuc ex parte subiecti: Habitus tribuens cuique quod suum est, non est uitium, ergo Iustitia non est uitium. Prior fundatur in hac maxima. Quicquid predicatur affirmatiue de definitione, affirmabitur de definito. Posterior in hac. Quicquid negatur de definitione, negatur de definito. Alii duo modi sunt ex parte definitionis praedicati, alter affirmatiuus, sic, Iustitia est habitus bonus, ergo Iustitia est uirtus: Alter negatiuus idem negando. Est autem Maxima prioris. De quo affirmatur definitio affirmatur definitum, posterioris uero. A quo negatur definitio, etiam definitum negatur. Aliquando conuerso modo per definitum definitionem probamus, & locus dicitur a definito, & sunt tot modi argumentandi fundati eisdem maximis mutando terminos, nempe. Quod affirmatur de definito, etiam de definitione: Quod negatur similiratione. Idem ex parte praedicati. Locus a Descriptione est similis fere loco a definitione, hoc uno dempto, quod loco definitionis sumimus descriptionem, & locus a definito similis est loco a descripto: Vocamus autem Descriptionem, orationem expli-

eantem rem non per differentias substantiales sed per accidentia propria, quæ passim ponuntur loco differentiarum, cum differentia ipsæ plurimum occultæ sint quo de finiendi genere fere semper Oratores utuntur, definiunt enim, seu describunt hominem esse animal bipes, magni cerebri, erecta facie. Sunt similes modi argumentandi, similes etiam maxime mutatis terminis. Tertius locus ab interpretatione, est autem interpretatio non rei, sed nominis explicatio, ut Philosophus est amator scientiæ, Theologus, qui de Deo loquitur, & similes, quæ cum suo interpretato recurrunt, & conuertuntur. Sunt autem & in his iisdem argumentandi modi, & maximæ terminis mutatis, quas omnes maximas describere, lectori erit facillimum. Ad hos locos descriptos reducantur alij quia modus idem argumentandi est. Sub loco a Definitione est locus a Differentia, sub loco a descriptione locus a proprio, sub loco ab interpretatione locus a synonymis, & locus a Conuertibilibus: synonyma dicuntur diuersæ voces eandem prorsus rem significantes, ut ensis, & gladius. Conuertibilia uero, quorum unum de altero ad inuicem uniuersaliter predicatur, ut flebile, risibile, omne enim flebile est risibile & omne risibile est etiam flebile, sunt etiam in his eadem maximæ quæ sunt in interpretatione.

De Locis à Concomitantibus substantiam.

Cap.V. De loco à Toto.

Locus a Concomitantibus substantia est, a quo argumenta trahimus per ea, quæ rem ipsam antecedunt,

comitantur, aut sequuntur, non sicut autem rei substantia. Est autem unus ex his locus a toto, & partibus, a quo argumenta ducimus, partes per totum, aut totum per partes probantia. Sex autem modis Totum aliquod est. Totum Vniuersale, totum in quantitate, totum integrale, totum in Modo, totum in Loco, totum in Tempore. Totum Vniuersale uocatur quodcunque superius predicatum respectu inferiorum, quæ partes subiectiui dici solent, ut animal respectu hominis, leonis, & aliorum, homo respectu indiuiduorum. Est autem a toto uniuersali modus argumentandi quadruplex. Primus ex parte subiecti affirmatiuus, a toto ad singulas partes disiectiue, ut elementum est leue, ergo, aqua, uel terra, uel aer, uel ignis est leuis, huius Maxima. Quod de toto uniuersali affirmatur, de aliqua eius parte affirmabitur. secundus ex parte predicati etiam affirmatiuus, a toto ad partes disiectiue, ut cibus est bonus, ergo utilis, aut honestus, aut delectabilis. Maxima, De quo totum uniuersale affirmatur, aliqua eius affirmabitur pars. Tertius ex parte subiecti negatiuus, a toto ad partes etiam disiectiue, ut animal non est expertus rationis, ergo uel homo uel brutum non est expertus rationis. Maxima. Quod negatur de toto, negatur de aliqua parte. Quartus negatiuus ex parte predicati a toto, ad singulas, aut omnes partes copulatiue, ut negligentia non est bona, ergo nec utilis, nec honesta, nec delectabilis. Maxima, a quo remouetur totum uniuersale, remouentur singule ipsius partes. Solet etiam argumentum sumi ab huiusmodi partibus ad totum, ac sunt totidem argumentandi modi. Primus ex parte su-

subiecti affirmatiuus a singulis partibus ad totum, Tempe-
rantia est amanda, ergo uirtus est amanda. Maxima.
Quod affirmatur de parte subiectiua, affirmatur de toto.
Secundus similis ex parte predicati affirmatiuus a par-
te ad totum, labor est utilis, ergo est bonus. Maxima. De
quo affirmatur pars subiectiua, & eius totum affirmabi-
tur. Tertius ex parte subiecti negatiuus a singulis par-
tibus ad totum, equus non intelligit, ergo animal non in-
telligit. Maxima. Quod negatur de parte subiectiua,
etiam de toto negabitur. Quartus ex parte predicati
negatiuus, a negatione omnium partium copulatiue ad
negationem totius, ut, planta nec est ignis, nec aer, nec
aqua, nec terra, ergo, non est elementum. Maxima.
A quo partes omnes subiectiua remouentur, & totum
remouebitur.

De Toto in Quantitate.

Totum in quantitate uocatur superius aliquod cum
signo uniuersalitatis aut particularitatis, ut si di-
cas, omne animal, nullum animal, uel aliquod ani-
mal, & ab hoc multiplex trahitur argumentum: ostenda-
mus primo in toto uniuersali, Est primus a parte subiec-
ti affirmatiuus a toto ad singulas partes, ut, omne ani-
mal est sensibile, ergo concha est sensibilis, & spongia est
sensibilis & reliqua. Maxima. Quod de toto in quanti-
tate uniuersali affirmatur, & de singulis partibus affir-
mabitur. Secundus ex parte predicati affirmatiuus, a
toto ad singulas partes, ut homo habet omnem sensum,

ergo uisum habet. Maxima. De quo affirmatur totum
uniuersale in quantitate, affirmantur singule partes.
Tertius negatiuus ex parte subiecti a toto ad singulas
etiam partes, ut nullum animal est insensibile, ergo leo
non est insensibilis. Maxima. Quod negatur de toto uni-
uersali in quantitate, negabitur de singulis partibus.
Quartus ex parte predicati negatiuus, a toto ad singu-
las partes, ut lapis nullum habet sensum, ergo non habet
uisum, Maxima. A quo totum remouetur uniuersale in
quantitate, & singule partes remouebuntur.
A partibus etiam ad huiusmodi totum trahitur argu-
mentum. Primus affirmatiuus ex parte subiecti, ab om-
nibus partibus copulatiue ad totum, ut aqua est corpus
simplex, terra est simplex, aer est simplex, ignis est sim-
plex, ergo omne elementum est corpus simplex. Maxima.
Quod de omnibus partibus predicatur, etiam de ipso
uniuersali in quantitate affirmabitur. Secundus ex par-
te predicati affirmatiuus, etiam ab omnibus partibus ad
totum, ut homo habet uisum, auditum, gustum, & reliquos,
ergo habet omnem sensum. Maxima. De quo omnes par-
tes affirmantur, et ipsum totum in quantitate uniuersale.
Tertius ex parte subiecti negatiuus, ab omnibus parti-
bus ad totum copulatiue, ut homo non caret sensu & bru-
tum non caret sensu, & omnia inferiora, ergo nullum ani-
mal caret sensu. Maxima. Quod negatur de omnibus par-
tibus, etiam uniuersaliter de toto in quantitate negabitur.
Quartus ex parte predicati ab omnibus partibus ad to-
tum, ut lapis non habet gustum, nec auditum, nec uisum,
nec reliquos, ergo nullum habet sensum. Maxima. De

quo omnes negantur partes & ipsum totum negabitur. Alterum totum est particulare, ut aliquod animal, & in hoc sunt similes argumentandi modi, qui erant in toto uniuersali, nam indefinitum quod totum uniuersale est, æquiualeat particulari, propterea non repetuntur.

A toto Integrali.

Totum integrale est, corpus aliquod respectu partium quantitatis, ut domus respectu fundamenti, & reliquarum partium huiusmodi, & animal respectu capitis, pectoris, uentris, &c. Hæ autem partes in duplici sunt differentia, quedam enim necessariae, quedam non necessariae sunt. Necessarie dicuntur, siue quibus totum consistere nequit, ut hominis necessariae partes sunt caput, cor, pectus. Non necessariae uero dicuntur, siue quibus totum ipsum potest consistere quemadmodum digitus, nasus, aures, non sunt animalis necessariae partes. Argumenta a necessarijs partibus solum ducimus. Est autem Primus argumentandi modus ab affirmatione totius integralis ad omnes simul, & singulas per se eius partes necessarias, ut est homo, ergo pectus habet, cor habet, & similia. Similiter, Deus gubernat uniuersum, ergo & homines gubernat. Maxima. Posito toto integrali, ponuntur partes necessariae. Alter modus est, a totius negatione, ad negationem partium omnium disiunctiue, ut non est domus, ergo uel non est fundamentum, uel non est tectum, uel deest aliqua alia pars necessaria. Maxima. Ablato toto, aufertur aliqua pars necessaria. A partibus

ad totum sunt alij duo argumentandi modi. Alter affirmatiuus ab omnibus partibus necessarijs ad totum, ut est cor, est pectus, sunt intestina, & reliquæ partes necessariae, ergo est animal. Maxima. Positis omnibus partibus, ponitur totum. Alter modus est a negatione unius partis principalis ad negationem totius, ut non est fundamentum, ergo non est domus. Maxima, ablata una parte necessaria aufertur totum.

De Toto in Modo.

Totum in modo uocamus quodcumque uocabulum respectu sui ipsius cum aliqua restrictione sumpti, quod Pars in modo dicitur: unde homo, totum in modo, homo doctus, Pars in modo. Oportet autem considerare, ut talis restrictio non sit distrahens, aut diminuens significationem totius. tunc enim non erit pars, aut totum, unde leo marmoreus, homo pictus, album secundum dentes, non sunt partes in modo. Sumitur autem in his argumentum, & a toto, & a parte. Primus a toto ex parte subiecti affirmatiuus, a toto ad partem, ut omnes homines appetunt scire, ergo homines rudes appetunt scire. Maxima, Quod de toto in modo uniuersaliter predicatur, etiam de parte affirmabitur. Secundus ex parte predicati affirmatiuus, a toto ad partem, ut Deus fecit cuncta animalia, ergo fecit animalia terrestria. Maxima. De quo totum in modo uniuersaliter affirmatur, etiam pars affirmabitur. Tertius ex parte subiecti negatiuus, a toto ad partem, Nullus homo est odio habendus, ergo

LIBER

nec homines inimici sunt odio habendi. Maxima. Quod negatur de toto uniuersaliter, & de eius parte negabitur. Quartus idem ex parte predicati, Deus nullos homines uult perire, ergo non uult homines peccatores perire, sed ut conuertantur. Maxima, De quo totum uniuersaliter negatur, etiam pars in modo negabitur. In his omnibus modis obseruatum est, & semper obseruari debet, ut quoties a toto hoc ad partes argumentati fuerimus, semper totum cum uniuersalitate sumatur, oppositum fiet, cum a parte in modo ad totum ducatur argumentum tunc enim totum particulariter sumere oportet. A parte similiter argumentamur ex parte subiecti, & ex parte predicati affirmatiue, & negatiue. Sunt enim maxima, Quod affirmatur de parte in modo, & de eius toto particulariter sumpto, & de quo affirmatur pars in modo, etiam totum particulariter, & quod negatur, de parte in modo, & de toto, & de quo negatur pars, etiam totum, particulariter tamen.

De Toto in Loco, & toto in Tempore.

Totum in loco, est aduerbium tempus uniuersaliter significans, ut, ubique, nullibi nusquam. Totum in tempore, est quod tempus uniuersaliter significat, ut Nunquam, semper, & similia. In utroque autem toto ualet ad singulas partes tam affirmatiue, quam negatiue, ut ubique est Deus, ergo in Deserto est Deus: ubique sunt animalia, ergo in india sunt animalia: nullibi est chimera, ergo in Hispania non est chimera. Similiter in tempore, semper Deus

QVINTVS.

105

per Deus fuit, ergo fuit Deus olim, nunquam lapides sentient, ergo nec post mille annos sentient. A Parte uero etiam ualet, a singulis enim partibus ad totum ualet, sed non omni modo sed a parte affirmatiue ad negationem totius negatiui, & a parte negatiue ad affirmatiui negationem, ut, hic est Petrus, ergo, nō nullibi est Petrus, Romæ non est Rex ergo non ubique est Rex, cras non legam, ergo non semper legam, cras legam, ergo nonnumquam legam. Quod si omnes partes sumamus, tunc ualet ab omnibus partibus simul ad suum totum, sicut in alijs uniuersalibus, ut Deus est in cælo, in terra, in mari, & alijs locis ergo est ubique. Idem in negatiuis, & alijs etiam totis. Maxime sunt. Posito toto in loco, uel in tempore, ponuntur singule partes. Posita una parte remouetur totum oppositum parti. positis omnibus partibus, ponitur illarum totum, possent etiam aduerbia, tempus & locum particulariter significantia, dici totum, ut alibi, aliquando, in quibus sunt idem modi argumentandi, qui in toto uniuersali, & indefinito.

Cap. VI. De loco à Causis.

Loci argumentandi a Causis fere inter omnes precipui sunt, ac merito inter internos numerantur, cū cause maximam cum rei substantia affinitatem habeant, adeo, ut per eas optime res definiri ualeant. Est autem causa id, ad cuius esse aliud sequitur, ut ignis causa est caloris, quippe ad ipsius esse, calor sequatur. Quadruplex autem est genus cause. Efficiens, Materialis, Formalis,

Finalis, de quarum singulis ordine trademus loca, & argumentandi modos.

A Causa Efficienti.

Causa efficiens, est id, a quo primo incipit motus, & operatio, verbi gratia ignis calefacit aquam, motus huius initium fuit ignis, ignis est causa efficiens. Causa efficiens diuidi solet in necessariam & sufficientem, necessaria ea uocatur, a qua ita procedit effectus, ut non possit posita causa non procedere, nec ab alia causa talis effectus possit provenire, ut solis presentia est causa diei, posita enim presentia solis, non potest non esse dies, nec dies ab alia causa provenire potest, quam ab illo. Altera causa est sufficiens, quæ suum effectum semper producit, quamuis effectus possit ab alijs causis provenire, ut ingulatio est causa mortis, & ignis causa caloris, tamen hi effectus ab alijs possunt provenire causis: multa enim calorem producant præter ignem, & mortem efficiunt præter ingulationem. Iterum, causa duplex est, quædam actus, quædam Potentia. Causa actus est, quæ operationem ipsam effectus significat, ut ædificans, domificans calefaciens. Potentia uero quæ non talem actum importat, ut domificatiua, calefactiuum ædificatiuum. Iuxta has distinctiones sunt quatuor modi uulgares argumentandi. Primus a causis necessarijs & effectibus affirmatiue & negatiue uerbi gratia sol lucet, ergo dies est & econtra dies est, ergo sol lucet, erit cito interpositio terræ inter solem, & lunam, ergo erit cito Eclipsis, & econtra.

Similiter negatiue: non lucet sol, ergo non est dies: non est dies, ergo non lucet sol in hemisphærio. Maxime horum sunt. Posita causa necessaria ponitur effectus, & posito effectus ponitur talis causa. Ablata causa aufertur effectus, & ablato effectus aufertur causa. Secundus locus a causa sufficienti ad effectum ualet affirmatiue, ab effectus uero solum negatiue, ut est ingulatus, ergo interijt: Est ignis, ergo est calor. Ab effectus, non interijt, ergo non est ingulatus, non est calor, ergo non est ignis. Maxime. Posita causa Sufficienti ponitur effectus. Ablato effectus aufertur causa sufficiens. Tertius a causa potenti ad possibilitatem effectus ualet affirmatiue, ab effectus uero existentia, ad præexistentiā causæ, ut domificator est, ergo possunt fieri domus Domus existit, ergo domificator fuit. Hic aduerte a causa ad effectum non ualere simpliciter, quia plura sunt necessaria quam domificator, ut possit domus fieri, nempe materia, & forma, & finis sed ualet positus alijs necessarijs. Maxime. Posita causa potenti cum alijs requisitis possibilis est effectus, & posito effectus necessario præcessit causa. quartus a causa actuali ad effectum, & econtra ualet affirmatiue, & negatiue, sed ex parte effectus cum uerbo denotante operationem, ut ædificans est, ergo ædificium fit, ædificium fit, ergo ædificans est, similiter negatiue. Maxime. Operante causa fit effectus: Cessante causa non fit effectus, & econtra. Præter hos modos uulgares sunt alij utiles admodum, cum enim omnis causa efficiens effectum sibi in eo, quo potest assimilari studeat, probabiliter quæ insunt causis attribuiamus effectibus, & econtra, ut mundus est

factus a Deo, ergo bonus est, liber iste est ab Aristotele editus, ergo philosophia bona refertus est: A magistris peritissimis didicit iste literas, ergo maxime peritus est, non est domificator peritus, ergo non erit domus pulchra, non conuersatur cum bonis, ergo non est bonus.

A causa Materiali.

Materialis causa est, ex qua inexistenti aliquid fit, sunt enim duo necessaria ad materialem causam: alterum, ut ex ea aliquid fiat alterum, ut ita ex ea fiat, ut assumatur ipsa intra id quod fit, quoparto ex terra dicimus fieri uasa, & ex lignis & lapidibus domum. Materia duplex est, altera permanens, altera transiens. permanens est, cuius substantia in re effecta manet, ut lignum materia permanens est cathedra, quia facta cathedra adhuc manet in ea lignum. Transiens uero, cuius substantia non manet, ut farina & aqua sunt materia panis, sed facto pane iam non est farina aut aqua. Sunt autem communes argumentandi modi. Primus a materialis causa siue permanentis, siue transeuntis affirmatione, ad effectus possibilitatem, ut farina & aqua sunt, ergo panis potest esse. lignum est, ergo potest fieri cathedra quamuis non simpliciter ualeat cum pluribus causis opus sit. Secundus locus a causis istis negative, sed non simili modo, sed a permanenti cum simplici uerbo, non est ferrum, ergo non sunt arma ferrea. A transeunti uero cum praeteriti uerbo ad praesentiam effectus, ut non fuit farina, ergo non est panis, ualebit tamen in praesenti

quando est uerbum significans operationem effectus, ut, non est farina, ergo non sit panis. Maxime horum sunt. Posita materiali causa possibilis est effectus. Remota materia permanenti remouetur effectus. Non precedente materia transeunti nullus sequitur effectus. Tertius modus est ab effectus, in permanenti ualeat affirmatio, non autem negatio, ut sunt arma ferrea, ergo est ferrum, negatio non ualeat, non sunt arma, ergo non est ferrum. In Transeunti negatio non ualeat, affirmatio uero sequitur causam praecessisse, ut panis est, ergo fuit farina. Praeter hos uulgares modos arguendi sunt alij utiles, nempe predicare proprietates quae insurgunt, ac proueniunt ex uarijs materijs, & remouere etiam quae diuersae sunt, ut homo est ex terra factus, ergo est corruptibilis, domus constat ex lapidibus, ergo durabilis est, gladius est ex plumbo, non igitur acutus est, & ad hunc locum pertinent argumenta, quae trahuntur ex locis, & diuersa natura locorum, ut pisces in aquis degunt, sunt igitur humidi, natus est in Germania, ergo strenuus est, & alia similia, quorum usus est frequens.

A Causa Formali.

Causa formalis est, qua res habet aliquod esse, ut albedo est causa formalis albi, & anima animalis. Haec duplex est, altera accidentalis, quale est omne accidens respectu proprii subiecti, quod denominat, altera substantialis, quales sunt formae quae faciunt substantias, ut anima hominis, anima leonis, forma ignis, & simi

les. Locus est facilis a causa ad effectum affirmatiue & negatiue, & ab effectu etiam ad causam, ut albedo inheret, ergo album est, non inheret, ergo non est album, & e contra. Maxima. Posita, uel ablata causa formali ponitur, uel aufertur effectus, & e contra. In hac est peculiaris argumentandi modus, pertinet tamen ad locum a coniugatis, propterea illic explicabitur.

A Causa Finali.

Finis est, cuius gratia aliquid fit, ut sanitas finis est medici, ipsius enim causa medicus remedia adhibet. In hac est uulgaris modus argumentandi, a fine bono, uel malo ad bonitatem, uel malitiam rei, dummodo sit finis per se, id est, ad quem res secundum se ordinatur, ualet enim, siui Deo bonum est, ergo & eius mandata obseruare bonum est, occidere, malum est, ergo insidias parare malum est. Dico quando finis est per se, nam si quis furetur ut faciat eleemosynam, furari non est bonum, quauis finis sit bonus, quia talis finis non est per se ipsius furti. Sunt tamen alij ualde utiles modi argumentandi in hac causa. Primus, cuius finis bonus, & id bonum, cuius finis melior, & id melius, cuius optimus, & id optimum, ut, melius est recte uiuere quam multa cognoscere, ergo melior scientia est ipsa uirtus, Optima naturalium cognitionum, est cognitio substantie primae, ergo Metaphysica est prima & optima scientiarum naturalium. Idem etiam ualet opposito modo de malo, cuius finis peior aut pessimus, id peius est, aut pessimum. Hinc iste locus pluri

um ualet ad persuadendum cum uoluntas maxime in bonum inclinetur, & a malo auersetur. Secundus qualis est finis, tales & debent alie tres cause admoeri, ex quo colligimus proprietates reliquarum causarum secundum finis proprietatem, ut domus debet nos defendere a uentis, debet ergo ex lapidibus fortibus constare, pater intendit bene filium educare, debet ergo bono magistro committere eum, gladius secare debet, oportet ergo ut sit acuta acie, huiusmodi sunt innumera argumenta. Tertius qualis est finis, talia debent esse media ad finem, ut, uis ad uitam ingredi, oportet ergo seruare mandata Dei, scientia praeitos esse oportet, studijs ergo, & ingilijs incumbendum est. quartus, a fine remouenda sunt media extranea, & deformia ei, ut studeo sapientiae, non ergo est mihi otiaandum, uir bonus aspirat ad felicitatem, non ergo uoluptatibus carnis se debet obruere. Secundum hanc normam innumera sumuntur argumenta.

Cap. VII. De loco a Generatione, & Corruptione, & ab Vsu.

Loca haec proxima causis sunt. Est autem Generatio, ut communiter explicemus rei productio, corruptio uero rei destructio. Vsus autem, secundum quem rebus utimur. Est locus a Generatione affirmatiuus, Cuius generatio est bona, & ipsam bonum, & e contra, similiter circa malum, Cuius generatio est mala, ipsum est malum, & e contra: Per bonum autem, & malum intelligimus reliqua nomina similes qualitates significan

ut Christi natiuitas bona fuit, ergo & Christus ipse bonus fuit, peccatum malum fuit, ergo & ipsum committere malum fuit. Alter locus a corruptione. Cuius corruptio bona, ipsum malum, & cuius corruptio mala, ipsum bonum: æquum est latrones suspendi, ergo latrones iniqui sunt, impium fuit Christum occidisse, ergo Christus innocens fuit. Hic autem attendamus, ut bonum, & malum per se sumamus, aliter enim non ualebit argumentum, non enim ualet utile nobis fuit Christum mori, ergo Christus inutilis fuit, quia non sumimus id quod est per se, mors enim, ut mors est, non est utilis, nec qua parte homines Christum occiderunt bonum fuit, sed ex ipsius beneplacito, qui morte sua nos redemit. Tertius locus est ab usu, cuius usus bonus, aut malus, et ipsum bonum, aut malum est, & e contra, dummodo usum, non autem abusus sumamus, ut letificare cor, stomachum roborare bonum est, ergo & uinum bonum est, non tamen ualet, occidere amicum, malum est, ergo gladius malus est, hic enim non usus, sed abusus est.

A Communitèr accidentibus.

Communitèr accidentia uocantur, quorum unum cum altero coniungitur, siue unum antecedit, alterum sequatur, siue simul sint, ut concepisse & parere, floruisse, & habere fructus, esse Irim, & futuram pluuiam, pati uerecundiam, & rubescere. Hæc autem sunt in duplici differentia. Quædam, quorum unum cum altero necessario coniungitur, quamuis non conuertibiliter, ut parere ne-

cessario coniungitur cum eo, quod est concepisse non e contra. Quædam, quorum unum cum altero plerumque coniungitur, ut hæc chanalia esse & rixas fieri. Tunc unus argumentandi modus, in ijs quæ necessario coniunguntur ex parte eius, quod cum altero iungitur affirmatiue ex parte uero alterius negatiue, qui modus est consequentia necessaria, ut peperit, ergo concepit, fructus fert, ergo floruit, e contra non concepit, ergo non pariet, non floruit, ergo non feret fructus. Alter modus est in ijs, quæ plerumque iunguntur, & in his sumitur similis consequentia, sed probabilis tantum, ut hæc chanalia sunt, ergo rixæ erunt, non sunt rixæ, ergo non fuerunt bachanalia. Ad hos argumentandi modos pertinent argumenta, quæ sumuntur a signis naturalibus physiognomicis, a prodigijs, a portentis, & quæ ab augurijs olim sumebantur, quamuis talia, argumenta iam inania, & fallacia sint. Reducuntur etiam argumenta, quæ sumuntur ex suspicionibus, a dictis, a factis alicuius, quamuis non omnia necessaria sint, aut probabilia.

Cap. VIII. De Locis Externis, ab Oppositis & Disparatis.

Non solum ab ijs, quæ rei substantia sunt, uel eam circumstant argumenta trahimus, sed etiam ab ijs, quæ extranea, & aduersa sunt, ac tales loci Externi dicuntur, inter quos de Oppositis, & disparatis esset modo agendum, si in primo Libro abunde hoc iam nouis auditoribus, quos in arguendo exerceret non concessissemus.

Hic solum maximas ipsas, & aliquos argumentandi modos, quos illic prætermisimus, aperiemus. Est maxima prima pro Relatiue oppositis, Relatiua simul se ponunt, & simul se perimunt in proprijs subiectis, ut, si pater est, etiam filius est, & si pater non est, nec filius est. Altera in eodem subiecto, si unum affirmatur, & alterum negatur respectu eiusdem termini, ut Petrus est filius Pauli, ergo non est eius pater, negatiue non ualet, non est pater, ergo non est filius, potest enim esse, quod nec sit pater, nec filius. Maxima pro Contrarijs, & Priuatiuis. De quo unum affirmatur, & alterum negari debet, ut nix est alba, ergo non est nigra, homo uidet, ergo non est cæcus, negatiue non ualet, nisi sumamus proprium subiectum capax talium oppositorum, & sumamus contraria, quæ non habent medium, tunc enim, de quo negatur unum, affirmatur alterum, ut homo non uidet, ergo est cæcus: leo non est cæcus, ergo uidet: aqua non est calida, ergo est frigida: ignis non est frigidus, ergo est calidus. In contradictorijs de quo affirmatur unum, negatur alterum, & e contra, ut lapis est non homo, ergo non est homo, non est homo, ergo est non homo, præsertim in subiectis existentibus. In Contradictorijs est modus argumentandi a contrario prædicati, ad contradictorium subiecti, ut homo animal est, ergo non animal non homo est, & etiam in consequentijs, ut si homo est, animal est, ergo si non animal est, non homo est, quæ consequentia dicitur e contrario. Alter modus in Contrarijs, cum contraria prædicata de contrarijs uel oppositis prædicamus, ut, Prudentia sit uirtus, ergo Imprudentia est uitium: Virtus est aman-

da, ergo Vitium est odio habendum, lumen deletat, ergo tenebræ contrisunt, quæ consequentia dicitur in ipso, cuius Maxima, Sicut se habet propositum in proposito, ita & oppositum in opposito, uel Contraria de contrarijs prædicantur.

De Loco à Maiori.

Maius uocatur id, quod magis probabile, & uerum uidetur, ut maius est hominem uincere equum, quam uincere leonem, hoc enim minus est, id est minus probabile, & minus apparens uerum. Argumentamur a Maiori ad minus negatiue tripliciter. Primo maiori & minori positis a parte subiecti, ut Angelus non potest cogere uoluntatem hominis, ergo nec Dæmon. Maxima. Vno de duobus enunciato si cui magis uidetur inesse, nō inest, nec ei, cui minus uidetur inesse, inerit. Alter ex parte prædicati positis maiori, & minori, ut homo non potest domare equum, ergo nec poterit subicere leonem. Maxima. Duobus de uno enunciatis, si quod magis uidetur inesse, non inest, nec id, quod minus. Tertius ex parte utriusque extremi, ut Rex non potuit expugnare castrum, ergo nec Dux expugnabit urbem. Maxima. Duobus de duobus enunciatis, si quod alteri magis uidebatur inesse, non fuit, ergo nec alteri alterum, quod minus uidetur, inerit. Horum trium maxima communis est, Si quod magis uidetur, non est uerum, nec id quod minus uidetur, uerum erit.

L I B E R
A Minori.

LOci a Minori sunt tres, sed affirmatiui, primus ex parte subiecti, ut Dux expulit hostes, ergo Imperator expellet. Maxima. Duobus de uno enunciatis, si quod minus uidetur, inest, & id quod magis uidetur, inerit. Secundus ex parte predicati, ut uicit leonem, ergo uincet equum, Maxima. Duobus de uno enunciatis, si quod minus uidetur inesse, inest, & id quod magis uidetur inerit. Tertius ex parte utriusque, ut Christus pro nobis grauissima tulit tormenta, ergo & nos hæc modica ferre debemus. Maxima. Duobus de duobus enunciatis, si quod alteri minus uidetur inesse, inest, & alterum, quod magis uidetur, alteri inerit. Communis Maxima. Si, quod minus uidetur, est uerum, & id, quod magis.

A Simili.

Similia dicuntur, uel quæ aliquam formam eiusdem rationis participant, uel quæ eandem inter se proportionem habent. u.g. albus albo simile est, & homo homini secundum formam, at Dux & Auriga similes sunt secundum proportionem. Vtroque autem modo ualet argumentum affirmatiue, & negatiue, ut, cygnus disgregat uisum, ergo & nix, equus non est particeps rationis, ergo nec leo. Debemus autem sinere similitudinem in eo, ratione cuius predicatum inest, aliter non ualebit, non enim ualet, cygnus sentit, ergo & nix, quia quauis similetur in albedine tamen albedo non est ratio qua cygnus sentit, similiter in simili secundum proportionem ualet, ut sicut se ha-

Q V I N T V S. III

bet ancilla ad dominam, ita sensus ad rationem, sed nõ debet ancilla imperare dominam, ergo nec sensus rationi, sicut se habet auriga in curru, ita dux in exercitu, sed auriga attente & caute debet dirigere currum, ergo & dux prudenter gubernare exercitum. Maxima. Similium & proportionalium idem est habendum iudicium. Huic loco adscribitur a Pari, seu Aequali, ut lex est, qui occiderit patrem obuolutus corio deiciatur in profluentem, ergo & qui occiderit matrem est deiciendus, quia par est peccatum. Etiam sunt opposita loca, nempe a dissimili et dispari, sed eorum non est admodum frequens usus, quorum Maxima, dissimilium, & disparium diuersa est ratio.

Cap. IX. De locis alijs Extrinsecis
a Transmutata propositione.

Propositis quatuor terminis, duobus prioribus proportionem eam habentibus, quã tertius et quartus habet eadem proportio primi & terti, secundi & quarti colligitur, atq; tale argumentum, a permutata propositione dici solet, quo argumentandi modo frequentius Arithmetici uti solent, ut sicut se habent duo ad quatuor, ita & sex ad duodecim, est. n. proportio dupla, scilicet maior numerus minorem bis continet, ergo, sicut se habet duo ad sex, ita se habebunt quatuor ad duodecim, utraque. n. est tripla, præterea sicut se habet homo ad risibile, ita equus ad binnibile, in utraque. n. predicatum de suo subiecto affirmatur, ergo sicut se habet homo ad equum, ita risibile ad binnibile, est enim utraque predicatio disparata.

Solent ab autoritate argumentū tantum duci affirmatiuum, ut philosophi docēt elementa esse quatuor, sunt igitur quatuor, uocamus affirmatiuum, quando auctoritatem affirmamus, quamuis id quod probamus sit negatiuum, ut philosophi docent cælum nō esse corruptibile, cælum igitur non est corruptibile. In hoc loco est latitudo probabilitatis, secundum maiorem uel minorem auctoritatem, Maxima. Experto cuique in sua arte credendum est. Super omnes auctoritates est diuina, ecclesiæ reuelata, cui secundum fidem catholicam assentire tenemur certior enim est quacumque scientia.

A Transumptione.

Transumptio est cum loco nominis ignoti, aliud idem notius significans sumimus, ut non est sapientis quicquam inconsiderate proferre, ergo nec prudentis, & ualet affirmatiue & negatiue. Est etiam transumptio, cum aliquid de aliquo probaturi ad aliud probandum nos transferimus, uel propter similitudinem cum illo, uel propter consensum disputantium, ut si quis uirtutem multum posse contenderet, ad id de Iustitia probandum se transferret ex consensu respondentis, uel probaturus equum hinnibilem, hominem risibilem probaret, quod alteri simile est, & quamuis sic communiter dici solet, uidetur etiam posse dici, locum a transumptione, esse a translatione, nimirum cum Metaphoris res probamus, &

hoc tam affirmatiue, quam negatiue, ut leo rugiens est timendus, ergo & Diabolus, paterfamilias est amandus & uenerandus, ergo & Deus: cani non est fidendum, ergo nec assentatori.

Cap. X. De locis Medijs.

Loci Medij sunt, a quibus argumenta, quæ nec prorsus extranea, nec prorsus intranea rei sunt, extrahuntur, ut in ipsorum explanatione patebit, quamuis Cicero cum alijs adnumerauerit. parum autem refert ab alijs secernere, uel cum alijs computare, dummodo ipsorum recta explicatio & usus tradatur.

A Coniugatis.

Coniugata dicuntur, quæ se habent sicut abstractum & concretum, ut album, & albedo, Iustum, & Iustitia. Est primus locus argumentandi in his predicando aliquid denotans bonum, uel malum tam affirmatiue quam negatiue, ut sanctum est obedire, ergo sancta est obedientia, diuitem esse non est optimum, ergo diuitie nō sunt optimum bonum. Alter modus est subiiciendo, & predicando in propositionibus essentialibus, ut album est coloratum, ergo albedo est color: in ijs uero, quæ per accidens sunt nō ualet, non enim sequitur, album est dulce, ergo albedo est dulcedo.

Casus sunt plura denominatiua inter se ab eadem forma inflexa, ut sapiens, sapienter, iustum, iuste. In his ualet etiam affirmatiue, & negatiue argumentum, ut iustum est bonum, ergo quod iuste fit, bene fit sapientem esse optandum est, ergo sapienter agere optandum est.

A Comparatione.

A Comparatiuo ad positium ualet argumentum affirmatiue, quando absoluta est comparatio, ut leo est fortior homine, ergo, leo est fortis. Aliquando non est comparatio absoluta, sed relatiua, quomodo uocamus dulcius minus amarum, & melius minus malum, & tunc argumentum non ualet. **A** Positiuo uero ualet negatiue sumpta adhuc comparatione absoluta, ut formica non est fortis, ergo non est leone fortior. In his omnibus Maxime notæ sunt. Valet etiam argumentum ex parte utriusque extremi a Positiuis, Comparatiuis, & Superlatiuis, ut obedire sanctum est, ergo magis obedire sanctius est, & maxime obedire sanctissimum est. Hoc autem non ualet in his quæ per accidens sunt non enim ualet, sciens est studiosus, ergo sapientior est studiosior, non enim uirtus cum scientia per se coniuncta est, quin possint separari, propterea in similibus istis non ualet. Maxima. Si aliquid tale est, & quod magis est, magis tale erit.

Ab Appo-

Ex maxima locus hic notus fit. Si aliquid alicui ad motum ipsum facit tale, & ipsum magis erit tale, uel ipsum saltem erit tale, ut paries est albus propter calcem, ergo et calx est alba: Theophrastus est factus doctus quia audiuit Aristotelem, ergo & Aristoteles fuit doctus. Hic modus non ualet, nisi quando subiectum potest recipere tale prædicatum, non enim dices nix est alba propter albedinem, ergo albedo est alba, quia albedo non est aptum subiectum ipsius albi, Valet tamen diligo hominem propter Deum, ergo magis diligo Deum. Maxima etiam, Propter quod innumquodque tale, & id magis, quando potest tale esse, id est, idem recipere prædicatum. Supererat locus ultimus a Diuisione sed in Primo libro de eo, & ipsius maximis diximus. Hi sunt præcipui loci, quos adolescentes exercere erit utile ante Aristot. copiosam, & exactam doctrinam.

Cap. XI. De syllogismorum fallacijs & erroribus.
De syllogismo Vicioso.

Cum syllogismi perfectio in recta forma, & recta materia consistat, rerumque imperfectio ex eorum, quæ ad perfectionem necessaria sunt defectu, consurgat, fit ut in syllogismo multiplex uitium, & error contingat. Est enim quidam error in Forma, quando non fit ea propositionum dispositio, quæ in libro quarto præscripta est, quomodo iste uiciosus est. Omnis Prudentia est uirtus.

P

Omnis Temperantia est uirtus ergo Omnis Temperantia est prudentia. Forma enim non est bona, cum sit in secunda figura utraque affirmatiua, quamuis materia recta sit. Vitium hoc simile est uesti ex bono panno, male constructa alter contingit error in materia, cum forma quidem bona est, sed materia inepta & mala, quod dupliciter accidit. Primo, cum materia, quae non est necessaria utimur, ac si esset necessaria, contententes ex ea demonstrationem facere, ut qui sic syllogismum faceret. Omnes lineae ductae ab eodem puncto in idem punctum sunt aequales, Linea recta, nempe chorda & linea arcus sunt ductae ab eodem puncto in idem, ergo illae sunt aequales. Constat malam materiam esse, cum illa maior sit falsa, & assumatur pro necessaria propter similitudinem, quam habet cum necessaria, nam uera, & necessaria ista erat. Omnes lineae rectae ductae ab eodem puncto in idem punctum sunt aequales. Hoc uitium est contra Demonstrationem. Altero modo peccatur in Materia, cum id quod non est probabile, sed tantum apparens, sumitur ac si esset probabile, ut Omne quod ridet habet os. Prata rident, ergo prata habent os. ubi illa minor apparet probabilis propter equiuocationem illius uerbi ridere, & tamen non est probabilis. Tale uitium est contra. Dialecticum syllogismum simile uesti ex uili panno recte constructa. Tertius euenit error in utroque simul nempe in Forma, & materia, ut quod mouetur est sensibile, cadaver mouetur, ergo cadaver est sensibile, forma enim huius nitiosa est, cum sit ex puris particularibus. Materia etiam apparens est, ex equiuocatione uerbi, mouetur, nam aliquando pro

motu locali, aliquando pro alteratione, & etiam pro augmentatione sumitur. Licet igitur error tripliciter contingat, uel in Forma, uel in materia, siue necessaria, siue probabilis, uel in materia & forma, frequentius tamen in materia probabili errores accidunt, cum amplior sit, & communior, ac etiam imperfectior sit, ac propterea error in ea non ita facile percipitur. Ex his accidit, ut syllogismus, qui est instrumentum cognitionis, & scientiae, sit erroris & deceptionis causa, quod cuilibet instrumento commune est, recte enim adaptatus calamus bene scribit ac characteres delineat, si tamen non recte aptetur maculas potius chartae imprimit. Tali syllogismo utuntur qui alios decipere conantur, & qui se potius uideri sapientes, quam esse student, dicti sophistae, a quibus etiam syllogismus talis sophisticus est nuncupatus, cuius errores distincte aperire oportet, non ut eis utamur alios decipientes, sed ut ab eis caueamus, & similibus hominibus nos eri pere ualeamus.

Cap. XII. De Metis, ad quas Sophistae conantur disputantes redigere.

Meta est scopus & finis, ad quem sophista fallaci argumento respondentem redigere studet, ut ex tali meta eius uictoriam consecutum esse circumstantibus appareat. sunt autem haec quinque Redargutio, falsum, inopinabile, solacismus, nugatio, de quarum singulis breuiter est dicendum.

L I B E R
De Redargutionis Meta.

Redargutio est prenegati concessio, uel preconcessi negatio in eadem disputatione, ui argumenti fallacia, id est, quotiescunque cogitur respondens concedere in eadem disputatione contradictorium eius, quod antea concesserat, propter argumenti fallaciam, ac talis syllogismus fallaciter probans contradictorium concessi dicitur sophisticius elenchus, quoties enim sine fallacia probatur contradictorium, uerus elenchus dicitur. Ponitur in eadem disputatione, quia si respondens admittat id, eius oppositum in alijs disputationibus precedentibus tantum defenderit, non est redargutio, nisi id in presenti disputatione susceperit. Dicitur, ui argumenti: quia quando uocibus & importunitate uerborum sola, uel alia causa respondens admittit contradictorium, non est Redargutio uerbi gratia sustinet quis dormientes non uidere, fit syllogismus sophisticus, omne uisum habens, uidet, omnes dormientes uisum habent ergo omnes dormientes uident, cogitur ut syllogismi, quia fallaciam illius nominis: uisus ignorat concedere conclusionem, tunc redactus est ad metam redargutionis & contradictionis.

De Meta Falsi.

Falsum uocatur id, quod omnibus circumstantibus cognitum est tanquam falsum, & re ipsa falsum est, & ad id conatur redigere sophista respondentem, ut homo habet quod non amisit, non amisit, alas, ergo habet alas.

Q U I N T V S.
De Meta Inopinabilis.

115

Inopinabile est id quod contra circumstantium opinionem est, siue ipsum sit uerum, siue falsum ad quod sophista redigere conatur respondentem, ut saltem apud astantes uictoriam de eo habuisse uideatur, ut si coram rusticis solem maiorem terra cogeret concedere, hi enim sicut marem lapidem esse existimant. Similiter si coram hominibus uitjs deditis regem posse infelicem esse conuinceret.

De Meta Solacismi.

Solacismus est uitium in orationis contextu contra regulas Grammaticas, ad quem sophista etiam respondens redigit. nullam enim non intentat uiam qua doctus appareat, & gloriam ab aduersario aucupetur. uerbi gratia, Omnis homo est studiosus scientie, Omnis mulier est homo, ergo omnis mulier est studiosus scientie. Cogit enim ut syllogismi apparentis, solacismum hunc conclusionis admitti.

De Meta Nugationis.

Nugatio est eiusdem, & ex eadem parte inutilis repetitio. Dicitur: eiusdem repetitio: quia nisi idem repetatur, nugatio non est. Dicitur: ex eadem parte: quia si idem in diuersis propositionibus eiusdem syllogismi repetatur nugatio non est. Dicitur: inutilis: quia aliquando

repetitio Nugatio non est, cum aliquid peculiariter in repetitione denotatur, ut uirgo uirginum, sanctus sancto-
rum. Ad Nugationem autem sophista redigit aliquan-
do, ut irrideatur respondens a circumstantibus ut si dicat,
Omne finum est nasus finus, Aliquis nasus est finus, er-
go aliquis nasus est nasus finus. Hæ omnes metæ sub
ima uniuersali includuntur, quæ dicitur non ens, id est
quoties respondens cogitur id concedere, quod non est, uel
non apparet esse, ut coniungatur errori, & ignorantia,
quæ circa non ens uersatur, & sophista ex hoc sapiens
uideatur, propterea has fallacias quibus decipere cona-
tur, singulas ostendamus.

Cap. XIII. De fallacia in communi.

Fallacia non uno modo tantum dicitur: aliquando e-
nim & pro errore, & deceptione ex ipso argumento
sophistico proueniente sumitur, aliquando pro ipsomet
argumento & loco, & utroque modo in presenti usurpa-
tur. Est autem aduertendū, quemadmodum Dialectici ex
suis locis argumenta uere deducunt, probabiliter argu-
mentatur, ac opinionem rerum faciunt: ita sophista ex eis-
dem locis sepe apparenter argumenta extrahentes, &
non quidem uere, deceptionem faciunt. ut n. dialecticus
argumentatur a superiori uniuersaliter ad inferius, scilicet,
omne animal sentit, omnis homo est animal, ergo om-
nis homo sentit: ita sophista argumentatur in apparati
uniuersali. Omnis canis latrat. Sydus celeste est canis,
ergo sydus celeste latrat, Propterea in fallacia qualibet

duo concurrunt. Alterum illa similitudo apparentis lo-
ci ad uerum quæ mouet intellectum, seu imaginationem ad
errorem, & deceptionis est occasio, & hoc dicitur causa
apparentiæ. Alterum dissimilitudo & differentia uera,
quæ est inter unum & alterum argumendi modum, quod
dicitur causa non existentie, ut in illo argumento, causa
apparentia est uox: canis: quæ similatur superiori, & uni-
uersali, causa uero non existentie est eius æquiuocatio,
ratione cuius non est uniuersale quamuis appareat, iuxta
has apparentiæ causas distinguitur fallaciæ dupliciter,
quædam dicuntur in dictione, illæ nempe quæ suæ appa-
rentiæ causam in ipsis dictionibus, & uocibus habent
quædam extra dictionem, quæ causam apparentiæ non in
uocibus, sed in rebus per uocem significantis habent. De
his igitur, quæ in dictione sunt primo disseramus, quæ sunt
sex tantum, Aequiuocatio, Amphibologia, Accentus,
Compositio, Diuisio, Figura dictionis.

De fallacia Aequiuocationis.

Aequiuocationis fallacia est error, & deceptio pro-
ueniens ex unitate uocis plura significantis. Causa
apparentiæ est unitas uocis, quæ assimilatur uoci uniuocæ,
ac propterea existimatur idem esse iudiciū de utraque. Cau-
sa non existentie, est dissimilitudo & pluralitas significato-
rum, quæ in hac inuenitur. Huius fallaciæ triplex est spe-
cies. Prima, quando uox simpliciter est æquiuoca, ex qua
fit syllogismus sophysticus, ut omne corpus est substantia.
Trina dimensio est corpus, ergo trina dimensio est substantia.

ita, in hoc est equiuocatio corporis, quod aliquando compositam substantiam, aliquando trinam dimensionem significat, quæ quantitas est. Secunda species est, cum uox est analogica, ut, omne quod currit, pedes habet, Tyberis currit, ergo Tyberis habet pedes. Quod ridet, habet os, pratum ridet, ergo pratum habet os. Tertia species cum uariatur ampliatio uel genus, aut alia proprietas grammaticalis, ut omne animal est coloratum, mulier est animal, ergo est coloratum quod surgebat stat, sedens surgebat, ergo sedens stat.

De fallacia Amphibologiæ.

Amphibologiæ fallacia, est error proueniens ex unitate orationis plures patientis sensus, cuius causa apparentia est unitas orationis, causa uero non existentia, est ipsa sensuum multiplicitas, ut quicquid est Aristotelis, possidetur ab Aristotele, Hæc est logica Aristotelis, ergo hæc logica possidetur ab ipso. Hic uarium ille genitiuus sensum facit, nam significat habitudinem possidentis, & rei possesse, similiter & ordinem causæ & effectus: & hæc est una species ipsius, quando nempe eadem manet orationis constructio. Altera species est, quando mutatur constructio, ut quando casus mutatur, sicut, quodcumque uides, hoc uides, sed lignum uides, ergo ligno, uides, illud enim: hoc: mutat sensum, si in ablatiuo, aut si in accusatiuo constructuratur, uel etiam quando id, in quod transit actio uerbi, mutatur in suppositum, ut quoscunque uolo me accipere, uolo me accipiant, sed hostes uolo me accipere, et

ergo hostes uolo me accipiant, hic n. modo appositum in suppositum, modo suppositum in appositum conuertitur. Tertia species, quando una oratio plura significat, sed unum principaliter, alterum similitudine quadam, ut quoties litus aratur, terra scinditur, cum indocilis docetur, litus aratur, ergo cum indocilis docetur terra scinditur, illa n. oratio, litus aratur: principaliter significat, litus aratro scindi; quadam similitudine uero significat frustra quicquam agere.

De fallacia Accentus.

Error iste prouenit, cum aliqua dictio uaria significat ex diuersa pronuntiatione spiritus, quantitatis, uel accentus, ut quicquid hamatur, hamo capitur, uinum amatur, ergo uinum hamo capitur. Omnis populus est arbor, Roma est populus, ergo Roma est arbor, dictio n. populus: ex uaria quantitate primæ syllabæ uaria significat. Prouenit etiam iste error, quando separatur una dictio in plures, uel ex pluribus fit una. Sic, quod Deus facit inuite, facit coactæ, Racemos Deus facit inuite, ergo Racemos facit coactæ, est deceptio, nam sunt due partes in minori, nempe præpositio in: & ablatiuus, uite: in maiori autem est una dictio, nempe aduerbiu. Similiter, Tu es, qui es est priuatio motus, ergo tu es priuatio motus. Prouenit etiam tertio hæc fallacia, quando cum pronuntiatione mutatur gestus, quod fit in Ironiis, mutatur enim sensus per Ironicam pronuntiationem, ut quicumque alterum uocat album ipsum dicit esse album, sed pueri æthiopenses uocant album, ergo pueri dicunt ipsum esse album.

Tandem fit ista deceptio cū mutatur diphtongus, ut qui
cūque desiderat æquum, desiderat iustum, sed qui deside-
rat equitare, equum desiderat, ergo qui desiderat equita-
re, desiderat iustum.

Cap. XIII. De fallacia Composi-
tionis, & Diuisionis.

TRia circa fallacias has speculari oportet, primū quid
compositio, & quid diuisio sit. Secundum quid com-
positionis fallacia, & quid etiam diuisionis fallacia. Ter-
tio quot harum species. Compositio igitur & diuisio non
uno modo dicuntur. Primo enim compositio est, quoties
significatio unius termini applicatur integræ significa-
tioni alterius, ut si dicas, album potest esse nigrum, si sen-
sus sit, albo ipsi, nempe corpori cum albedine simul acci-
dere nigrum, compositio est sic autem fit diuisio cum non
integræ, sed parti significationis alterius significatio ap-
plicatur, ut si in eadem propositione fiat sensus, illud cor-
pus quod album est, nigrum potest esse, non tamen simul
cum albedine, diuisio est. Fit etiam altero modo compositio
& diuisio, cum una dictio potest construi cum uarijs
dictionibus in eadem oratione, si autem cū una construa-
tur, facit unum sensum, si uero cum altera, facit alterum
sensem, & in hoc talis oratio differt ab amphibologia,
in qua eadem seruat dictio cōstruētio, ut quicquid
uiuūt semper erit, dictio semper potest construi cum uer-
bo: uiuūt & sensum facit uerum, potest etiam cōstrui cum
uerbo, erit & sensum facit falsum tunc construere talem

ditionem cum ea, cum qua magis apparet construi, com-
positio est, ut coniungere cum uerbo: uiuūt: at coniungere
cum eo, cum quo minus coniungi apparet, diuisio est, ut
si construatur cum illo uerbo: erit & in hoc pronūciatio
nem, & loquendi phrasim oportebit considerare, fit
etiam compositio & diuisio tertio modo, ut dicemus in
earum speciebus.

Circa secundum fallaciā compositionis & diuisionis fit,
cum in consequentia aliqua datur antecedens uerum, &
consequens falsum, eo quod diuisum sensum incomposi-
tum, uel compositum, indiuisum mutamus: nō enim licet
hos mutare, tunc autem fit compositionis fallacia pecu-
liariter, cum consequens falsum, quod, sequebatur ex sen-
su composito falso in antecedenti, attribuiamus eidem an-
tecedenti in sensu diuiso uero, uel cum conclusionem, quæ
sequebatur in sensu diuiso uero, siuimus in sensu compo-
sito falsum. Exemplum prioris. Omnia quoque sunt duo
& tria, quinarius non est duo & tria, ergo quinarius non
est quinque: in hoc syllogismo conclusio est falsa, & sequi-
tur ex antecedenti composito falso, nam illa minor falsa
est, si predicatum compositum, & copulatum teneatur, es-
set autem uera si diuisiue teneretur, facit enim sensum,
quinarius non est duo, & quinarius non est tria. e contra
maior diuisa est falsa, composita uera, tunc esset fallacia
compositionis, uelle tribuere falsitatem conclusionis ueri-
tati minoris diuise, cum tamen ex ea non sequatur. Exē-
plum posterioris. Omnem hominem scribere est possibile,
aliqui non scribentes sunt homines, ergo non scribentes
scribere est possibile, in hoc antecedens est uerū, et ex eo

conclusio sequitur uera in sensu diuiso, falsa tamen in cōposito, tunc est fallacia compositionis, in sensu enim cōposito falso sumimus quod non sequitur, nisi in sensu diuiso uero, est autem fallacia diuisionis e conuerso, cum sensus cōpositus est uerus, & diuisus falsus, & attribui mus conclusionis falsitatem sensui cōposito uero in antecedenti, ex quo nō sequebatur, uel ipsam conclusionem in sensu diuiso sumimus, quæ tamen erat cōposite sumēda, ut in maiori illius syllogismi, omnia quinque sunt duo & tria, quinarus non est duo & tria, ergo quinarus nō est quinque, maior diuisa falsa est, Cōposita uera. Est autem fallacia diuisionis, illi cōposite tribuere conclusionis falsitatem, cū non nisi ex diuisa sequatur, & hæc oīa clariora sūt in ipsis cōpositionis, & diuisionis speciebus. Sicut enim tres, prima fit inter terminos, quorum alter potest significationem suam integre alterius significatio ni applicare, nempe materiali & formali: potest etiam parti significationis soli, puta materiali applicare, ut omnes homines esse senes possibile est, iuuenes sūt homines, ergo iuuenes esse senes possibile est, est fallacia cōpositionis, si conclusionem in sensu cōposito sumamus, nō enim inferebatur, nisi in sensu diuiso, at si dicas, Iuuenes esse senes est impossibile, Homines sūt iuuenes, ergo Homines esse senes impossibile est, conclusio est falsa, & maior in sensu diuiso, ex qua conclusio sequitur, in sensu uero cōposito est uera, & attribui ei falsitatem conclusionis, est fallacia diuisionis, quia quod ex diuisa sequitur attribuiamus cōposite.

Altera species harum fallaciarum est, cum est aliquod

complexum, quod diuisiue, & copulatiue sumi potest, ratione cuius mutatur sensus, ut superius diximus similiter de complexo disiuncto, uel disiunctiuo, ut omne animal est rationale, uel irrationale, sed nō omne animal est rationale, ergo omne animal est irrationale, est quidem diuisionis fallacia in maiori, quæ potest sensum disiunctum facere, & sic est uera, est enim propositio cathegorica, cuius sensus est, de quolibet animali per se esse uerū enunciare hoc, scilicet esse rationale, uel irrationale, & sic non infertur conclusio illa, potest disiunctiue sumi, & sic est diuisa falsa, facit enim sensum, omne animal est rationale, uel omne animal est irrationale, & ex ea talis conclusio etiam falsa sequitur, fallacia cōsistit in eo quod tribuimus maiori cōposita uera, quod non sequitur, nisi ex ea diuisa falsa. Fit opposito modo fallacia cōpositionis, cum sensus cōpositus est falsus, diuisus uerus.

Tertia species, est cum aliquam dictionem cum uarijs cōstruimus, propter quod mutatur sēsus, ut quicquid uiuit semper erit, equus uiuit, ergo equus semper erit, conclusio falsa, & maior in sensu diuiso falsa, nēpe si dictio, semper, coniungatur cū uerbo erit & sic procedit conclusio, at si iungatur cū uerbo uiuit, est cōpositio, & uera. Similiter quacunque imaginem auream habentem uestē uidē, ipsa est ex auro, sed lignea imaginē uidē habentē uestem auream ergo imago lignea est ex auro, conclusio est falsa, & etiam maior diuisa nempe si illa dictio, aurea iungatur cū uesti, sic enim ex ea infertur conclusio, at si cōposita fiat, est uera, nēpe si iungatur cum imagine, ac propterea est fallacia diuisionis conclusionē tribuere cōposita.

LIBER
De fallacia figuræ dictionis.

Fallacia hæc accidit, cum ex similitudine duarum dictionum inter se accidentali, colligimus similitudinem significatorum, quod primo euenit cum dictio unius generis grammaticalis, existimatur esse alterius generis propter similem desinētiā, ut qui poetam concederet esse doctam sicut musam, quia musa est femininum nomen, & qui Eustochium concederet esse sanctum, quia finitur in um, sicut templum. Altero modo euenit, cum nomen unius prædicamenti sumimus pro altero prædicamento, ut quicquid hodie emisti, modo comedisti, Carnes crudas hodie emisti, ergo carnes crudas modo comedisti, est figura dictionis, quia, quicquid, significat substantiam, crudum uero, qualitatem. Euenit etiam, cum simplicem suppositionem in personalem, uel e contra mutamus, ut homo est species, Iulius est homo, ergo Iulius est species, et præsertim hoc fit in indiuiduo, & uniuersali, nam hic uidetur mutari modus, cum uniuersale quale quid, indiuiduum hoc aliquid significat.

cap. XV. De fallacijs Extra dictionem.
De fallacia Accidentis.

Quo facilius hæc fallacia intelligatur, (est enim admodum communis) notandum est aliqua quadrupliciter unum quid esse posse. Primo dicuntur ea unum, quæ unum prorsus significant, quamuis sub diuersis nominibus, aut modis diuersis, quopælo duo synonyma unū

QVINTVS. 120

dicuntur, similiter definitum et ipsius definitio, illa tamē in uoce differunt, hæc uero in significandi modo, cum definitio confusa, Definitio eandem explicite dicat. Altero modo quædam dicuntur unum, quæ cum non eandem naturam significant, unum tamen est de essentia alterius, sicut genus, uel differentia idem sunt cum specie, & species cum indiuiduo, puta homo, & animal, homo & rationale, homo & Iulius. Tercio quædam alia dicuntur unum minori unitate, quorum unum est alterius proprium, puta homo & risibile, non tamen risibile est de essentia hominis. Tandem quædam alia dicuntur unum, quorum unam alterum claudit tanquam accidens, ut homo, & album. Ista quatuor non ita unum sunt, quin aliqua inter ea differentia inueniatur, nec ita sunt diuersa, quin etiam aliquando modo unum sint, ex quo fit, quod aliqua, quæ uni tribuimus, etiam alteri damus; aliqua uero uni applicamus, quæ alteri non concedimus, dicimus enim album coloratum, & currere, & sedere, quæ etiam de homine albo prædicamus: at album esse accidens, colorem, qualitatem dicimus, quæ de homine non enunciamus, & in uniuersum est Regula, Omnia ea, quæ uni conueniunt secundum id, in quo ab altero differt, remouenda sunt ab altero, cætera uero concedenda simul, aut neganda. V.g. album dicitur currere ratione ipsius subiecti, corpus n. albedinem habens dicitur currere. præterea album dicitur accidens ratione formæ, in qua cum subiecto non est idem, non prædicabitur ergo accidens de corpore. Ex his nota est fallacia accidētis, quæ fit quoties tribuimus uni omnia, quæ tribuimus alteri, quæ tamen non illi, quæ

te cum altero unum est, conueniunt, existimantes propter identitatem & unitatem id licere, quo defectu peccant omnes hi syllogismi, & consequentia homo est risibilis: risibile est proprium ergo homo est proprium. Ensis est gladius, Gladius est secunda declinationis, ergo Ensis est secunda declinationis. Petrus est homo, Homo est species, ergo Petrus est species, & in uniuersum quoties suppositio uariatur, sicut quando procedimus ex puris particularibus, ex maiori particulari in prima figura, ex puris affirmatiuis in secunda figura, & similia. Similiter quoties appellationem mutamus, uel ex diuisis ad coniuuncta, uel e contra procedimus, ut Video Coruscum, Et Coruscus est ueniens, ergo uideo uenientem. Hic canis est pater, Et hic canis est tuus, ergo est pater tuus. Puer hic est magnus logicus, ergo est magnus, & est logicus. Similiter quoties a genere, seu a superiori ad inferius absque uniuersalitate, uel ab inferiori ad superius uniuersaliter procedimus, ut animal est album, ergo homo est albus, uel omnis homo est risibilis ergo omne animal est risibile, de quibus in locis a toto diximus. Nec mireris, si fallacia suppositionis hic colloceatur, & in figura dictionis, cum diuersis rationibus ut in unum ad duas species fallaciarum referatur. illic enim figura dictionis, hic unitas extremorum consideratur.

De falla-

De fallacia Secundum quid & simpliciter.

Fallacia ista ex similitudine loci a Toto in modo procedit, erat enim totum in modo, dictio respectu sui ipsius cum aliquo adiecto sumpta, quod dicebatur pars in modo, ut homo, & homo albus, ualebat autem a parte ad totum, & e contra, ut illic explicuimus. sunt autem aliqua adiecta quae diminuant significationem totius cui iunguntur, uel eam distrahunt, & alienant, & talia non totum in modo, aut pars, sed dicta secundum quid nuntiantur, ut homo mortuus, album secundum dentes, & similia. Quae autem adiecta distrahant, ex ijs quae in secundo libro de alienatione diximus, facile est uidere. At ea dicuntur diminuire, quando cum eis ita praedicationem, uel subiectum cum aliquo copulatur, ut eis semotis oppositum enuncietur, uerbi gratia. Aethiops secundum dentes albus dicitur, ablato uero illo adiecto secundum dentes, niger, uel non albus dicitur, nisi subiectum alia ratione esset album, ut homo secundum dentes est albus, si ille etiam secundum totum se albus esset, adhuc albus diceretur, sed non ex uirtute, & ratione illius adiecti. Est igitur fallacia talibus dictis secundum quid, ad ipsa absolute sumpta, uel e contra, tam affirmative, quam negative argumentari, ut in ipsis huius fallaciae modis coeperitur. Est primus modus a dicto diminuite secundum locum, non enim ualet, non licet prandere in templo, ergo non licet prandere: licet in mari non audire sacrum, ergo licet non audire sacrum non ualet. Secundus modus a dicto diminuite secundum tempus, non enim sequitur, non est

Licetum diebus Veneris nesci carnibus, ergo non est licetum nesci carnibus, expedit tempore naufragii proijcere merces, ergo expedit proijcere merces.

Tertius a dicto diminuente ad aliquid, ut fabricanti non est bonum vinum, non ualet, ergo non est bonum vinum, amenti non expediunt arma, ergo non expediunt arma.

Quartus a dicto diminuente secundum partem, ut est albus secundum dentes, ergo est albus, non sequitur, non est albus secundum dentes, ergo non est albus. Hoc intelligi debet, quando illa pars non est proprium subiectum illius accidentis, tunc enim ualet, ut est crispus capite, ergo est crispus, bene sequitur: est cæsus oculis, ergo est cæsus: est curuo naso, ergo est aquilinus, in his enim bene sequitur, quia talia predicata illis partibus proprie & adequate insunt. Quintus a dicto distrabente, ut duo leones marmorei sunt in foro, ergo duo leones sunt in foro, hic est homo pictus, ergo est homo, non sequitur, Eadem est fallacia saepe argumentari ab ipsis totis, non enim ualet, non est albus, ergo non est albus secundum dentes: non est leo, ergo non est leo lapideus: licet comedere carnes, ergo licet in die ueneris, & alijs similiter non ualet, sicut nec ab ipsis partibus, nisi tale predicatum omni ex parte, et integre subiecto insit, tunc enim ualeret, ut non est bonum metiri, ergo non est bonum metiri in bello, nec domi, et similia.

Cap. XVI. De Ignorantia elenchi.

Superius quid esset Elenchus diximus, est enim syllogismus contradictionis, id est inferens, & probans con-

traditionem eius quod concessum est, uel simul duo inferens contradictoria si uere autem probat. Verus elenchus, si cum deceptione, Sophisticus dicitur. Unde duplici ex parte elencho deceptio accedit, uno modo, quando id non fit syllogismo bono, sed fallaci, altero modo, quando syllogismus bonus est, non tamen probat ueram contradictionem propositionis concessæ, sed apparentem, cum non obseruet leges ueræ contradictionis, & tales fallacie quæ hac parte fiunt, dicuntur secundum ignorantiam Elenchi, quas Arist. 1. Elench. c. 4. quattuor numerat. Prima quando contradictoria non sumuntur ad idem, ut numerus ternarius excedit binarium, & non excedit quaternarium, ergo ternarius excedit numerum, & non excedit. Secunda quando non sumuntur secundum idem, ut corpus hoc est duplum ad aliud secundum latitudinem, & non secundum longitudinem, ergo est duplum, & non duplum. Tertia, similiter, id est quando non seruatur idem modus, ut currit uelociter, non currit tarde, ergo currit & non currit. Quarta quando non seruatur idem tempus, ut dormio noctu, non dormio mane, ergo dormio & non dormio sed de his late diximus libro Secundo.

De fallacia Consequentis.

Fallacia ista procedit ex similitudine illius loci, quod a positione antecedentis ad positionem consequentis, & ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis procedebamus. Secundum uero fallaciam hanc fit transmutatio, nempe ab opposito antecedentis ad oppositum

LIBER

consequentis, ut si ignis est, calor est, ergo si ignis non est, calor non est, qui dicit te esse equum, dicit te esse animal, sed qui dicit te esse equum, dicit falsum, ergo qui dicit te esse animal, dicit falsum. In his est fallacia, quia ex opposito antecedentis inferimus oppositum consequentis, quod non licet, nisi in terminis conuertibilibus. Similiter quando ex positione consequentis antecedens ponimus, similis est fallacia, cum non liceat, nisi in terminis conuertibilibus, ut si homo est, animal est, ergo si animal est homo est, si ignis est, calor est, sed calor est, ergo ignis est. Vnde patet in his fallacijs priorem consequentiam bonam esse, posteriorem uero, qua a negatione antecedentis, uel a positione consequentis procedimus fallacem.

De fallacia Petitionis principij.

Fallacia hæc contra syllogismi probationem procedit syllogisticus enim & illatiuus est conclusionis, & instrumentum probatiuum ipsius, illatio in recta forma consistit, probatio uero præter hoc antecedens notius consequente petit, ob id fallacia est, æque ignota, uel ignotiora ad probationem ignotorum sumere, præsertim quando idem per idem, licet occulte, probare intendimus, ut qui probaturus in particulari homines esse iustos, peteret ad probationem omnes homines esse iustos, & probaturus Medicinam esse scientiam sani & ægri, peteret separatim Medicinam esse scientiam sani, & esse scientiam ægri, uel denique uerbis parum mutatis idem per idem probaret in talem incideret fallaciam.

QVINTVS.

123

De fallacia secundum non causam, ut causam.

Fallacia hæc est, cum conclusionis falsitas, quæ prouenit ex una præmissa falsa, attribuitur præmissæ ueræ, ut omnis homo est animal, planta est homo, ergo planta est animal: Conclusio est falsa, cuius causa est minor, attribuere uero id maiori, ac uelle ob id contendere maiorem esse falsam, est fallacia non causæ ut causæ, quæ superius diximus, Non propter hoc accidere falsum, Fit etiam ista fallacia, cum conclusionem ueram attribuiamus falso tanquam causæ. Similiter cum consequens ex antecedenti non proprio deducimus, ipsi attribuimus id consequentis ueritatem, ut homo est disciplinabilis, ergo est grammaticus, & huiusmodi alia.

De fallacia secundum plures interrogationes ut unam.

Fallacia hæc committitur, cum opponens petit unam sibi responsionem dari illius, cui unica responsio dari non potest, ut ipsum respondentem ex quacunque una responsione capiat, ut si petat, homo & leo sunt ne animal rationale? si respondeatur ita esse, colliget leonem esse rationalem, quod falsum est. Si uero respondeatur, non ita esse, colliget hominem non esse rationalem, quod etiam falsum est. Ad fallaciam hanc reprimendam, non oportet unica responsione satisfacere petenti multa, quibus non nisi multis responderi potest. Atque hæc bre-

L I B E R

inter, de locis, & fallacijs atque perinde de tota Introductio-
ne. Sit laus Deo omnipotenti, qui nos ad finem per-
duxit, ipse faciat, ut in sui gloriam, & iuuenum utilitatē,
maioresq; in litteris progressum, quorū gratia scripta
sunt, hæc omnia, tendant.

F I N I S.

A e i o v

Austriaci. Erunt Imperatores. Divi. Ultimi.

Germania. Gallia. Italia

Maguntini. Treueren. Colonienses.

Antistes Imperij sit cancellarij horum

Est Palatinus & apud quos portulor eorum

Marquardus Trapezitius camera pincerna

Hi statuunt Dominum cupiens & secula summa

